

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΤΩΝ ΖΩΝΩΝ ΤΟΠΙΟΥ

- 2.1 Ανάγνωση της Περιφέρειας
- 2.2 Γενική περιγραφή και αναγνώριση των γενικών τύπων τοπίων κάθε Περιφερειακής Ενότητας
- 2.3 Η προσέγγιση των ζωνών τοπίου

3. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

4. ΖΩΝΕΣ ΤΟΠΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

- 4.1 Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας
 - 4.1.1 Γενική περιγραφή χαρακτηριστικά γνωρίσματα και γενικοί τύποι τοπίων
 - 4.1.1.α Η υλική διάσταση του τοπίου της Ηλείας
 - 4.1.1.β Άυλα στοιχεία
- 4.2 Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας
 - 4.2.1 Γενική περιγραφή, χαρακτηριστικά γνωρίσματα και γενικοί τύποι τοπίων
 - 4.2.1.α Η υλική διάσταση του τοπίου της Αχαΐας
 - α.1 Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου
 - α.2 Η κοινωνική υλικότητα του τοπίου
 - 4.2.1.β Άυλα στοιχεία
- 4.3 Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας
 - 4.3.1 Γενική Περιγραφή
 - 4.3.1.α Η υλική διάσταση του Τοπίου της Αιτωλοακαρνανίας
 - α.1 Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του τοπίου:
 - α.2 Η κοινωνική υλικότητα του τοπίου
 - 4.3.1.β Άυλα στοιχεία

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ταχύτατες αλλαγές που συντελούνται στα Τοπία, αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου. Οι αλλαγές στα Τοπία στην κατεύθυνση της μειωμένης διαφοροποίησης, της οποίας διαφαίνεται ο κίνδυνος, είναι δυνατόν με την πάροδο του χρόνου, να καταλήξουν σε ομογενοποίηση των Τοπίων. Δηλαδή σε Τοπία χωρίς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τόσο σε τοπική, όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, με αποτέλεσμα να χάσουν την φυσιογνωμία τους και ότι αυτό συνεπάγεται, για την κοινωνία, την οικονομία, την πολιτισμική ποικιλομορφία, την βιοποικιλότητα και το Περιβάλλον γενικότερα. Σημειώνεται ότι οι αλλαγές στην κατεύθυνση της μειωμένης διαφοροποίησης τοπίων, είναι δυνατό να προέλθουν και από τις καθημερινές μικρές ή μεγαλύτερες, ταχύτατες όμως καταστροφές του Τοπίου

Το Τοπίο «**αποτελώντας το ενοποιητικό στοιχείο των περιβαλλοντικών και χωρικών συνιστωσών μιας γεωγραφικής ενότητας**», (Clement 2002), που συναρτώνται με τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων (πολιτισμός, δραστηριότητες, οικονομία) και εξαρτώνται από τις πολιτικές επιλογές συνδέεται αναπόφευκτα με το χωρικό σχεδιασμό. Οι προτάσεις του χωρικού σχεδιασμού, έχουν την δυνατότητα να επηρεάσουν πάντα το τοπίο, είτε βοηθώντας στη διατήρηση του μέσα από την βέλτιστη διαχείριση των αναγκαίων αλλαγών του είτε καταστρέφοντας το.

Ο χωρικός σχεδιασμός μελετώντας ταυτόχρονα το τοπίο, με την ολιστική πλέον προσέγγιση και δεδομένη την θεώρηση του, ως «μείζονα συνιστώσα των ολοκληρωμένων πολιτικών αειφόρου ανάπτυξης», που ενισχύει επιστημονικά την συνάφεια των τομεακών πολιτικών με χωρικό αντίκτυπο, θα αποκτήσει πολύ χρήσιμες γνώσεις και θα έχει δυνατότητες μέσα από την εναρμόνιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και αναπτυξιακών στόχων με το τοπίο, να συμβάλει επιπλέον από την μέχρι σήμερα συμβολή του:

- στην ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας, (με την έννοια της σύγκλισης του επιπέδου ανάπτυξης),
- στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής
- στην βελτίωση της ποιότητας ζωής
- στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων του.

Με την αναγνώριση ότι το τοπίο αποτελεί πόρο ευνοϊκό για την οικονομική δραστηριότητα, και παράγοντα προσέλκυσης κεφαλαίων, η προστασία διαχείριση και σχεδιασμός τόσο των αξιολογών όσο και των υποβαθμισμένων τοπίων αυξάνουν τις δυνατότητες να αναδειχθούν νέες ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης και θέσεων εργασίας και σε περιοχές χωρίς ιδιαίτερα αξιόλογα τοπία.

Σε αλληλεξάρτηση με την ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας είναι αναγκαίο και δημοκρατικό να επιδιωχθεί και η ισόρροπη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Η ενσωμάτωση της διάστασης του τοπίου στο χωρικό σχεδιασμό, ως πλαίσιο της καθημερινής μας ζωής και ως εκ τούτου «απόθεμα εμπειριών, αλλά και συλλογικής περιβαλλοντικής και πολιτισμικής μνήμης (Μανωλίδης, 2003)», καθώς και ως σημαντικό μέρος της ποιότητας της, η οποία όμως επηρεάζεται από τις ταχύτατες αλλαγές του τοπίου, θα έχει θετικά αποτελέσματα στην διατήρηση ή και ενίσχυση της σύνδεσης της τοπικής κοινωνίας με το Τοπίο της καθώς και της κοινωνικής συνοχής στην περιοχή.

Συνεπώς οι πιθανές νέες ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης και η διατήρηση ή και βελτίωση της ποιότητας ζωής, μπορούν να αποτελέσουν παράγοντες, για την μη εγκατάλειψη υποβαθμισμένων περιοχών, ή και περιοχών χωρίς ιδιαιτερότητες και την αποφυγή δημιουργίας περιβαλλοντικών προβλημάτων, που δημιουργούνται από την εγκατάλειψη περιοχών (αχρήστευση κτηριακού αποθέματος, διάβρωση του εδάφους, αστικοποίηση νέων εδαφών). Ταυτόχρονα μπορούν να αποτελέσουν παράγοντες περιορισμού των μειονεκτημάτων, που προέρχονται από τις υπερβολικές συγκεντρώσεις πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές, τα οποία δημιουργούν και τα αντίστοιχα περιβαλλοντικά προβλήματα (συσσώρευση αποβλήτων, ρύπανση του αέρα, ασφυκτικές πυκνότητες) καθώς και περιορισμού των πιθανών συνθηκών, διάρρηξης του κοινωνικού ιστού .

2. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΤΩΝ ΖΩΝΩΝ ΤΟΠΙΟΥ

2.1 Ανάγνωση της Περιφέρειας

Με το δεδομένο ότι η προσέγγιση του Τοπίου είναι διεπιστημονική για την ανάγνωση του τοπίου της Περιφέρειας, μελετήθηκαν μέσα από βιβλιογραφία, προϋπάρχουσες μελέτες ΕΠΜ, ΤΙΦΚ, Τουρισμού, αλλά και το διαδίκτυο (άρθρα εφημερίδων, κείμενα Φορέων Διαχείρισης, καταγραφές και απόψεις οικολογικών και πολιτιστικών συλλόγων, ΜΚΟ και πολιτών, φωτογραφίες και video, κείμενα και μελέτες Καποδιστριακών και Καλλικρατικών Δήμων κλπ), τα ακόλουθα:

- Η Γεωμορφολογία της Περιφέρειας
- Τα φυσικά στοιχεία, Προστατευόμενα και μη
- Οι φυσικοί πόροι, Προστατευόμενοι και μη
- Τα ανθρωπογενή στοιχεία
- Οι χρήσεις γης
- Οι δραστηριότητες των κατοίκων
- Τα βασικά στοιχεία της ιστορίας και της μυθολογίας της περιοχής με χωρική προσέγγιση
- Η χωρική προσέγγιση του Τουρισμού
- Οι περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δράσεις των κατοίκων

2.2 Γενική περιγραφή και αναγνώριση των γενικών τύπων τοπίων κάθε Περιφερειακής Ενότητας

Η προκαταρκτική φάση της πολιτικής τοπίου αφορά στην γενική περιγραφή και αναγνώριση των γενικών τύπων τοπίων κάθε Περιφερειακής Ενότητας και ο προσδιορισμός και η περιγραφή των ζωνών τοπίου καθώς και της μεγάλης υποβαθμισμένης Ζώνης Τοπίου στις Περιφερειακές Ενότητες Ηλείας και Αχαΐας. Βασίστηκε σε κάποιο βαθμό στην προσέγγιση του Τοπίου από τον Yves Luginbuhl η οποία συνίσταται στην διαδοχική εξέταση των διαστάσεων του Τοπίου υλική και άυλη διάσταση Η μέθοδος αυτή συναντάται συχνά σε μελέτες για το Τοπίο

Η υλική διάσταση του Τοπίου διακρίνεται στην αδρανή υλικότητα του Τοπίου, στην βιολογική και ζώσα υλικότητα στην κοινωνική υλικότητα

Η άυλη διάσταση του Τοπίου διακρίνεται σε σχέσεις συναισθηματικής φύσης αισθησιακής φύσης, συμβολικής φύσης. Σημειώνεται ότι η προσέγγιση της άυλης διάστασης του Τοπίου στην κλίμακα του ΠΠΧΣΑΑ αντιμετωπίστηκε μέσα από γενικές μυθολογικές και ιστορικές αναφορές

2.3 Η προσέγγιση των ζωνών τοπίου

Οι Ζώνες Τοπίου προσεγγίστηκαν βασικά με την παραδοχή ότι μια «ζώνη τοπίου» αποτελεί ένα «πύκνωμα» Τοπίων με την υλική και άυλη διάσταση τους, παρά την ποικιλότητα τους σε αυτή, η οποία είναι και επιθυμητή και τα οποία έχουν ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, δηλαδή εξέχοντα ή ιδιαίτερα διακριτά στοιχεία, (όπως π.χ. ιδιαίτεροι γεωλογικοί σχηματισμοί, ένα ποτάμι, ένα κάστρο κ.λπ.), σύμφωνα με τον ορισμό τους στις προδιαγραφές.

Ταυτόχρονα όμως τα τοπία στο πλαίσιο της υλικής τους διάστασης έχουν επίσης μεταξύ τους σχέσεις οικολογικές, φυσικές λειτουργικές, καθώς και σχέσεις ανθρωπογενείς που αποτυπώνουν σε αυτά τα χαρακτηριστικά των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων. Τα Τοπία έχουν επίσης με τους κατοίκους τους ή και με τους κατοίκους ευρύτερων περιοχών ή και με τους επισκέπτες τους σχέσεις άυλης διάστασης όπως ήδη αναφέρθηκε, ιστορικές ή και συλλογικής μνήμης, συμβολικές, συναισθηματικές, αισθητικές και αισθησιακές. Λαμβάνοντας υπόψη και τις δυο αυτές προσεγγίσεις στις περισσότερες περιπτώσεις αποτελούν κατά Τόπους μια σχετική «ολότητα» ή με άλλα λόγια **μία «ενότητα στην ποικιλία» επί μέρους τοπίων** που τα συνδέει – ενώνει ένα ή περισσότερα κύρια χαρακτηριστικά. Αυτή η ενότητα στην ποικιλότητα **διαμορφώνει το πνεύμα του τόπου (locus) έτσι ώστε να μπορούμε να πούμε με σημαντικό βαθμό σχετικότητας ότι αποτελούν μια «ζώνη τοπίου».**

Με την παραπάνω προσέγγιση και παραδοχή προχωρήσαμε σε εντοπισμό των ζωνών τοπίου.

Ο σκοπός της ενδεικτικής οριοθέτησης και προσέγγισης των ζωνών τοπίου με βάση την παραδοχή και την προσέγγιση με τις οποίες προσδιορίστηκαν είναι οι όποιες παρεμβάσεις προταθούν σε αυτό το επίπεδο του Σχεδιασμού ή και σε μεγαλύτερα επίπεδα να μην είναι αποσπασματικές αλλά να έχουν μια συνάφεια μεταξύ τους στο πλαίσιο του κύριου στοιχείου-γνωρίσματος του τόπου της κάθε ζώνης, ώστε να συμβάλλουν στην ταυτότητα και την φυσιογνωμία της και όλες μαζί στην ταυτότητα και την φυσιογνωμία της Περιφέρειας στο πλαίσιο του κύριου στόχου της διατήρησης της ποικιλότητας του τοπίου της.

Για τους λόγους αυτούς τα όρια των ζωνών δεν έχουν την έννοια κάποιας συγκεκριμένης οριοθέτησης κάτι το οποίο είναι φανερό από τις αλληλοεπικαλύψεις που υπάρχουν στο σχετικό χάρτη ενώ η συνέργεια των στόχων των κατευθύνσεων των προγραμμάτων και των έργων μεταξύ τους, θα συμβάλει αποτελεσματικά στην αναβάθμιση και ανάδειξη των τοπίων της περιφέρειας. Είναι προφανές ότι σε κάθε ζώνη Τοπίου μπορεί

να υπάρχουν μικρότερες ενότητες τοπίου, οι οποίες χαρακτηρίζονται από πιο ομοιογενή τοπιακά χαρακτηριστικά απ' ότι οι ζώνες, με τις τελευταίες συνήθως να διακρίνονται για την ποικιλία των τοπίων και τοπιακών ενοτήτων που εμπεριέχουν.

Εντοπισμός των ζωνών τοπίου

Κατά τον εντοπισμό των ζωνών τοπίου ακολουθήθηκε η ταυτόχρονη μελέτη σε κλίμακα 1/250.000 και σε μεγαλύτερη, προκειμένου να μελετηθούν όσα από τα στοιχεία, τα οποία ήδη μελετήθηκαν για την ανάγνωση της περιφέρειας, και θεωρηθήκαν κάθε φορά απαραίτητα για τον εντοπισμό των ζωνών τοπίου.

Οι ζώνες τοπίου μελετήθηκαν βασικά με την υλική τους διάσταση και το διακριτό του χαρακτήρα τους.

3. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Η μελέτη του τοπίου στο πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού και η αειφορική διαχείριση του, δεν συνεπάγεται μια εχθρική στάση έναντι των αναγκαίων αλλαγών του, αλλά μια τοποθέτηση που προσβλέπει σε μια ισορροπημένη και αρμονική σχέση, μεταξύ των κοινωνικών αναγκών, της οικονομικής δραστηριότητας και του τοπίου, η οποία ενισχύει την οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή.

Ταυτόχρονα, ωστόσο είναι αναγκαίο να εξευρεθεί τρόπος συμφιλίωσης του δικαιώματος προσπορισμού κέρδους με την αποκατάσταση της αντίληψης του τοπίου ως «Κοινού Αγαθού».

Επομένως η διαδικασία της αειφόρου και ισορροπης ανάπτυξης είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει ως αναπόσπαστο τμήμα της την προστασία, τη διαχείριση ή και το σχεδιασμό του τοπίου. Για την προώθηση της πολιτικής τοπίου απαιτείται μια στρατηγική που θα ξεπερνά τις κλασικές τομεακές προσεγγίσεις, προσβλέποντας σε μια συστημική προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης και η οποία θα αντιστοιχεί με ένα αειφόρο χωρικό σχεδιασμό που θα μελετά ταυτόχρονα το τοπίο.

Η αναγνώριση τη σημασίας και του ρόλου του τοπίου στην περιφέρεια σε όλες τις εκφάνσεις του αποτελεί την προϋπόθεση για τον καθορισμό των πολιτικών για το τοπίο αλλά και για την εφαρμογή τους. Η ένταξη της εγγενούς αξίας και των «υπηρεσιών» του τοπίου στο αξιακό σύστημα της κοινωνίας, θα αποτελέσει βασικό μοχλό της προστασίας και της αειφόρου διαχείρισής του και σημαντικό παράγοντα της «σημασίας» που οι πολίτες προσδίδουν στο τοπίο, τόσο στην καθημερινή τους ζωή, όσο και κατά τη απαραίτητη συμμετοχή τους για τον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών για το Τοπίο.

Οι πολιτικές, οι κατευθύνσεις, τα προγράμματα και τα μέτρα, που θα προταθούν σήμερα στην εποχή της οικονομικής κρίσης, πρέπει να έχουν άμεσο αλλά και ταυτόχρονα μακροχρόνιο ορίζοντα ώστε να βοηθήσουν σε μια μέσο / μακροπρόθεσμη αειφόρο ανάπτυξη, που δεν θα κινδυνεύσει όταν αντιμετωπισθεί η οικονομική ύφεση.

Η πολιτική τοπίου που θα προταθεί για την περιφέρεια δεν θα αφορά στην προστασία των «αξιόλογων τοπίων» αλλά προσδοκά στο πλαίσιο της ισορροπημένης και αρμονικής σχέσης μεταξύ των κοινωνικών αναγκών της οικονομικής δραστηριότητας να διατηρήσει την ποικιλότητα του τοπίου και όσο είναι εφικτό, να εμπλουτίσει, αυτή την ποικιλότητα, να αναβαθμίσει την ποιότητα τους και να τα αναδείξει. Οι πολιτικές που θα προταθούν οφείλουν να έχουν ολοκληρωμένη προσέγγιση ώστε να αποφεύγονται οι αντιφάσεις μεταξύ των πολιτικών τοπίου και άλλων τομεακού χαρακτήρα πολιτικών καθώς και μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της πολιτικής για το τοπίο, με την υποσημείωση ότι από την ίδια την φύση του το τοπίο είναι ενοποιητικό στοιχείο στην ίδια την φύση και με κανένα τρόπο δεν αποτελεί φραγμό, αλλά ενώνει και συνδέει χωρικά και χρονικά.

Κάθε περιφέρεια αλλά και κάθε ΠΕ έχει τα δικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία επομένως οι πολιτικές που θα προταθούν οφείλουν να συνδέονται με τα τοπία τους, τα οποία ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, απαιτούν διαφορετικές, κατευθύνσεις και προτεραιότητες.

Η προκαταρκτική φάση της πολιτικής τοπίου που αφορά στην γενική περιγραφή και αναγνώριση των γενικών τύπων τοπίων κάθε ΠΕ και ο προσδιορισμός και η περιγραφή των ζωνών τοπίου καθώς και της μεγάλης υποβαθμισμένης ζώνης τοπίου στις ΠΕ Ηλείας και Αχαΐας μας οδηγούν στα παρακάτω

Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας

- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με οικολογική προσέγγιση.
- **Δημιουργία εκτεταμένου αρχαιολογικού πάρκου με μεγάλη ποικιλότητα τύπων αρχαιολογικών τοπίων ενσωματωμένα με την φύση**, και μοναδικής αξίας ο οποίος θα περιλαμβάνει μαζί με τους παγκόσμια αναγνωρισμένους αρχαιολογικούς χώρους Ολυμπίας, Ήλιδας και Επικούρειου Απόλλωνα και τους πολλούς άλλους αρχαιολογικούς χώρους και θέσεις, αρχαίες πόλεις, νεκροταφεία, θέατρα κλπ.
- Διατήρηση της ποικιλότητας και των χαρακτηριστικών των παράκτιων τοπίων των τριών κόλπων με οικολογική διαχείριση και διατήρηση της ποικιλίας τύπων οικοτόπων καθώς και ορθολογική και ποιοτική προσέγγιση των τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Οικολογική διαχείριση και διατήρηση της ποικιλίας των τύπων τοπίων των ποταμών Αλφειού, Πηνειού και της Νέδα και ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων και δραστηριοτήτων αναψυχής σε αυτούς.
- Ανάπτυξη των δυνατοτήτων ποιοτικής βελτίωσης και ελκυστικότητας του αγροτικού τοπίου, προώθηση των βιοκαλλιεργειών και δημιουργία φωτοφρακτών.
- Ανάδειξη του χαρακτηριστικού τοπίου των ιαματικών πηγών Καϊάφα.

Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας

- Διατύπωση πολιτικής διαχείρισης των ορεινών τοπίων για την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους, ποτάμια, φαράγγια, σπήλαια, μικροί καταρράκτες, πηγές, λίμνες καθώς και διατήρηση και ανάδειξη των ορεινών οικισμών που συνθέτουν χαρακτηριστικά τοπία του Ελληνικού ορεινού χώρου.
- Δημιουργία αρχαιολογικών χώρων στις αρχαιολογικές θέσεις και ανάδειξη τους καθώς και ανάδειξη των διαφόρων τύπων και ιστορικών περιόδων μνημείων της.
- Ανάπτυξη των δυνατοτήτων ποιοτικής βελτίωσης και ελκυστικότητας του αγροτικού τοπίου, προώθηση των βιοκαλλιεργειών και δημιουργία φυτοφρακτών και διατήρηση των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων.
- Οικολογική διαχείριση και διατήρηση της ποικιλίας των τύπων τοπίων των μεγάλων ποταμών Πείρου, Σελινούντα, Βουραϊκού αλλά και των πολλών μικρών ποταμών της που συνιστούν χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου της.
- Διατήρηση της ποικιλότητας παράκτιων τοπίων του Κορινθιακού κόλπου με ορθολογική και ποιοτική προσέγγιση των Τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Διατήρηση της ποικιλότητας και των χαρακτηριστικών των παράκτιων τοπίων του κυλληνιακού κόλπου με οικολογική διαχείριση και διατήρηση της ποικιλίας τύπων οικοτόπων καθώς και ορθολογική και ποιοτική προσέγγιση των τουριστικών δραστηριοτήτων σε συνεργασία με την ΠΕ της Ηλείας.
- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με οικολογική προσέγγιση.

Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

- Διατύπωση συγκεκριμένης πολιτικής και διαχείρισης τοπίου για την διατήρηση της ποικιλότητας των τύπων υδροτοπικών τοπίων φυσικών και τεχνητών και την ανάδειξη τους ως ενιαίο σύνολο και πόλο έλξης ποιοτικού εναλλακτικού τουρισμού σε διεθνές επίπεδο.
- Διατύπωση συγκεκριμένης πολιτικής και διαχείρισης αγροτικού τοπίου στις αγροτικές περιοχές που περιβάλλουν λίμνες και αρχαιολογικούς χώρους και με προώθηση των βιολογικών καλλιεργειών
- Ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων στις αρχαιολογικές θέσεις και στα αρχαία θέατρα με διατύπωση πολιτικής διαχείρισης αρχαιολογικού τοπίου στον ευρύτερο χώρο.
- Διατύπωση πολιτικής διαχείρισης των ορεινών τοπίων για την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους, ποτάμια, φαράγγια, σπήλαια, μικροί καταρράκτες, μικρές καλλιέργειες, τις χαρακτηριστικές πεζούλες καθώς και διατήρηση και ανάδειξη των ορεινών οικισμών π.χ. οικισμοί ορεινής Ναυπακτίας που συνθέτουν χαρακτηριστικά τοπία του ελληνικού ορεινού χώρου.
- Διατήρηση της ποικιλότητας παράκτιων τοπίων με ορθολογική και ποιοτική προσέγγιση των τουριστικών δραστηριοτήτων.

4. ΖΩΝΕΣ ΤΟΠΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

4.1 Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας

4.1.1 Γενική περιγραφή χαρακτηριστικά γνωρίσματα και γενικοί τύποι τοπίων

Η ΠΕ Ηλείας εμφανίζει μεγάλη ποικιλότητα τοπίου με εξέχοντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αφορούν κύρια στους μοναδικούς αρχαιολογικούς χώρους με παγκόσμια αξία και αναγνωσιμότητα της Αρχαίας Ολυμπίας, της Αρχαίας Ήλιδας και του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα.

Εκτός όμως από τους παγκόσμια αναγνωρισμένους αρχαιολογικούς χώρους υπάρχει πλήθος άλλων αρχαιολογικών χώρων και θέσεων, αρχαίων πόλεων κλπ. που ενσωματωμένοι με την Φύση δημιουργούν μεγάλη ποικιλότητα τύπων αρχαιολογικών τοπίων μοναδικής αξίας.

Η ποικιλότητα τοπίου συμπληρώνεται με την ποικιλία τύπων οικοτόπων και οικοσυστημάτων στους τρεις ανοικτούς κόλπους με μεγάλη οικολογική αξία, που δημιουργούν χαρακτηριστικά παράκτια τοπία, **στους θεοποιημένους κατά την αρχαιότητα ποταμούς τον Αλφειό, Πηνειό και τη Νέδα που ενώνει την Ηλεία με την Μεσσηνία** δημιουργώντας στη ροή της πολύ μικρές λίμνες, στα χαμηλά όρη καθώς και με την ποικιλία των ημιφυσικών οικοσυστημάτων στις καλλιεργούμενες εκτάσεις που ευνοούνται από το μεσογειακού τύπου κλίμα αλλά και με το πλήθος άλλων στοιχείων όπως ιαματικές πηγές, φυσικοί σχηματισμοί.

4.1.1.α Η υλική διάσταση του τοπίου της Ηλείας

1. Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του τοπίου

Ορεινά τοπία: Στην περιοχή παρατηρούνται σχετικά χαμηλά όρη και χαμηλοί ορεινοί όγκοι.

Ανατολικά βρίσκονται τα Λάμπεια όρη που αποτελούν τις νότιες προεκτάσεις του Ερύμανθου καθώς και το όρος Φολόη. Είναι ένα οροπέδιο σκεπασμένο με δρυς. Νότια βρίσκονται το όρος Μίνθη που αποτελεί προέκταση του Μεσσηνιακού όρους Λύκαιο καθώς και το μυθικό όρος Λάπιθας στην ανατολική όχθη της λίμνης Καϊάφα.

Αγροτικά τοπία: Οι πεδιάδες Γαστουνής Αμαλιάδας και Πύργου συνιστούν τη μεγαλύτερη πεδιάδα της Ηλείας και τη μεγαλύτερη της νοτιοδυτικής Ελλάδας. Νότια της πεδιάδας του Πύργου εκτείνονται οι πεδιάδες της Αγουλινίτσας, Ζαχάρως, και η κοιλάδα του ποταμού Νέδα. Η πεδιάδα του Αλφειού είναι μια ανοιχτή πεδιάδα που συνάδει με την ήρεμη φύση του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας.

Το αγροτικό τοπίο που δημιουργείται στις πεδιάδες παρά τα γεωμετρικά σχήματα που δημιουργούνται από τον σύγχρονο τρόπο παραγωγής, την σχεδόν παντελή έλλειψη φυτοφρακτών και τους πολλούς αγροτικούς δρόμους, εμφανίζει μια ήρεμη ποικιλότητα λόγω των διαφορετικών καλλιεργειών με αμπελώνες, ελαιώνες κλπ. αγροτικά τοπία ωστόσο απαντώνται και σε λόφους που προσομοιάζουν με τα παραδοσιακά αγροτικά τοπία. Σε ορισμένες ορεινές περιοχές σχηματίζονται ορεινά αγροτικά τοπία όπως είναι στους ορεινούς ελαιώνες της Φυγαλείας.

Δασικά τοπία: Το Δάσος Όλους – Κανελής στο όρος Φολόη το οποίο είναι το μοναδικό, επίπεδο δάσος της Ελλάδας. Είναι ένα από τα σπανιότερα δάση, μοναδικό στα Βαλκάνια. Το ελατοδάσος της Λαμπεϊάς.

Παράκτιο τοπίο: Στις ακτές της Ηλείας σχηματίζονται τρεις μεγάλοι κόλποι ο Κυπαρισσιακός, ο Χελωνιτης και ο Κυλλήνιος κόλπος και τα ακρωτήρια του Κατακόλου, της Τρυπητής και της Κυλλήνης. Κατά μήκος των ακτογραμμών υπάρχουν μεγάλες παραλίες που χαρακτηρίζονται από εκτεταμένα αμμοθινικά συστήματα και σπάνιους οικότυπους του Δικτύου Natura που συνιστούν χαρακτηριστικά ανοικτά Παράκτια Τοπία εξαιρετικά δημοφιλή.

Επανειλημμένα, πολλές ακτές του Νομού Ηλείας, έχουν βραβευτεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα με το χρυσό αστέρι και τη γαλάζια σημαία ένδειξη της ομορφιάς και της καθαρότητας τους.

Φυσικά υδροτοπικά τοπία: Από τις γενικές κατηγορίες υδροτόπων απαντώνται: ποταμοί, λίμνες, λιμνοθάλασσες, πηγές.

Λιμνοθάλασσες. Η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου είναι ένα από τα πιο παραγωγικά φυσικά ιχθυοτροφεία της χώρας μας με κύρια αλιεύματα τα: λαβράκι, τσιπούρα, Κέφαλος, χέλι. Επίσης υπάρχουν η Λάππα και οι Αλυκές των Λεχαιών.

Δέλτα-Εκβολές. Εκτεταμένη δελταϊκή πεδιάδα σχηματίζει ο Πηνειός ποταμός. Το Δέλτα του Αλφειού παρά τις έντονες ανθρωπογενείς επεμβάσεις, διατηρεί σε ικανοποιητικό βαθμό τη φυσική του κατάσταση παρουσιάζοντας πολύ υψηλό αισθητικό και οικολογικό ενδιαφέρον.

Λίμνες. Η Αγουλινίτσα, παρά την αποξήρανση της έχει καταφέρει λόγω της μερικής αποτυχίας των καλλιεργειών να ωθήσει στην φυσική επαναφορά ορισμένα τμήματα των υδροτοπικών εκτάσεων της.

Η Λ. Καϊάφα, η οποία βρίσκεται κοντά στα λουτρά Καϊάφα και στη Ζαχάρω είναι φυσικό ιχθυοτροφείο.

Τεχνητές Λίμνες. Η μεγάλη τεχνητή λίμνη του Πηνειού η οποία έχει εμπλουτίσει το τοπίο της περιοχής.

Πηγές. Οι ιαματικές πηγές των Ανιγρίδων Νυμφών και του Άντρου των Γερανιών από τις οποίες πηγάζουν νερά της Λ. Καϊάφα, πολύ γνωστή για τα ιαματικά λουτρά.

Ποταμοί

Ο Αλφειός που είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Πελοποννήσου και ο οποίος εκβάλλει στον Κόλπο της Κυπαρισσίας η ροή του είναι μακρά με ποικιλία ελιγμών.

Πηνειός πηγάζει από τις ΒΔ πλευρές του Ερύμανθου στο Αντρώνι και κατά τη ροή του δέχεται πολλούς παραποτάμους. Ο ποταμός Πηνειός ποτίζει το μεγαλύτερο μέρος της Πεδιάδας της Ηλείας.

Νέδα. Ο ποταμός Νέδα είναι ο κοινός Τόπος της Ηλείας και της Μεσσηνίας. Το φαράγγι, οι καταρράκτες, ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Φιγαλείας, συνθέτουν αξιόλογα τοπία.

Ερύμανθος, παραπόταμος του Αλφειού ο οποίος αποτελεί τον κοινό Τόπο» των περιφερειών «Πελοποννήσου» και «Δυτικής Ελλάδας»

2. Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Παραδοσιακοί οικισμοί

Ταξιάρχαι: Ο παραδοσιακός οικισμός Ταξιάρχαι είναι ένας μικρός ορεινός οικισμός κτισμένος πάνω σε κοιλάδα που περιστοιχίζεται από μικρούς λόφους. Έχει θέα προς την Κυπαρίσσια, το ορός Λαπίθα, και τις πηγές Καϊάφα

Αξιόλογοι οικισμοί

Υπάρχουν πάρα πολλοί αξιόλογοι οικισμοί, είναι περί τους τριάντα οκτώ. Ενδεικτικά αναφέρουμε

Δίβρη ή Λαμπεία: είναι ένας οικισμός με πετρόκτιστα σπίτια, πλούσια βλάστηση, πολλά νερά, ιστορικά μνημεία, μακραίωνη ιστορία και πλούσια πολιτιστική παράδοση που οδήγησαν στο να χαρακτηριστεί επίσημα ως «ενδιαφέρων οικισμός».

Η Ανδρίτσαινα: βρίσκεται στα όρια της Ηλείας με την Αρκαδία. Μαζί με τους οικισμούς της Ορεινής Αρκαδίας, την Καρύταινα, τα Λαγκάδια, τη Δημητσάνα, τη Βυτίνα και τη Σταμνίτσα φαίνεται να συνιστούν ένα ενιαίο σύνολο από πραγματικά σπουδαία και καλοδιατηρημένα χωριά.

Μνημεία και Αρχαιολογικοί χώροι

Στην Περιφερειακή ενότητα Ηλείας γίνεται εμφανής η ιστορική μνήμη που καλύπτει όλες τις ιστορικές περιόδους με προεξάρχοντα τα στοιχεία του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού. Διάσπαρτη από Αρχαίες πόλεις που δεν έχει γίνει ανασκαφεί ή άρχισε και δεν ολοκληρώθηκε ή επάνω σε αυτές έχουν κτισθεί οι σημερινές πόλεις π.χ. η Ηλεία ίσως είναι ο αρχαίος συνοικισμός της Πίσας Δυσπόντιον.

Ο Αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας, αναφέρεται ως «το λίκνο του πολιτισμού, του αθλητισμού και της οικουμενικότητας».

Ο εκτεταμένος Αρχαιολογικός χώρος της Ήλιδας, της διοργανώτριας πόλης των Ολυμπιακών αγώνων

Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα είναι ένας από τους σπουδαιότερους και επιβλητικότερους της αρχαιότητας συμπεριλαμβάνεται στα μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO

Άλλοι αρχαιολογικοί χώροι και αρχαίες πόλεις είναι: η Αγία Τριάδα: Μυκηναϊκό νεκροταφείο, η Ακρόπολη Πλατανιάς, η Ακρόπολη αρχαίας Αλφειρας, η Φιγάλεια μινωικός οικισμός, η Δάφνη Μυκηναϊκό νεκροταφείο, η Κάτω Σαμικό Αρχαιολογικός χώρος, η Αρχαίο Λέπρεο, η Αρχαία Φεία υποθαλάσσια ερείπια της αρχαίας πόλης στο ακρωτήριο Κατάκολο.

Μνημεία άλλων ιστορικών περιόδων είναι: το Κάστρο Γλαρέντζας (Κυλλήνη), το Κάστρο Χλεμούτσι (Κυλλήνη), θρησκευτικά μνημεία της ορθοδοξίας. Υπάρχουν αξιόλογα παλιά μοναστήρια, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και η παλιά βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας

Σε όλη την παραλιακή οδό υπάρχουν υπέροχες μικρές πόλεις και κωμοπόλεις, χτισμένες στον εύφορο κάμπο όπως η Κυλλήνη, η Κουρούτα, ο Καϊάφας, κλπ τουριστικά αξιοποιημένες.

4.1.1.β Άυλα στοιχεία

Στα άυλα στοιχεία των τοπίων συμπεριλαμβάνονται οι μύθοι, οι θρύλοι παραδόσεις αλλά και η πλούσια ιστορία που συνοδεύουν τους ποταμούς τους λόφους και τα βουνά, η αναγνωρισιμότητα τους κλπ. Σύμφωνα με τον ιστότοπο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, **δεν υφίσταται αρχαιολογικός χώρος σ' ολόκληρο τον κόσμο με τόσο στενή αναφορά προς τη σημερινή πραγματικότητα σαν αυτόν της Ολυμπίας.**

Οι καταπληκτικοί μύθοι της αρχαίας Μυθολογίας δείχνουν την σχέση των Αρχαίων με τους ποταμούς και γενικά με το νερό. Αρκετά ονόματα επίσης των ποταμών δείχνουν την σχέση αυτή. Μια σχέση λατρείας και προσωποποιημένης θεοποίησης. Λίγα είναι τα ποτάμια στον κόσμο που έχουν να μας διηγηθούν μια τόσο συναρπαστική και γοητευτική ιστορία, σαν αυτή που η ελληνική μυθολογία επεφύλαξε στον Αλφειό, τον ερωτιάρη. Ο μύθος για τον ερωτευμένο Αλφειό ενέπνευσε τον σκηνοθέτη και σεναριογράφο Ίγκμαρ

Μπεργκμαν, ώστε τον ενσωμάτωσε στο κινηματογραφικό έργο του “Σα δύο πρόσωπα” της δεκαετίας του 1950.

Ακόμη, διαπιστώνουμε την εμπεδωμένη διαχρονικά αντίληψη του ανθρώπου, ότι το νερό αποτελεί πηγή ζωής, πλούτου, ομορφιάς και υγείας, που με την καταλυτική και αρχέγονη δύναμή του γονιμοποιεί, καθαίρει, θεραπεύει και καλλωπίζει τη φύση και τον άνθρωπο. Επίσης πρέπει να επισημάνουμε την εμπεδωμένη αντίληψη στην αρχαιότητα της σχέσης σύνδεσης της Φύσης και του Πολιτισμού. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη σχέση ετεροπροσδιορισμού, σε σημείο ταύτισης.

Η Ολυμπία είναι τόσο αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τον Αλφειό και ο Αλφειός με αυτή, ώστε συχνά στις διηγήσεις τους οι αρχαίοι συγγραφείς, ποιητές και τραγωδοί, αντικαθιστούν το όνομά της με το όνομα του Αλφειού

Έθιμα και δραστηριότητες

Όπως και σε άλλα ορεινά μέρη της Πελοποννήσου, αλλά και ολόκληρης της χώρας, στα χωριά της ορεινής Ηλείας είχαν αναπτυχθεί ενδιαφέρουσες μορφές κοινωνικής οργάνωσης με έντονα στοιχεία αλληλεγγύης, οι οποίες ως ένα βαθμό διατηρούνται ακόμα, έστω κατά το τυπικό τους.

Σ’ αυτό το στάδιο της μελέτης επιχειρείται μια πρώτη ενδεικτική οριοθέτηση και περιγραφή ζωνών τοπίου ανά Περιφερειακή Ενότητα. Στην ΠΕ Ηλείας διακρίνονται οι παρακάτω ζώνες τοπίου με τις ενότητες τοπίου που περιλαμβάνει η κάθε ζώνη:

H.1 Ζώνη τοπίου αρχαιοτήτων Ολυμπίας, ναού Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Πηνειού και Νέδα

E.1 Ενότητα τοπίου αρχαιοτήτων Ολυμπίας και ποταμού Αλφειού

Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας

Ο Κρόνιος λόφος

Αλφειός ποταμός

Αρχαιολογικός χώρος Πλατιάνας

E.2 Ενότητα τοπίου αρχαιοτήτων Ήλιδας και ποταμού και λίμνης Πηνειού

Ο Πηνειός ποταμός και η τεχνητή λίμνη του

Αρχαία Ήλιδα

Αετοράχη

E.3 Ενότητα τοπίου ναού Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμού Νέδα

Ναός Επικούρειου Απόλλωνα

Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία)

Ανδρίτσαινα

Ο ποταμός Νέδα (η νύμφη του νερού)

H.2 Παράκτια ζώνη τοπίου

E.1 Ενότητα τοπίου Κυπαρισσιακού κόλπου

Κυπαρισσιακός Κόλπος

Κατάκολο

Το παραλιακό δάσος Ζαχάρως, Λίμνη Καϊάφα και Θίνες

Ζαχάρω

E.2 Ενότητα τοπίου Χελωνίτη κόλπου

Παραλίες

Παραλία Κουρούτας

Παραλία Αγ. Ανδρέα

Παραλία Λεβεντοχωρίου

Παραλία Σκαφιδιάς

E.3 Ενότητα τοπίου Κυλλήνιου κόλπου

Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφυλιάς

Αραξος (ακρωτήριο)

Τείχος Δυμαίων

Λιμνοθάλασσα Καλογριάς,

δάσος Στροφυλιάς και έλη Λάμιας

Δάσος Στροφυλιάς

Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου

Κουνουπέλι

Παραλία της Καλογριάς
Αλυκές Λεχαινών
Κυλλήνη
Βάρδα
Μανωλάδα

H.3 Ζώνη τοπίου ορεινής Ηλείας – Λάμπειας, ορεινής Αχαΐας - Ερύμανθος

Όρος Λάμπεια
Οικισμός Λάμπεια
Δάσος Φολόης – Κάπελης
Ο Ποταμός Ερύμανθος
Αρχαία Λασιών
Όρος Ερύμανθος
Αλεποχώρι

Υποβαθμισμένη Ζώνη τοπίου: Πυρόπληκτη περιοχή περιφ. ενότητας Ηλείας

H.1 Ζώνη τοπίου αρχαιοτήτων Ολυμπίας, ναού Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Πηνειού και Νέδα

E.1 Ενότητα τοπίου αρχαιοτήτων Ολυμπίας και ποταμού Αλφειού

Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας

Το αρχαίο στάδιο της Ολυμπίας όπου τελούνταν οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαιότητα, και ο μνημειακών διαστάσεων ναός του Διός, ο μεγαλύτερος της Πελοποννήσου, είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Τόπου. Στη κοιλάδα του ποταμού Αλφειού, είναι τοποθετημένο το πιο δοξασμένο ιερό της αρχαίας Ελλάδας, που ήταν αφιερωμένο στον πατέρα των θεών, τον Δία. Απλώνεται στους νοτιοδυτικούς πρόποδες του κατάφυτου Κρονίου λόφου, μεταξύ των ποταμών Αλφειού και Κλαδέου, που ενώνονται σε αυτή την περιοχή.

Η Ολυμπία καθιερώθηκε στο πανελλήνιο ως το σημαντικότερο θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο. Εδώ γεννήθηκαν οι σπουδαιότεροι αγώνες της αρχαίας Ελλάδας, οι Ολυμπιακοί, που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμήν του Δία, ένας θεσμός με πανελλήνια ακτινοβολία και λάμψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η απαρχή της λατρείας και των μυθικών αναμετρήσεων που έλαβαν χώρα στην Ολυμπία χάνεται στα βάθη των αιώνων. Οι τοπικοί μύθοι σχετικά με τον ισχυρό βασιλιά της περιοχής, τον ξακουστό Πέλοπα, και τον ποτάμιο θεό Αλφειό, φανερώνουν τους ισχυρούς δεσμούς του ιερού τόσο με την Ανατολή όσο και με τη Δύση.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας περιλαμβάνει το Ιερό του Δία, με τους ναούς και τα κτήρια που σχετίζονταν άμεσα με τη λατρεία, και διάφορα οικοδομήματα που είχαν κτιστεί γύρω από αυτό, όπως αθλητικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνταν για την προετοιμασία και την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων, βοηθητικά κτήρια, χρηστικά και διοικητικά, καθώς και οικοδομήματα κοσμικού χαρακτήρα. Η Άλτις, το ιερό άλσος, καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα και μέσα σε αυτή αναπτύσσεται ο πυρήνας του Ιερού, με τους ναούς, τους θησαυρούς και τα σημαντικότερα κτήρια του χώρου. Έξω από το νότιο περίβολο της Άλτεως υπάρχει το Βουλευτήριο, και ακόμη πιο κάτω η Νότια στοά, που αποτελούσε το νοτιότερο κτήριο του ευρύτερου ιερού χώρου και την κύρια είσοδο του ιερού από τη πλευρά αυτή. Στο δυτικό τμήμα του χώρου υπάρχουν κτήρια που εξυπηρετούσαν το προσωπικό του ιερού, τους αθλητές και τους επίσημους επισκέπτες και χωρίζονται από την Άλτι με την ιερά οδό: το γυμνάσιο και η παλαιστρά, χώροι προπόνησης, το εργαστήριο του Φειδία, που στα παλαιοχριστιανικά χρόνια μετατράπηκε σε βασιλική, τα ελληνικά λουτρά με το κολυμβητήριο, οι ρωμαϊκές θερμές, ο Θεηκολεών, (κατοικία των ιερέων), το Λεωνίδαίο, που ήταν ξενώνας για τους επισήμους, και οι μεταγενέστεροι ρωμαϊκοί ξενώνες.

Ανατολικά της Άλτεως εκτείνεται το στάδιο, όπου τελούνταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Κατά την αρχαιότητα, νότια του σταδίου υπήρχε και ο ιππόδρομος, από τον οποίο σήμερα δεν σώζεται κανένα ίχνος, διότι έχει παρασυρθεί από τον Αλφειό ποταμό. Στην ίδια περιοχή υπάρχουν κτηριακά συγκροτήματα λουτρών και επαύλεων, όπως η περίφημη έπαυλη που έκτισε ο Νέρων όταν διέμενε στην Ολυμπία, προκειμένου να συμμετάσχει στους αγώνες.

Η λειτουργία του συνεχίσθηκε κανονικά τα πρώτα χριστιανικά χρόνια επί Μεγάλου Κωνσταντίνου. Το 393 μ.Χ. έγιναν οι τελευταίοι Ολυμπιακοί Αγώνες και λίγο αργότερα ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Θεοδόσιος Α΄, με διάταγμά του απαγόρευσε οριστικά την τέλεσή τους, ενώ επί Θεοδοσίου Β΄, επήλθε η οριστική καταστροφή του ιερού (426 μ.Χ.).

Η πρώτη ανασκαφή στο χώρο διεξήχθη το 1829 από τη Γαλλική Επιστημονική Αποστολή στην Πελοπόννησο, με επικεφαλής το στρατηγό N. J. Maison. Τότε αποκαλύφθηκε μέρος του ναού του Δία και τμήματα των μετοπών που τον κοσμούσαν, πολλά από τα οποία μεταφέρθηκαν στο Μουσείο του Λούβρου. Η συστηματική έρευνα του ιερού άρχισε το 1875 από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και με διακοπές συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Οι πιο πρόσφατες έρευνες, την τελευταία δεκαετία, έγιναν στο νοτιοδυτικό κτήριο, πόλεων, ανάμεσά τους και η περίφημη Νίκη του Παιωνίου.

Σήμερα, παράλληλα με το ανασκαφικό έργο σε όλο το χώρο του αρχαίου ιερού πραγματοποιούνται έργα συντήρησης και αναστήλωσης.

Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να σχολιάσουμε την ιδιαίτερη σχέση που συνδέει ήδη από την αρχαιότητα και μέχρι σήμερα τους ποταμούς Κλαδέο και Αλφειό και την γη της Ολυμπίας, το λίκνο του πολιτισμού, του αθλητισμού και της οικουμενικότητας. **Πρόκειται για μια ιδιαίτερη σχέση ετεροπροσδιορισμού, σε σημείο ταύτισης. Η Ολυμπία είναι τόσο αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τον Αλφειό και ο Αλφειός με αυτή,** ώστε συχνά στις διηγήσεις τους οι αρχαίοι συγγραφείς, ποιητές και τραγωδοί, αντικαθιστούν το όνομά της με το όνομα του Αλφειού, όπως κάνει για παράδειγμα ο Πίνδαρος

Ο Κρόνιος λόφος

Ο Κρόνιος λόφος υψώνεται βόρεια του περιώνυμου ιερού της Ολυμπίας. Αποτελεί ένα αναγνωρίσιμο και συμβολικό Τοπίο του Αρχαιολογικού χώρου. Η ονομασία του, ως “Κρόνιο όρος”, σύμφωνα με τον Πίνδαρο (Ολυμπιονίκαι, Ι' 50), δόθηκε από τον Ηρακλή, ο οποίος τον αφιέρωσε στον παππού του Κρόνο.

Αλφειός ποταμός

Ο Αλφειός είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Πελοποννήσου τόσο από πλευράς μήκους, όσο και υδάτινου όγκου. Το ολικό μήκος του είναι 116 χιλιόμετρα. Οι πρώτες πηγές του βρίσκονται στην περιοχή του Ασεατικού πεδίου και κοντά στο Λεοντάρι της Μεγαλόπολης, στους πρόποδες του Ταυγέτου. Ένα σημείο της διαδρομής του είναι υπόγειο, όπου δέχεται νερά από καταβόθρες καθώς και από τη λίμνη Τάκα. Ο ποταμός στη διαδρομή του δέχεται τα νερά του Ελισσώνα, του Λούσιου, του Λάδωνα, του Ερύμανθου, του Κλαδέου και άλλων δευτερευόντων παραποτάμων και χειμάρρων.

Αποτελεί το φυσικό όριο και ταυτόχρονα τον κοινό Τόπο μεταξύ Αρκαδίας και Ηλείας. Από την περιοχή του Παλαιοκάστρου σχηματίζεται μια καταπράσινη κοιλάδα, η οποία συνεχίζεται και κατά τη διαδρομή του στην Ηλεία μέχρι την εκβολή του στο Ιόνιο πέλαγος στην περιοχή της Τριφυλίας (Κυπαρισσιακός κόλπος).

Η Αρχαία Ελληνική Μυθολογία έχει προσωποποιήσει τον ποταμό και βρήκει μύθων που σε πολλές περιπτώσεις είναι αντικρουόμενοι. Ένας κεντρικός μύθος για τον ποταμό, διηγείται ότι ο Αλφειός, πηγαίνοντας στο κυνήγι, συνάντησε και ερωτεύτηκε την Αρέθουσα, που ήταν και αυτή κυνηγός, και άρχισε να την ακολουθεί με επιθετικές διαθέσεις. Η Αρέθουσα μην θέλοντας να ενδώσει, πέρασε σε ένα νησάκι που λεγόταν Ορτυγία και βρισκόταν κοντά στις Συρακούσες, όπου μεταμορφώθηκε σε πηγή. Ο Αλφειός στην απελπισία του, αναγκάστηκε κι αυτός να μεταμορφωθεί σε ποτάμι ώστε τα νερά του να φτάσουν στην Ορτυγία και να ενωθούν με τα νερά της αγαπημένης του.

Η μορφή του ποταμού έφτασε ως εμάς σε ρωμαϊκά ψηφιδωτά, όπως εκείνο που βρίσκεται στο μουσείο της Αντιόχειας καθώς και εκείνο που βρίσκεται στο Ελληνο-Ρωμαϊκό μουσείο της Αλεξάνδρειας και απεικονίζεται μαζί με την Αρεθούσα.

Κατά την αρχαιότητα, ο Αλφειός λατρευόταν ως θεότητα πάνω και από το Δία. Για το λόγο αυτό απεικονιζόταν στο αέτωμα του ναού του Ολυμπίου Δία στην αρχαία Ολυμπία. Πιστεύεται ότι το όνομά του προήλθε από τη χρήση του νερού του, για την πλύση και θεραπεία των αλφών, μιας δερματικής πάθησης.

Η εκβολή του Αλφειού βρισκόταν κοντά στο σημερινό Επιτάλιο και ακόμη ανατολικότερα. Σύμφωνα με την περιγραφή του Πλινίου, το ποτάμι ήταν πλωτό, από την εκβολή του μέχρι την περιοχή της αρχαίας Ολυμπίας, όπου έφθαναν επισκέπτες κι αθλητές με μικρά σκάφη για τους Ολυμπιακούς αγώνες. Με την πάροδο του χρόνου, οι προσχώσεις μετατόπισαν την ακτή και κατ' επέκταση την εκβολή του ποταμού.

Ο Αλφειός έχει συμβάλλει στη δημιουργία των λιμνοθαλασσών Καϊάφα, Αγουλινίτσας και Μουριάς - οι δύο τελευταίες έχουν αποξηρανθεί - στην πρόσχωση του Κυπαρισσιακού, καθώς και στην επιμήκυνση των εκβολών του. Έχει υποστεί αλλοιώσεις από την κατασκευή φραγμάτων και τις αμμοληπιές, δέχεται στερεά και υγρά απόβλητα οικισμών, βιοτεχνιών, βιομηχανιών ΑΗΣ Μεγαλόπολης καθώς και γεωργικά και κτηνοτροφικά απόβλητα. Το δέλτα του αποτελεί κρίκο στην αλυσίδα των υδροτόπων της δυτικής Ελλάδας και έχει υποστεί έντονη υποβάθμιση από τις ανθρώπινες δραστηριότητες..

Σε ένα τμήμα του οι όχθες του πλαισιώνονται από πυκνά υδροχαρή δάση ιτιάς.

Στην Αρχαία Ολυμπία υπάρχει φράγμα εκτροπής (φράγμα του Φλόκα) απ' όπου αρδεύονται μεγάλες εκτάσεις των πεδιάδων της Ηλείας (περί τα 135.000 στρέμματα).

Σε ένα μεγάλο μήκος ο ποταμός δεν είναι εύκολα προσβάσιμος. Στο ποτάμι οργανώνονται αρκετές δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού.

Αρχαιολογικός χώρος Πλατάνας

Ο ερειπιώνας της αρχαία πόλης (Τυπανέαι ή Αίπτu) καταλαμβάνει λόφο του όρους Λατίθας στα νότια του χωριού Πλατίνα Η οχυρωμένη, ελλειπτική και μακρόστενη πόλη μεγίστου μήκους 600 μέτρων και πλάτους 200 περιβάλλεται από μια σειρά τειχών πιθανώς του 4ου ή 3ου αιώνα π.χ. που σώζονται στο σύνολό τους σε πολύ καλή κατάσταση. Διαθέτει 3 μεγάλες πύλες στα βορειοδυτικά, νοτιοδυτικά και ανατολικά όπου είναι η κύρια πύλη, καθώς και αρκετούς αμυντικούς πύργους κυρίως ορθογώνιας αλλά και τραπεζοειδούς σχήματος. Τα τείχη έχουν χτιστεί από ογκόλιθους κατά το πολυγωνικό σύστημα τειχοδομίας. Υποδιαιρείται σε 8 βαθμιδωτά άνδρα (επίπεδες επιφάνειες), που συγκρατούνται από αναλημματικούς τείχους, χτισμένους κατά το τραπεζοειδές ή ορθογώνιο σύστημα τειχοδομίας. Σε ένα από τα άνδρα αυτά υπάρχει θέατρο του οποίου σώζεται τμήμα της σκηνής και του κοίλου, ενώ σε άλλα διακρίνεται πρώτον η ακρόπολη, δεύτερον η αγορά, με μεγάλη δεξαμενή λαξευμένη στο φυσικό ασβεστολιθικό βράχο και τρίτον το ανάλημμα του ναού. Στο ανατολικό τμήμα υπάρχουν θεμέλια διαφόρων κατασκευών, πρόκειται μάλλον για στίπια επιφανών

προσώπων. Η συστηματική ανάδειξη της ακροπόλεως πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 2002 – 2003 από την Ζ' εφορία προϊστορικών και κλασσικών αρχαιοτήτων.

E.2 Ενότητα τοπίου αρχαιοτήτων Ήλιδας, ποταμού και λίμνης Πηνειού

Ο Πηνειός ποταμός και η τεχνητή λίμνη του

Ο Πηνειός (μήκος 70km) σχηματίζει μια εκτεταμένη δελταϊκή πεδιάδα 83 km² και είναι γνωστός από την αρχαιότητα, αφού σύμφωνα με τη μυθολογία με τα νερά του ο Ηρακλής καθάρισε τους στάβλους του βασιλιά Αυγείου.

Στον ποταμό κατασκευάστηκε φράγμα και έτσι δημιουργήθηκε η τεχνητή λίμνη του Πηνειού, κοντά στο χωριό Κέντρο, πάνω από την Αρχαία και Νέα Ήλιδα, 20 περίπου χιλιόμετρα από την ακτή. Το ύψος του φράγματος είναι 50μέτρα και το μήκος του 2175μ. Θεωρείται από τα πιο σημαντικά εγγειο-βελτιωτικά έργα. Οι μετρήσεις των παραμέτρων του νερού της λίμνης και μετά από σειρά δειγματοληψιών η ποιότητα του νερού της λίμνης κρίθηκε ως εξαιρετικά καλή.

Το νερό χρησιμοποιείται για την άρδευση των πεδινών εκτάσεων τους μήνες Απρίλιο έως Οκτώβριο κατά μήκος του άξονα Λάππα – Αμαλιάδας – Καρδαμά.

Έχει εκπονηθεί ειδική περιβαλλοντική μελέτη με στόχο την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της περιοχής που περιβάλλει τη λίμνη του φράγματος Πηνειού. Οι δράσεις που προτείνονται σε αυτή να αναπτυχθούν είναι η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και λοιπών χώρων αναψυχής, η δημιουργία εγκαταστάσεων ναυταθλητισμού καθώς και η ενίσχυση της χλωρίδας και της πανίδας (απαγόρευση κυνηγιού κλπ), του βιοτόπου της περιοχής.

Αρχαία Ήλιδα

Ο σημερινός οικισμός της αρχαίας Ήλιδας (πληθυσμός 352 κατοικοί) βρίσκεται Β.Α. της Αμαλιάδας σε απόσταση 12χλμ και σε πεδινή περιοχή δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο της Ήλιδας.

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία (πατάτες, δημητριακά, κηπευτικά - πιπεριές, ελιές, παλαιότερα αμπέλια) και λιγότερο με την κτηνοτροφία.

Στο χωριό υπάρχουν ο Ιερός Ναός του Αγίου Παντελεήμονα και το ξωκλήσι του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, στην κορυφή της Αρχαίας Ακρόπολης. Την ημέρα της γιορτής των δύο Αγίων γίνονται λαμπρά θρησκευτικά πανηγύρια.

Η Πόλη-Κράτος της Αρχαίας Ήλιδας, βρίσκονταν κτισμένη μεταξύ του Πηνειού ποταμού και των σημερινών χωριών Αρχαία Ήλιδα και Καλύβια. Ήταν διοργανώτρια πόλη των Ολυμπιακών αγώνων και ήταν ατείχιστη. Ήταν η ιερή πόλη του Ολύμπιου Δία και προς τιμήν του το 776 π.Χ. ο βασιλιάς Ίφιτος οργάνωσε και καθιέρωσε τους πρώτους ολυμπιακούς αγώνες σε πανελλήνια κλίμακα έως την κατάργησή τους το 394μ.Χ. από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Θεοδόσιο το Μέγα.

Υπάρχουν πολλές ιστορικές αναφορές για την πόλη, με κυριότερη αυτή του περιηγητή Πausανία που πέρασε το 170 μ.Χ. μένοντας έκπληκτος από την θέα των μεγαλοπρεπών οικοδομημάτων και την οργάνωση της πόλης. Κατέγραψε σπουδαία μνημεία όπως το Γυμνάσιο που ιδρύθηκε το 172 π.Χ., το Πλέθριον, το Τετράγωνο, τη Μαλθώ, κτίσματα που οι αθλητές χρησιμοποιούσαν για την προπόνησή τους. Το Λαλίχιμιον, που ήταν το βουλευτήριο των Ηλείων, η αγορά, το θέατρο, ο ιππόδρομος, η στοά των Ελληνοδικών, η Κερκυραϊκή στοά, τα λουτρά, το τέμενος της Αφροδίτης ουράνιας με το Χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς, έργο του Φειδία, το άγαλμα της Πάνδημου Αφροδίτης καθισμένης σε τράγο έργο του Σκόπα. Στην Ακρόπολη της πόλης υπήρχε Ναός της Αθηνάς με χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς, έργο πιθανόν του Φειδία ή της σχολής του. Άλλοι σπουδαίοι ναοί και αγάλματα ήταν του Ποσειδώνα, της Τύχης, του Άδη, το Ήραιο, του Ηρακλή, της Φιλομείρακος Αρτέμιδος του Σωσιπόλη (ντόπιος θεός) κτλ.

Η πόλη το 471 π.Χ. αριθμούσε γύρω στους 60.000 κατοίκους¹. Η κατάργηση των ολυμπιακών αγώνων και οι σεισμοί που έπληξαν την πόλη τον 5ο-6ο αιώνα μ.Χ. συντέλεσαν στην παρακμή της.

Αετοράχη

Ο οικισμός της Αετοράχης βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Ηλείας που συνορεύει με την Αχαΐα. Είναι χτισμένος στην άκρη ενός λοφίσκου που στη ρίζα του απλώνεται η τεχνητή λίμνη του Πηνειού ποταμού. Η θέση του είναι πανοραμική και από εκεί φαίνονται όλα τα χωριά της Πηνείας. Στο βάθος του ορίζοντα, νοτιοδυτικά του χωριού διακρίνεται και η Αρχαία Ήλιδα, πρώτη πρωτεύουσα της Ηλείας. Σύμφωνα με το θρύλο σε κείνο το σημείο ο Ηρακλής ένωσε τα δυο ποτάμια τον Πηνειό και τον Αλφειό και καθάρισε τα βουστάσια του βασιλιά Αυγεία.

Το χωριό παλιά ονομαζόταν «Βάλακα» αλλά το 1957 μετονομάστηκε σε Αετοράχη, συνθετικό δύο τοπωνυμίων της περιοχής του οικισμού, της περιοχής Αετού και της Ράχης, όπου και είναι χτισμένο. Η Αετοράχη αποτελούσε κοινότητα μαζί με το όμορο χωριό της Δάφνης.

¹ Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1910 από το Αυστριακό Ινστιτούτο και συνεχίστηκαν από την ελληνική αρχαιολογική εταιρεία το 1960 υπό την επίβλεψη του αρχαιολόγου Ν. Γαλούρη. Ήλθαν στο φως σημαντικά ευρήματα, οικοδομήματα, πήλινα αγγεία, χάλκινα και μαρμάρινα αντικείμενα, νομίσματα της αρχαίας πόλης. Μέρος των ευρημάτων εκτίθεται στις αίθουσες του νέου μουσείου της Αρχαίας Ήλιδας

Ε.3 Ενότητα τοπίου Ναού Επικούριου Απόλλωνα και ποταμού Νέδα

Ναός Επικούριου Απόλλωνα

Ο ναός του Επικούριου Απόλλωνα στις Βάσσειες της Φιγαλείας είναι ένας από τους σπουδαιότερους και επιβλητικότερους της αρχαιότητας. Ήταν το πρώτο μνημείο στην Ελλάδα που περιλήφθηκε στα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο το 1986. (Μνημείο ΠΠΚ). Αφιερώθηκε από τους Φιγαλείς στον Απόλλωνα διότι τους βοήθησε να ξεπεράσουν μια επιδημία πανώλης. Ο ναός υψώνεται επιβλητικά στα 1.130 μέτρα, στο κέντρο της Πελοποννήσου, πάνω στα βουνά μεταξύ Ηλείας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας και βρίσκεται 14 χλμ. νότια της Ανδρίτσαινας και 11 χλμ. βορειοανατολικά των Περιβολίων. Ο ναός ανεγέρθηκε το δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. (420-410 π.Χ.) και αποδίδεται στον Ικτίνο, τον αρχιτέκτονα του Παρθενώνα. Το μνημείο αυτό με την πανανθρώπινη σημασία και συνάμα ένα από τα καλύτερα σωζόμενα της κλασικής αρχαιότητας. Τμήμα της ζωφόρου του ναού αποσπάστηκε το 1814 και εκτίθεται στο Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο.

Ο κλασικός ναός είναι θεμελιωμένος πάνω στο φυσικό βράχο του όρους Κωτίλιου σε ειδικά διαμορφωμένο γήπεδο. Η τοποθεσία του ναού ονομαζόταν στην αρχαιότητα Βάσσειες (μικρές κοιλάδες) και φιλοξενούσε από τον 7ο αιώνα π.Χ. ιερό του Απόλλωνος Βασσίτα.

Ο αρχαίος περιηγητής Πausανίας που τον επισκέφθηκε, θαμπώθηκε από την ομορφιά του και τον κατέταξε δεύτερο μετά της Τεγέας σε κάλλος και αρμονία. Ο ναός ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους κλασικούς ναούς της αρχαιότητας γιατί δεν εμφανίζει ανατολικομεσημβρινό προσανατολισμό αλλά είναι κατασκευασμένος με διεύθυνση από βορά προς νότο.

Ο ναός συνδυάζει αρχαϊκά, κλασικά και παραδοσιακά αρκαδικά χαρακτηριστικά. Έτσι προσφέρει ένα ελκυστικό μείγμα του παλιού και του νέου, του αγροτικού και του εκλεπτυσμένου. Η επιμήκης περίπτερη δομή (39,87x16,13 μέτρα) είναι κατασκευασμένη κυρίως από γκρίζο ασβεστόλιθο τοπικής προέλευσης. Η εξωτερική κιονοστοιχία του εξάστηλου ναού ακολουθεί έναν εξαιρετικά αυστηρό δωρικό ρυθμό (οι μετόπες δεν είναι λαξευμένες). Χαρακτηρίζεται ως ναός δωρικός, δίστυλος εν παραστάσει περίπτερος. Αντιθέτως στον σηκό μια σειρά εντοιχισμένων ιωνικών κιόνων στέκονται απέναντι σε χαμηλούς τοίχους στήριξης. Στο νότιο τμήμα όπου βρίσκεται το άδυτο, οι δύο τελευταίοι ιωνικοί κίονες του σηκού στέκονται στο μακρινό άκρο λόζων τοίχων, ενώ ανάμεσά τους βρίσκεται ένας κορινθιακός κίονας, μόνος στο κέντρο του ναού. Το κιονόκρανο του κίονα αυτού αποτελεί «το αρχαιότερο σωζόμενο δείγμα και θεωρείται πρότυπο για όλα τα "Κορινθιακά" μνημεία του ελληνικού, ρωμαϊκού και μεταγενέστερων πολιτισμών»².

Ο ναός παρέμεινε σε χρήση κατά τα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια όπως φαίνεται από τις επιδιορθώσεις που δεχόταν η κεραμοσκεπή. Με την κατάρρευση της στέγης λόγω της φθοράς των ξύλινων δοκαριών της επήλθε η πρώτη σημαντική καταστροφή. Η ανθρώπινη επέμβαση ήταν ένας άλλος φθοροποιός παράγοντας. Το 1902 έγινε συστηματική ανασκαφή της περιοχής από την πρώτη Αρχαιολογική Εταιρία Αθηνών υπό τους αρχαιολόγους Κ. Κουρουνιώτη Κ. Ρωμαίο και Π. Καββαδία. Περαιτέρω ανασκαφές έλαβαν χώρα το 1959, 1970 και 1975-80 υπό την διεύθυνση του Ν. Γιαλούρη. Το 1975 δημιουργήθηκε η Επιτροπή Συντηρήσεως του Ναού του Επικούριου Απόλλωνος με καθήκοντα τον προγραμματισμό και τη σύνταξη μελετών συντήρησης και αναστήλωσης. Το 1982 η Επιτροπή ανασυστάθηκε και το Υπουργείο Πολιτισμού ανέλαβε την αποκατάσταση του μνημείου. Το σαθρό έδαφος στο οποίο είναι χτισμένος, οι ψυχρές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή και το ασβεστολιθικό υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένος, επέβαλαν τη μόνιμη κάλυψη του με στέγαστρο από το 1987. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό του υπουργείου Πολιτισμού το στέγαστρο, το αντισεισμικό ικρίωμα και οι άλλες εγκαταστάσεις θα απομακρυνθούν μετά την ολοκλήρωση των απαραίτητων επεμβάσεων.

Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία)

Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία) υπήρξε μια ακμαία και σημαντική πόλη της αρχαίας Αρκαδίας. Βρίσκεται κοντά στα σημερινά χωριά της Ηλείας Φιγαλεία και Περιβόλια, στην όμορφη κοιλάδα του ποταμού Νέδα.

Η πόλη ιδρύθηκε από τον Φίγαλο, γιό του Λυκάωνα, ιδρυτή της Λυκόσουρας. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ύψωμα, με πολλά τείχη γύρω από γκρεμούς και ισχυρό οχυρωμένο περίβολο και εκοσμείτο από αγάλματα. Εδώ υπήρχε το ιερό της Αρτέμιδος "σώτειρας" με λίθινο άγαλμα της θεάς και γυμναστήριο με αγάλματα του Ερμή και του ολυμπιονίκη του παγκρατίου Αρραχίωνα.

Οι Φιγαλείς είχαν δύο ιερά βουνά. Το Κωτίλιον όρος, όπου έκτισαν τον ναό του *Επικούριου Απόλλωνα* και το Ελάιον όρος (νότια από το χωριό Στόμιο της Ηλείας), στη νότια πλευρά του οποίου υπήρχε μια σπηλιά, πάνω από το βαθύ φαράγγι, όπου λατρευόταν η *Μέλαινα Δήμητρα*. Στα ρωμαϊκά χρόνια οι Φιγαλείς έκοψαν νομίσματα που εμφάνιζαν τη Νέδα με τη μορφή θεού που κρατάει στα χέρια του υδρία απ' όπου χύνεται νερό.

² Στις αρχές του 19ου αιώνα η ζωφόρος ανασκάφηκε από τα ερείπια και δόθηκε προς πώληση. Τελικά αγοράστηκε από την βρετανική κυβέρνηση. Στην αρχαιοελληνική αρχιτεκτονική η ζωφόρος κοσμούσε το εξωτερικό του ναού αλλά στις Βάσσειες η ζωφόρος περιέτρεχε το εσωτερικό του σηκού. Η ζωφόρος αναπαριστά δύο θέματα: τη μάχη ανάμεσα στους Έλληνες, με αρχηγό τον Ηρακλή (διακρίνεται από τη λεοντή του) και τις Αμαζόνες και τη μάχη μεταξύ Λατιθών και Κενταύρων. Το δεύτερο ήταν συχνό θέμα στην αρχαιοελληνική τέχνη και εμφανίζεται στις μετόπες του Παρθενώνα. Εδώ οι γυναίκες των Λατιθών απεικονίζονται να κρατούν σφιχτά τα μικρά παιδιά τους καθώς προσπαθούν να αντισταθούν στους Κενταύρους.

Σήμερα στο χώρο της αρχαίας Φιγαλείας σώζονται ερείπια του αρχαίου ναού της Αρτέμιδος με έναν εντυπωσιακό βωμό. Στη γύρω περιοχή διακρίνονται εύκολα τα τείχη του οχυρωματικού περιβόλου πάνω από τις απότομες πλαγιές και τους λόφους που κάποτε ήταν γεμάτα με τα αμπέλια των Φιγαλείων.

Ο ποταμός η Νέδα (η νύμφη του νερού)

Ο Ποταμός Νέδα αποτελεί το φυσικό σύνορο – κοινό τόπο- που ενώνει την Ηλεία με την Μεσσηνία. Η Νέδα είναι το μοναδικό θηλυκό ποτάμι. Πηγάζει από το όρος Λύκαιο στα σύνορα Αρκαδίας και Μεσσηνίας. Ο ποταμός στο μεγαλύτερο μέρος της πορείας του, διασχίζει ένα στενό φαράγγι, το οποίο είναι πανέμορφο. Το πέραςμα του φαραγγιού της Νέδας συνοδεύεται από μύθους της αρχαίας Ελληνικής μυθολογίας. Στη διαδρομή εμφανίζεται μεγάλη ποικιλότητα χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που δημιουργούν πολύ αξιολογήσιμα Τοπία, μικροί καταρράκτες, και τρεις μεγάλοι, οι οποίοι σχηματίζουν "κολυμπήθρες" με τirkουάζ νερά, επιβλητικοί βράχοι, καμπυλόθετες της διαδρομής βλάστηση άγρια και πυκνή, Ο Πausanias άφησε πολύτιμες πληροφορίες για τη Νέδα. Μας ενημερώνει ότι ήταν πλωτή για μικρά πλοία. Εκεί όπου απλώνεται το ποτάμι έχουν βρεθεί ίχνη από αγκυροβόλια. Από τον Pausanias μάθαμε και το ευλαβικό έθιμο σύμφωνα με το οποίο τα αγόρια της περιοχής έκοβαν τα μακριά μαλλιά τους και τα έριχναν στα νερά της Νέδας, για να ευχαριστήσουν τη θεοτήτά τους για το αίσιο πέραςμά τους από την παιδική ηλικία στην ώριμη. Από στόμα σε στόμα, η νύμφη Νέδα μεταμορφώθηκε σε ποτάμι και έγιναν οι μακριές πλεξούδες των μαλλιών της πανέμορφοι καταρράκτες για να στολίζουν στην αιωνιότητα το πέραςμα του νερού στο φαράγγι. Κοντά στις όχθες της Νέδας βρίσκεται η αρχαία Φιγαλεία, ενώ λίγα χιλιόμετρα δυτικά της νέας Φιγαλείας βρίσκεται το Στόμιο, ένα μεγάλο σπήλαιο, απ' όπου περνούν τα νερά του ποταμού, μέχρι να καταλήξουν στον παραπόταμο Πάμισσο. Στο ίδιο ύψος της διαδρομής υπάρχει το εκκλησάκι της Παναγίας

Ανδρίτσαινα

Στα όρια της Ηλείας βρίσκεται η Ανδρίτσαινα. Είναι χτισμένη αμφιθεατρικά σε μια καταπράσινη πλαγιά, στη δυτική πλευρά του Λυκαίου όρους, Πρόκειται για μια μικρή πόλη με μεγάλη ιστορία, που αναπτύχθηκε κατά τη Φραγκοκρατία (12ος – 13ος αι. μ.Χ.) και, μάλιστα, αναφέρεται στο *Χρονικόν του Μορέως*. Η Ανδρίτσαινα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο τόσο στα Ορλωφικά όσο και κατά την Ελληνική Επανάσταση. Το 1826, μάλιστα, η πόλη καταστράφηκε από τα στρατεύματα του Ιμπραήμ. Σήμερα, το χωριό εντυπωσιάζει με τα αρχοντικά του, τα πλακόστρωτα σοκάκια αλλά και την πλατεία του με τα ψηλά δέντρα και την υπέροχη θέα. Η Τρανή Βρύση που βρίσκεται ακριβώς απέναντί της είναι η αρχαιότερη της Πελοποννήσου και έχει χτιστεί το 1724. Στην Ανδρίτσαινα βρίσκεται η περίφημη Νικολοπούλειος Βιβλιοθήκη, που ιδρύθηκε το 1840. Η συλλογή της περιλαμβάνει σπάνια χειρόγραφα του 16ου και 17ου αιώνα, σπάνια βιβλία, σημαντικά έγγραφα από την περίοδο της επανάστασης και πλούσιο λαογραφικό υλικό. Η Ανδρίτσαινα παρά το ότι διοικητικά ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας, δίνει την εντύπωση ότι με τα χωριά της Ορεινής Αρκαδίας, την Καρύταινα, τα Λαγκάδια, τη Δημητσάνα, τη Βυτίνα και τη Στεμνίτσα συνιστούν ένα ενιαίο σύνολο από πραγματικά αξιολογήσιμα και καλοδιατηρημένα χωριά.

Η.2 Παράκτια ζώνη τοπίου

Ε.1 Ενότητα Τοπίου Κυπαρισσιακού Κόλπου

Κυπαρισσιακός Κόλπος

Ο Κυπαρισσιακός είναι μεγάλος ανοικτός κόλπος της Δυτικής Πελοποννήσου. Ορίζεται από το ακρωτήριο του Κατάκολου στα βόρεια και το ακρωτήριο του Κούνελου στα νότια. Το υπόστρωμα είναι αμμώδες και το θαλάσσιο στρώμα καλύπτεται από λεπτόκοκκη άμμο με διάσπαρτους ασβεστολιθικούς βράχους. Κατά μήκος των ακτογραμμών υπάρχουν μεγάλες παραλίες με λεπτόκοκκη άμμο που χαρακτηρίζονται από εκτεταμένα αμμοθινικά συστήματα. Ο κόλπος είναι γενικά ρηχός. Στα ρηχά μέρη παρατηρούνται τμήματα με *Cyrtodocsa nodosa*, που ακολουθούνται από λιβάδια της *Posidonia oceanica*, με πολύ καλή ανάπτυξη. Τα σημαντικότερα ποτάμια που εκβάλλουν στον Κυπαρισσιακό κόλπο είναι ο Αλφειός και η Νέδα. Ο Κυπαρισσιακός κόλπος έχει σημαντικό οικολογικό ενδιαφέρον καθώς οι ακτές του αποτελούν έναν από τους τόπους αναπαραγωγής της σπάνιας θαλάσσιας χελώνας Καρέτα-Καρέτα. Οι ακτές του φιλοξενούν τον δεύτερο μεγαλύτερο πληθυσμό της χελώνας στη Μεσόγειο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των χελωνών που φωλιάζουν στον Κυπαρισσιακό, φωλιάζουν στο νότιο τμήμα του κόλπου μεταξύ της Κυπαρισσίας και των εκβολών της Νέδας. Η παράκτια και η θαλάσσια ζώνη του Νότιου Κυπαρισσιακού Κόλπου εντάσσονται στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 "Θίνες Κυπαρισσίας, παραλιακό δάσος Ζαχάρως, Λ. Καϊάφα Στροφυλλιά, Κακοβατος" και "Θαλάσσια Περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας" αντίστοιχα.

Λόγω του αμμώδους εδάφους των ακτών δεν υπάρχουν πολλοί οικισμοί χτισμένοι στις ακτές του. Ο μόνος μεγάλος οικισμός που είναι χτισμένος στις ακτές του κόλπου είναι η Κυπαρισσία στην οποία οφείλει και το όνομά του. Οι μεγαλύτεροι οικισμοί που είναι χτισμένοι σε μικρή απόσταση από τους ακτές του είναι ο Πύργος (απέχει 3 χιλιόμετρα από τις ακτές) και η Ζαχάρω (απέχει 2 χιλιόμετρα).

Κατάκολο

Το Κατάκολο είναι λιμάνι, επίνειο του Πύργου και τοπικό τουριστικό κέντρο. Μεταξύ του ακρωτηρίου και της νησίδας Τηγάνι (στη μεταξύ τους θαλάσσια ζώνη) βρίσκονται κατακρημνισμένα ερείπια αρχαίας πόλης (Φεία). Στη θέση της ακρόπολης της Φείας σώζεται το θαυμάσια διατηρημένο βυζαντινό κάστρο, γνωστό ως Ποντικόκαστρο (Μπωβουάρ). Η παραλία πίσω από το λιμάνι του Κατάκολου σχετικά πρόσφατα αναβαθμίστηκε με σειρά παρεμβάσεων που έγιναν από το λιμενικό ταμείο.

Το παραλιακό δάσος Ζαχάρως, Λίμνη Καϊάφα και Θίνες

Η περιοχή είναι μία παράκτια ζώνη και περιλαμβάνει το πευκοδάσος της Στροφυλιάς, τη λίμνη Καϊάφα, τις θίνες που εκτείνονται μεταξύ της αποξηραμένης λίμνης Αγουλινίτσας και του χωριού Κακκόβατος, τον λόφο Ελληνικό (ή Σταυρός), τον αρχαιολογικό χώρο της περιοχής του Καϊάφα, τα σπήλαια των Ανυγρίδων Νυμφών και τις ιαματικές πηγές του Καϊάφα.

Οι θίνες που υπάρχουν στην παραλία του Καϊάφα σχηματίζουν δύο παράλληλες ζώνες. Στην πρώτη απαντά η φυτοκοινωνία *Agropyretum mediterraneum*, ενώ στη δεύτερη φύονται σταθερές θίνες με κυρίαρχα είδη την *Euphorbia terracina* και τη *Silene nicaensis*. Στην παραλία αναπτύσσονται θίνες με κυρίαρχη τη φυτοκοινωνία *Ammophila arenariae*. Πίσω από αυτές τις θίνες αναπτύσσονται και πάλι σταθερές θίνες.

Το δάσος της Στροφυλιάς αποτελείται από *Pinus halepensis* και *P. pinea* και είναι μοναδικό σε μορφή και μέγεθος. Σημαντικό τμήμα της περιοχής καλύπτουν συστάδες με *Platanus orientalis* και *Ceratonia siliqua*, καθώς και θάμνοι.

Η λίμνη Καϊάφα, έκτασης περίπου 200 ha, βρίσκεται πίσω από το δάσος της Στροφυλιάς και συνδέεται με τη θάλασσα μέσω ενός καναλιού. Η περιοχή αποτελεί πολύ σημαντικό οικοσύστημα, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, λόγω του συνδυασμού παράκτιου δάσους, θινών και λίμνης. Στην παραλία, μεταξύ της περιοχής του Καϊάφα και της Ζαχάρως, οι αναπτυσσόμενες θίνες είναι σε καλή κατάσταση. Οι εγκαταστάσεις των Λουτρών Καϊάφα είναι χτισμένες πάνω στο νησάκι της ομώνυμης λίμνης Αγία Αικατερίνη, που συνδέεται με τη στεριά με τεχνητή γέφυρα.

Οι ιαματικές πηγές ήταν γνωστές από τα πανάρχαια χρόνια, όταν η λίμνη και οι αμμουδιές δεν υπήρχαν κι η θάλασσα έφτανε ως τις σπηλιές του βουνού Σμέρνα (Λάπιθος), απ' όπου βγαίνουν τα ιαματικά νερά. Τα ζεστά νερά των λουτρών πηγάζουν από το σπήλαιο των Νυμφών Ανιγρίδων, όπου σύμφωνα με την μυθολογία γεννήθηκε ο Δάρδανος, πρόγονος των Τρώων.

Τα νερά ήταν γνωστά για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, από τα αρχαία χρόνια.

Τα νερά των Λουτρών Καϊάφα, είναι ιδανικά για δερματικές παθήσεις, άσθμα, ρευματισμούς και ηπατικές παθήσεις. Οι ιαματικές πηγές του Καϊάφα προσελκύουν πολλούς επισκέπτες όλο τον χρόνο και αποτελούν σημαντική πηγή τουρισμού στην περιοχή.

Ζαχάρω

Η Ζαχάρω είναι κωμόπολη της περιοχής και απέχει από την παραλία δύο χιλιόμετρα.

Είναι πλαισιωμένη από πεύκα και ελαιόδεντρα που φτάνουν μέχρι την τεράστια παραλία με την λευκή άμμο και τα λαμπερά νερά της.

Η παραλία της Ζαχάρως είναι η από τις μεγαλύτερες της Ευρώπης. Το μήκος της ξεπερνάει τα 60χλμ.

Η οικονομία της Ζαχάρως βασίζεται κατά μεγάλο μέρος στον τουρισμό και στη γεωργία. Σε μεγάλο μέρος βασίζεται στην ελαιοκαλλιέργεια και την ελαιοπαραγωγή. Επίσης η τομάτα που παράγεται στη Ζαχάρω αποτελεί μοναδική ποικιλία και είναι γνωστή για τη γλυκύτητά της.

Τον Αύγουστο 2007 η Ζαχάρω επλήγη από φοβερές πυρκαγιές, με αρκετές ανθρώπινες απώλειες και ανυπολόγιστες ζημιές σε σπίτια και περιουσίες.

Ε.2 Ενότητα Τοπίου Χελωνίτη Κόλπου

Ο Χελωνίτης ή Χελωνάτας κόλπος είναι ο ρηχός κόλπος μεταξύ των ακρωτηρίων Χελωνίτης στη χερσόνησο της Κυλλήνης και Ιχθύς στη Χερσόνησο του Κατακόλου. Μαζί με τον ακριβώς απέναντι κόλπο του Λαγανά Ζακύνθου, αποτελεί σημαντικό τόπο ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Ο κόλπος με τις αμμώδεις ακτές και τις θίνες ήταν γνωστός από την αρχαιότητα ως ενδιαίτημα της θαλάσσιας χελώνας, για αυτό και πήρε από αυτήν το όνομά του.

Παραλίες

Παραλία Κουρούτας: Η παραλία Κουρούτας βρίσκεται σε απόσταση μόλις 3 χιλιομέτρων από τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Νομού Ηλείας, την Αμαλιάδα.

Σε 1,5 χλμ. υπάρχει μικρό λιμάνι, με δυνατότητα εξυπηρέτησης σκαφών στον οικισμό Παλούκι, όπου και βρίσκονται δυο campings. Συνδέεται με αυτό και με ποδηλατόδρομο.

Παραλία Αγ. Ανδρέα: Η παραλία του Αγ. Ανδρέα Βρίσκεται δυτικά του Πύργου. Πρόκειται για μια πεντακάθαρη μικρή παραλία με άμμο, βραχάκια και δέντρα με άφθονη σκιά, που συγκεντρώνει ολοένα και περισσότερους επισκέπτες.

Το ηλιοβασίλεμα εδώ μαγεύει, ενώ η παραλία ενδείκνυται και για καταδύσεις.

Από την παραλία αυτή είναι εύκολα προσεγγίσιμα τα νησάκια Κόρακας και Τηγάνι

Παραλία Λεβεντοχωρίου: Η μικρή και η μεγάλη παραλία του Λεβεντοχωρίου χαρακτηρίζονται από τη σκούρα χοντρή άμμο και τα βράχια που την περιβάλλουν.

Παραλία Σκαφιδιάς: Χαρακτηριστικά της η χρυσή άμμος και τα καθαρά και γαλάζια νερά σε πράσινο φόντο από την κατάφυτη περιοχή πίσω από την παραλία. Η πρόσβαση στην παραλία γίνεται μέσα από ξενοδοχειακό συγκρότημα που βρίσκεται εκεί (ελεύθερη είσοδος για το κοινό) και από μικρότερους δρόμους στη βόρεια πλευρά της ακτής που είναι ελεύθερη. Η παραλία προσφέρεται για θαλάσσια σπορ.

E.3 Ενότητα τοπίου Κυλλήνιου κόλπου

Κοινή Ενότητα Τοπίου με Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας

Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφυλιάς

Στον Κυλλήνιο κόλπο «οι χερσαίες, υδάτινες και θαλάσσιες περιοχές της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου, του δάσους Στροφυλιάς και της ευρύτερης περιοχής τους (Αχαΐας, Ηλείας)» χαρακτηρίστηκαν ως Εθνικό Πάρκο «Υγροτόπων Κοτυχίου –Στροφυλιάς».

Σκοπός είναι η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου που διακρίνονται για τη μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και παιδαγωγική τους αξία. Ειδικότερα, επιδιώκεται η διατήρηση και διαχείριση των σπανίων οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας που απαντώνται στη συγκεκριμένη περιοχή.

Αράξος (ακρωτήριο)

Ο Άραξος ή Κάβο Πάπας ή Καλογριά, είναι ακρωτήριο της Αχαΐας στα δυτικά της Περιφερειακής Ενότητας το οποίο από την αρχαιότητα έως σήμερα θεωρείται το σύνορο Αχαΐας - Ηλείας.

Το ακρωτήριο αυτό που αποτελεί αμμόδη γλώσσα που τερματίζει προς Ν. στο λεγόμενα Μαύρα βουνά όπου και η ομώνυμη λίμνη Καλογριά, είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο λόγω των συνεχών προσχώσεων από την ιλύ των ποταμών Αχελώου και Ευήνου που δημιουργούν προσχωματικά βέλη, από τα θαλάσσια ρεύματα δημιουργώντας έτσι ένα υφαλοπλάισιο βάθους μέχρι 5 οργιές και σε απόσταση ενάμισι μιλίου όπου τα νερά καθίστανται αβαθή. Ασφαλής όρμος προσέγγισης θεωρείται η ανατολική σχηματιζόμενη αγκάλη του ακρωτηρίου, που φέρει εξ αυτού το όνομα "καρaboστάσι".

Ο Άραξος είναι ένα από τα περίδοξα ελληνικά ακρωτήρια όπου εν όψει αυτού κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821 συνέβη η περίφημη ναυμαχία των Πατρών.

Τείχος Δυμαίων: Πλησίον του Αράξου του Δήμου Λαρισσού, βρίσκεται η σπουδαιότερη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Δυτικής Ελλάδας.

Κατά τη μυθολογία το «Τείχος Δυμαίων» έχτισε ο ημίθεος Ηρακλής για την προστασία της «Δυμαίας Χώρας» (Ωλενός, Τευθέα, Λάρισα, Θέλπουσα, Φαιστός και άλλοι οικισμοί) από τις ληστρικές επιθέσεις των Ηλείων.

Λιμνοθάλασσα Καλογριάς,

Δάσος Στροφυλιάς και έλη Λάμιας

Είναι η Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά «GR 098, Λιμνοθάλασσα Καλογριάς, δάσος Στροφυλιάς και έλη Λάμιας», έκτασης 6.000 εκταρίων. Η περιοχή περιλαμβάνει την βορειοδυτικότερη παράκτια ζώνη της Πελοποννήσου, από το ακρωτήριο Άραξος στα βόρεια έως τον οικισμό (περίπου) της Μανωλάδας

Στην περιοχή εντοπίζεται το μεγαλύτερο δάσος (και ένα από τα ελάχιστα) Κουκουναριάς *Pinus pinea* της χώρας και το μοναδικό δάσος δρυός που βρίσκεται στο ύψος της θάλασσας.

Η περιοχή βρίσκεται πάνω σε μία από τις σημαντικότερες οδούς μετανάστευσης των πουλιών, που ακολουθεί τα δυτικά παράλια της χώρας.

Δάσος Στροφυλιάς

Το δάσος της Στροφυλιάς βρίσκεται στα όρια των νομών Αχαΐας και Ηλείας και καταλαμβάνει μια παραλιακή ζώνη μήκους 14 χλμ. περίπου και με μέσο πλάτος 1500μ. Η συνολική του έκταση ανέρχεται στα 19.000 στρ. Ανατολικά του βρίσκεται το έλος της Λάμιας, δυτικά το Ιόνιο πέλαγος, βόρεια η λίμνη Πρόκοπος και νότια η λιμνοθάλασσα Κοτύχι.

Το υδρολογικό σύστημα της Καλογριάς που εξασφαλίζει συνεχή ροή γλυκού νερού προς το δάσος είναι τα ποτάμια, οι λίμνες αλλά και τα ασβεστολιθικά βουνά που δρουν σαν φυσικές δεξαμενές που συγκρατούν το νερό και ποτίζοντας τα οικοσυστήματα, τα διατηρούν κατά την διάρκεια του καλοκαιριού.

Είναι ένα δάσος μοναδικό σε σύνθεση και έκταση σε 1000 περίπου στρέμματα χαλεπίου πεύκης, 3000 περίπου στρέμματα κουκουναριάς, 600 περίπου στρέμματα βελανιδιάς.

Η συστάδα του Χαλέπειου πεύκου καταλαμβάνει το νότιο τμήμα του δάσους, η συστάδα της κουκουναριάς το βόρειο τμήμα και στο μέσον περίπου της έκτασης και προς τα βόρεια συναντιέται η βελανιδιά. Σε ορισμένες όμως τοποθεσίες, όπως κοντά στα όρια των αμιγών υπάρχουν μικτές συστάδες και με τα τρία είδη. Η έκταση της κουκουναριάς συνεχώς ελαττώνεται και δεν ανανεώνεται επειδή είναι ένα ισχυρά φωτόφιλο και δύσκολα αναγεννόμενο είδος. Στη Μεσόγειο έχει περιοριστεί σε χώρες όπως η Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα. Ο θαμνώδης όροφος του δάσους στο σύνολο του δεν είναι ανεπτυγμένος. Σε τοποθεσίες που το δάσος είναι αραιό παρατηρούνται τα παρακάτω θαμνώδη είδη: σχίνος, ρέικι, μυρτιά, πουρνάρι, κέδρος κ.α. Άλλα φυτά που συμμετέχουν στη χλωρίδα του δάσους είναι τα εξής: ασφόδελος, βάτος, φτέρη, τσουκνίδα. Την πανίδα του δάσους αποτελούν ποντίκια, νυφίτσες, κουνάβια, ασβόι, χελώνες καθώς και τα πουλιά ο κούκος, το ξεφτέρι, ο νανόμπουφος, ο χουχουριστής, η καρδερίνα, ο φλώρος, ο σπίνος, η κουρούνα και η καρακάξα. Δυστυχώς όμως τα αναφερόμενα ζωικά είδη εξαφανίζονται. Τα βασικότερα αίτια εξαφάνισης τους είναι αρχικά η έλλειψη τροφής για τα φυτοφάγα, εφόσον η περιοχή υπερβόσκειται. Το γεγονός αυτό έχει σαν επακόλουθο και την έλλειψη τροφής για τα σαρκοφάγα. Άλλος σοβαρός λόγος εξαφάνισης των ζώων είναι οι γύρω καλλιεργημένοι αγροί οι οποίοι ραντίζονται με αποτέλεσμα τα ζώα που φεύγουν από το δάσος και πηγαίνουν εκεί για αναζήτηση τροφής να δηλητηριάζονται.

Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου

Ο υδροβιότοπος επικοινωνεί με το Ιόνιο πέλαγος διαμέσου μικρού σχετικά ανοίγματος, πλάτους περίπου 8 μέτρων. Εξαιτίας της επικοινωνίας με τη θάλασσα το νερό είναι υφάλμυρο. Το μεγαλύτερο βάθος της λιμνοθάλασσας είναι περίπου 40 εκατοστά και το μικρότερο 30 εκατοστά.

Το Κοτύχι υδροδοτείται κυρίως από ρέματα τα οποία χύνονται στη νότια και ανατολική πλευρά της λιμνοθάλασσας. Στην υδροδότηση της λιμνοθάλασσας συμβάλλουν επίσης και οι βροχοπτώσεις.

Στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής επικρατούν σχεδόν επίπεδα εδάφη. Ανάμεσά τους αναδύονται οι ασβεστολιθικοί λόφοι «Μαύρα Βουνά» (240 μ.) και ο μικρός λόφος «Κουνουπέλι» (47 μ.).

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μια -γνήσια μεσογειακή- ποικιλότητα οικοσυστημάτων και οικοτοπών που συνδυάζει παράκτιους υγρότοπους (λιμνοθάλασσες, έλη, αλμυρόβαλτους, αλίπεδα, καλαμώνες, παραποτάμιες δενδρώδεις συστάδες) με εκτεταμένα συστήματα θινών, παραλιακών δασών και ασβεστολιθικών λόφων με τυπική μεσογειακή βλάστηση (κυρίως φρυγάνων και αραιών συστάδων *Quercus macrolepis*).

Η βλάστηση της περιοχής του Κοτυχίου ανήκει στο σύνολο της στη διάπλαση της παράκτιας βλάστησης που συγκροτούν δυο κύριες μορφές βλάστησης: αμμόφιλη και βλάστηση υφάλμυρων νερών.

Είναι επίσης και περιοχή για τα Πουλιά (GR099). Στη λιμνοθάλασσα Κοτυχίου βρίσκουν καταφύγιο και τροφή πολλές αγριόπαπες αλλά και παρυδάτια πουλιά όπως βουτηχτάρια, νανογλάρωνα, τσικνιάδες, φαλαρίδες, αλκυόνες.

Η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου είναι ένα από τα πιο παραγωγικά φυσικά ιχθυοτροφεία της χώρας μας με κύρια αλιεύματα τα: λαβράκι, τσιπούρα, κέφαλο, χέλι.

Κουνουπέλι

Στην περιοχή Κουνουπέλι, υπάρχουν δύο μικροί λόφοι ύψους 50 και 80 μέτρων αντίστοιχα. Κατά την αρχαιότητα ήταν νησιά, που προϋπήρχαν της πεδιάδας η οποία δημιουργήθηκε με τις προσχώσεις από την άμμο της θάλασσας, αλλά και από την αμμώδη λίμνη Λάμια (λέγεται Λάμια γιατί ο λαός προσωποποιούσε τα φθοροποιά πνεύματα της ελαιοσιάνης), η οποία κατά τους θερινούς μήνες αποξηραίνεται τους δε χειμερινούς προσχωρούσε μέχρι την θάλασσα, σχηματίζοντας έτσι τον Κυλλήνιο κόλπο. Στον έναν από τους δύο λόφους υπάρχουν κατάλοιπα Φραγκικού τείχους, το οποίο ήταν χτισμένο με πέτρες χωρίς λάσπη, και χρησιμοποιείτο για την διαμονή της φρουράς του Διοικητού της περιοχής. Στον δεύτερο λόφο υπήρχε χριστιανικός ναός ο οποίος ήταν πολυτελέστατος και αυτό το μαρτυρούν οι μεγάλες μαρμάρινες πλάκες με βυζαντινά ανάγλυφα. Δυστυχώς μετά την εγκατάσταση των γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή, καταστράφηκαν από τις διάφορες εδαφικές αναμορφώσεις που έκαναν.

Παραλία της Καλογριάς

Η οργανωμένη παραλία της Καλογριάς είναι αναμφίβολα ιδανικός τόπος για κολύμπι με αμμουδιά και αβαθή και ζεστά νερά. Προς τα νοτιοδυτικά είναι οι πανέμορφες παραλίες Καμίνια, Αλισσός, η αμμουδιά της Καλογριάς, της Λακκόπετρας, Νιφοραΐικα και της Κάτω Αχαιάς.

Αλυκές Λεχαιών: Οι αλυκές καλύπτουν μία έκταση 900 περίπου στρεμμάτων και παρήγαγαν αλάτι από το 1900 έως το 1991 οπότε με απόφαση του Υπουργείου Βιομηχανίας που είχε και την διαχείριση των αλυκών, έκλεισαν οι εγκαταστάσεις ως μη αποδοτικές οικονομικά. Αποτέλεσμα κατά την άποψη των κατοίκων ήταν να εγκαταλειφθεί η περιοχή των Αλυκών και να στερηθούν οι ίδιοι έναν από τους σημαντικούς πλουτοπαραγωγικούς τους πόρους.

Κυλλήνη: Είναι γνωστότερη ως λουτρόπολη, λόγω των ιαματικών της λουτρών, αλλά διαθέτει κι οργανωμένες παραλίες. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε πολλές περιοχές δίπλα ακριβώς από την αμμουδιά, αρχίζουν αγροτικές καλλιέργειες.

Είναι τουριστικό μέρος και συγχρόνως κέντρο μετακίνησης προς τα νησιά του Ιονίου.

Βάρδα: Η Βάρδα (πληθυσμός 4.110 με την απογραφή 2001 μαζί με τους οικισμούς Κουγαίικα, Κώμη, Συμπάνιον) είναι κεφαλοχώρι της περιοχής που χαρακτηρίζεται από τις σημαντικές εύφορες και παραγωγικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Η Βάρδα οφείλει την ανάπτυξη της στη κεντρική γεωγραφική της θέση στη περιοχή και το ρόλο που παίζει ως συγκοινωνιακός κόμβος (Ο.Σ.Ε κλπ) εξυπηρέτησης των γύρω οικισμών. Το όνομα της το οφείλει στην φράση «Βάρδα να περάσω», που έλεγαν οι ταξιδιώτες λόγω της επικινδυνότητας της περιοχής.

Τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή άνοδο, παρουσίασε η Βάρδα κατά τα έτη μεταξύ των απογραφών του 1961 και 1971, όταν μετοίκησαν αρκετοί από τους κατοίκους των Ξενιών, οι οποίες εγκαταλείφθηκαν λόγω της κατασκευής της τεχνικής λίμνης του Πηνειού.

Μανωλάδα: Η Μανωλάδα είναι κεφαλοχώρι που κατά την απογραφή του 2001 είχε 1.522 κατοίκους και βρίσκεται στην εύφορη περιοχή της βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Στον οικισμό λίγο μετά το 1922 με την ανταλλαγή πληθυσμών μεταφέρθηκαν νέοι κάτοικοι στο χωριό από το Ντεμούζντερε της Τουρκίας. Οι ντόπιοι κατοικούν στο πάνω μέρος του χωριού ενώ οι πρόσφυγες στο κάτω. Η Νέα Μανωλάδα γι' αυτό το λόγο έχει 2 εκκλησίες.

Η.3 Ζώνη τοπίου ορεινής Ηλείας – Λάμπειας, ορεινής Αχαΐας - Ερύμανθος

Κοινή Ενότητα Τοπίου με Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας

Όρος Λάμπεια

Το όρος Λάμπεια αποτελεί μαζί με το όρος Ερύμανθο ένα ορεινό συγκρότημα που εκτείνεται σαν οροσειρά στα όρια Αχαΐας και Ηλείας. Έχει νοτιοδυτική κατεύθυνση, η ψηλότερη κορυφή του είναι ο Ωλενός (Ωλονός) που είναι 2.224 μ.

Η περιοχή εμφανίζει πολλά αξιόλογα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αφορούν σε ενδιαφέροντα οικοσυστήματα το δρυοδάσος της Φολόης και το ελατοδάσος της Λαμπείας, τον ποταμό Ερύμανθο που περνά μέσα ή δίπλα στα χωριά, μνημεία της Αρχαίας Ελλάδας, όπως το Μυκηναϊκό Νεκροταφείο των 50 θαλαμοειδών ταφών, η αρχαία πόλις Λασιώνα, κ.α., τα χωριά της περιοχής (όπως η Δίβρη, ο Αστράς, η Ορεινή) χτισμένα στις παρυφές του όρους Λάμπεια, που δεσπόζει πάνω από τη Δίβρη, και του όρους Αστράς όπου βρίσκεται το πανέμορφο ελατοδάσος, τα οποία συνθέτουν πολύ αξιόλογα τοπία, χαρακτηριστικά του Ελληνικού ορεινού χώρου.

Για τα χαρακτηριστικά αυτά μαζί με το υγιεινό κλίμα η περιοχή έλκει εσωτερικό τουρισμό.

Οικισμός Λάμπεια

Η Λαμπεία ή Λάμπεια (Δίβρη) είναι ορεινό χωριό της Ηλείας, παλιό κεφαλοχώρι της ευρύτερης περιοχής, κοντά στα όρια με το νομό Αρκαδίας. Σήμερα έχει 400 περίπου μόνιμους κατοίκους και λειτουργούν Δημοτικό Σχολείο και Γυμνάσιο. Στο χωριό φθάνει κανείς μετά από μια όμορφη ορεινή διαδρομή μέσα σε ένα διαρκώς εναλλασσόμενο τοπίο: λιβάδια και βοσκότοποι, γυμνοί και επιβλητικοί ορεινοί όγκοι, μικρές λαγκαδιές, δάση, μικρά ποτάμια και πηγές, οικισμοί.

Χτισμένη αμφιθεατρικά σε υψόμετρο 900μ., στις πλαγιές του Λάμπειου όρους (Δίβρη), η Λαμπεία γοητεύει με τα πετρόκτιστα σπίτια της, την πλούσια βλάστηση, τα πολλά νερά της και την πανοραμική της θέα. Η Λάμπεια έχει χαρακτηριστικά στοιχεία παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής. Το παραδοσιακό σπίτι της περιοχής είναι πετρόκτιστο, έχει τη φόρμα ενός κεραμοσκεπούς κύβου, από τον οποίο εξέχουν τα «χαγιάτια», ή τα ξύλινα σκεπαστά μπαλκόνια με ξύλινα «κάγκελα». Πολλά από τα απλά σπίτια έχουν αξιόλογα στοιχεία: πελεκητές πέτρες, περίτεχνες γωνίες, σκαλισμένες παραστάδες εισόδων και παραθύρων. Ξεχωρίζουν φυσικά τα δύο αρχοντικά τα δύο νεοκλασικά διατηρητέα σχολεία, πολλές από τις εκκλησίες. Η τοπική αρχιτεκτονική συμπληρώνεται από πέτρινα κομψοτεχνήματα όπως βρύσες, γεφύρια, καμπαναριά κ.α.

Η ιδιαίτερη φυσιογνωμία που είχε και συνεχίζει να έχει η Λάμπεια, αλλά και οι αρχιτεκτονικές μαρτυρίες της παλιάς της αίγλης, οδήγησαν στο να χαρακτηριστεί επίσημα ως «ενδιαφέρων οικισμός», ένας από τους λίγους της Ηλείας.

Απέναντι από το χωριό είναι το όρος Αφροδίσιο, ενώ από κάτω κυλά ήρεμα τα νερά του ο ποταμός Ερύμανθος. Ορεινά μονοπάτια οδηγούν από τη Λαμπεία στις κορυφές και τα δάση του Λάμπειου όρους, περιοχή που προσφέρεται για πεζοπορία και κυνήγι.

Με δροσερό κλίμα το καλοκαίρι και συχνά χιονισμένο το χειμώνα, το χωριό προσφέρεται για χειμερινό και θερινό τουρισμό και είναι πόλος έλξης πολλών επισκεπτών.

Στην περιοχή υπήρχε κατά την αρχαιότητα η αρχαία κώμη *Λαμπεία*, της οποίας ελάχιστα λείψανα έχουν βρεθεί. Σε μικρή απόσταση βρίσκονται δύο αξιόλογα παλιά μοναστήρια, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και η παλιά βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας, κτίσμα του 11ου αι. στην επάνω γειτονιά του χωριού. Οι κάτοικοι ασχολούνται κύρια με την κτηνοτροφία και τις αγροτικές εργασίες.

Δάσος Φολόης – Κάπελης

Το δρυοδάσος της Φολόης βρίσκεται σε υψόμετρο 688 μ. στο ομώνυμο οροπέδιο είναι προστατευόμενη περιοχή από το Δίκτυο NATURA 2000. Είναι το μοναδικό αυτοφυές δάσος πλατύφυλλης δρυός στα Βαλκάνια, με γηραιές συστάδες με βελανιδιές (*Quercus* sp.). Δυστυχώς μεγάλα κομμάτια του δάσους

κόπηκαν και εκχερσώθηκαν από καταπατητές για να γίνουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και για να εκμεταλλευτούν την ξυλεία. Θεωρείται επίσης μία από τις «196 σημαντικές περιοχές για τα πουλιά της Ελλάδας».

Η διέλευση των ποταμών Ερύμανθου και Ηλειακού Λάδωνα δημιουργεί τοπία με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία.

Πολλοί αριθμημένοι δασικοί δρόμοι που προσφέρονται για ιππασία και ποδηλατοδρομία. Διασχίζουν την περιοχή

Κοντά στις κατοικημένες περιοχές και στις χαράδρες συναντάμε καστανιές, πλατάνια, πουρνάρια, αριές, κουμαριές, ρείκια, σπάρτα, καρυδιές, οπωροφόρα δέντρα και ορεινότερα σφάκα.

Ο Ποταμός Ερύμανθος

Ο ποταμός Ερύμανθος αποτελεί το φυσικό όριο και ταυτόχρονα τον κοινό τόπο μεταξύ των περιφερειών «Πελοποννήσου» και «Δυτικής Ελλάδας». Η βασική κοίτη του ποταμού ξεκινά από την περιοχή των Τριποτάμων και φθάνει μέχρι την Αρχαία Ολυμπία, στα όρια Αχαΐας, Ηλείας και Αρκαδίας. Η διεύθυνση της ροής του ποταμού Ερυμάνθου είναι από το βορρά προς τον νότο. Είναι παραπόταμος του Αλφειού και προσφέρεται για ελεύθερο canoe, την άνοιξη αλλά και τους θερινούς μήνες. Η πιο εντυπωσιακή διαδρομή την οποία προτιμούν οι τολμηροί φυσιολάτρες είναι το φαράγγι του Ερύμανθου από τα Τριπόταμα ως την Νεμούτα.

Αρχαία Λασιών

Η σπουδαιότερη πόλη της Ηλειακής Ακρώρειας (της ορεινής περιοχής δηλαδή της Ηλείας, που βρίσκεται στα σύνορα με την Αρκαδία και την Αχαΐα). Βρισκόταν στο μέσο του κατάφυτου οροπεδίου της Κάπελης (ή Φολόης, που ονομάστηκε έτσι γιατί στο δάσος ζούσε ο κένταυρος Φόλος), κοντά στο σημερινό χωριό Αντρώνι, μεταξύ της Αγ. Παρασκευής, της Λακανάστας και της Κουμανέικης Γκούρας (θέση Κούτη). Σήμερα σώζονται ίχνη των τειχών στη θέση Κούτη (Μεγαλοπρεπές Παλιόκαστρο) μεταξύ Κούμανι και Αντρώνι που ανακάλυψε πρώτος ο Welker το 1842. Στην περιοχή βρέθηκαν ερείπια κτισμάτων, κομμάτια κίωνων, τάφοι (ένας από τους οποίους λέγεται ότι ήταν του Κένταυρου Φόλου), πήλινα αγγεία και ένα αρχαίο νεκροταφείο. Αναφέρεται δε ως πόλη ή κράτος. από τους περιηγητές, Όμηρο, Πολύβιο, Στράβωνα, Πausανία, Κούρτιο. Η Μυθολογία των αρχαίων Ελλήνων συνέδεσε την περιοχή με τους άθλους του Ηρακλή (Ερυμάνθιος Κάπρος), με την θεά Άρτεμη και τις Δρυάδες νύμφες, τους μυθικούς Κενταύρους της Φολόης και τη μητέρα τους, Νεφέλη.

Στη Φραγκοκρατία φαίνεται πως πάνω στα ερείπια της αρχαίας πόλης κτίσθηκε ισχυρός φραγκικός πύργος.

Όρος Ερύμανθος

Το όρος Ερύμανθος ή Ωλονός αποτελεί επίμηκες και με πολλές κορυφές όρος, που εκτείνεται σαν οροσειρά στα όρια Αχαΐας και Ηλείας. Προστατευόμενες περιοχές Natura 2000. Είναι απόκρημνο ασβεστολιθικό βουνό με πολλές απρόσιτες βραχοπλαγιές. Έχει νοτιοδυτική κατεύθυνση και η ψηλότερη κορυφή του είναι ο Ωλενός Ανατολικά δημιουργεί διακλαδώσεις όπως οι υψηλές Κορυφές, το Καλλιφώνι και το όρος Λάμπειο. Ο Ερύμανθος διακρίνεται για το άγριο φυσικό του περιβάλλον, τα δάση κωνοφόρων, την πυκνή βλάστηση, αμανίτης ο μυγοκτόνος το μανιτάρι με το κόκκινο καπέλο και τις άσπρες βούλες το οποίο κατατάσσεται στα δηλητηριώδη την πλούσια πανίδα, η σπάνια πεταλούδα Parnassio Apollo την εξαιρετική θεά, τις πηγές, τα ρυάκια και τους κοκκινόπρασινους σχιστόλιθους.

Από αυτόν πηγάζουν οι ποταμοί Πηνειός, Σελινούς, Ερύμανθος, Πείρος και Παραπείρος κ.ά. Η κύρια δραστηριότητα είναι η κτηνοτροφία.

Στον Ερύμανθο βρίσκονται οι ελατοσκέπαστοι οικισμοί Μίχας και Τσαπουρνιά, το χωριό Λακκώματα που θεωρείται ένα από τα ομορφότερα του Ερυμάνθου, ο Άγιος Δημήτριος, το Βελιμάχι, το Αλεποχώρι, Σπαρτιά και το χωριό Καλέντζι που βρίσκεται σ' ένα φυσικό εξώστη του Ερύμανθου. Στο Βελιμάχι βρίσκεται ο ναός της Παναγίας (13ος αι) χτισμένο στην κορφή βράχου. Επίσης υπάρχουν η φρουριακής μορφής μονή Αγ. Πάντων (18ος αι) και η Μονή Χρυσοποδαρίτισσας ή μονή Νεζερών (12ος αι.) στη χαράδρα του ποταμού Πείρου.

Εξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του Ερύμανθου είναι η ιστορικότητα του. Αποτέλεσε πάντα το κρησφύγετο των κατατρεγμένων και ορμητήριο επαναστατών, τόσο στην περίοδο της Τουρκοκρατίας όσο και στη Γερμανοϊταλική κατοχή. Η Μυθολογία τον συνοδεύει όπως σχεδόν όλα τα όρη, τους ποταμούς και τις λίμνες. Ο Ερύμανθος στην αρχαιότητα θεωρούνταν τόπος διαμονής της Αρτέμιδος και του Πάνα και εδώ ζούσε ο φοβερός και τρομερός κάπρος που εξολόθρευσε ο Ηρακλής.

Σήμερα ο Ερύμανθος, παρ' όλες τις έντονες ανθρωπογενείς πιέσεις, παράνομο κυνήγι κλπ. διατηρεί σε μεγάλο βαθμό αλώβητη την άγρια φύση του και αποτελεί πόλο έλξης εναλλακτικού τουρισμού, πεζοπόρων και ορειβατών στα αρκετά δημοφιλή μονοπάτια του. Σε ορισμένα σημεία του όπως στο χωριό Καλέντζι θεωρείται αναρριχητικός παράδεισος αλλά και αγαπημένο σημείο απογείωσης αερωπτεριστών.

Αλεποχώρι

Το Αλεποχώρι είναι ένα μικρό χωριό της Αχαΐας σε υψόμετρο 700 μέτρων στους δυτικούς πρόποδες του όρους Ερύμανθος. Στο ευρύτερο περιβάλλον του οικισμού υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες διαδρομές ορειβατικού αλλά και αναρριχητικού χαρακτήρα. Τα πιο δημοφιλή στην περιοχή θεωρούνται τα γεμάτα

σταλακτικές πεδία της δυτικής πλευράς όπου υπάρχει και αναρριχητικό πεδίο για όλα τα επίπεδα αναρριχητών.

ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΗΛΕΙΑΣ

Δεν μπορεί να γίνει περιγραφή για το δράμα που ζουν τα τελευταία χρόνια τα ορεινά χωριά του Δήμου Ωλένης αλλά και πολλών άλλων περιοχών της Ηλείας μετά την καταστροφή από τις φονικές **Πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007**.

Το φονικότερο χτύπημα από τη μεγάλη καταστροφή του Αυγούστου του 2007, συντελέστηκε στο Νομό Ηλείας. Η φωτιά εκδηλώθηκε τις πρωινές ώρες της 24ης Αυγούστου, στη Ζαχάρω. Το πύρινο μέτωπο στο νομό Ηλείας κατέστρεψε έκταση μεγαλύτερη από 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα, με βάση ανεπίσημες πηγές, κατακαίοντας από άκρη σε άκρη το νομό. Τα χωριά Γεράκι Αμαλιάδας, Κρέστενα, Γρύλλος, Ολυμπία, Καϊάφα, Νεοχώρι, Βρεστό, Καλλιθέα, Σάμικο, Πλατιάνα, ο Δήμος Ζαχάρως, η Ανδρίτσα, η Κλινδία, το Μουζάκι, το Φανάρι και πλείαδα μικρότερων οικισμών επλήγησαν, με μεγάλες καταστροφές σε δασικές και οικιστικές εκτάσεις. Η καταστροφή όμως αφορούσε και κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Έχουν καταγραφεί 67 θάνατοι.

Επιπλέον, η φωτιά έφτασε μέχρι τον χώρο της αρχαίας Ολυμπίας, θέτοντας σε άμεσο κίνδυνο τον αρχαιολογικό θησαυρό της περιοχής. Μετά την καταστροφή των παροχών ηλεκτρισμού προς τις αντλίες νερού του πυροσβεστικού συστήματος του χώρου, η φωτιά κατέκαψε το περιβάλλον δάσος και απειράπη μόνο όταν συγκεντρώθηκε στον χώρο μεγάλη πυροσβεστική δύναμη. Στην επιχείρηση αυτή στην αρχαία Ολυμπία, έλαβαν μέρος 6 πυροσβεστικά αεροσκάφη και 4 ελικόπτερα, όπως επίσης και ειδικό ερπυστριοφόρο όχημα. Η επέμβαση της πυροσβεστικής δεν πρόλαβε να αποτρέψει όμως καταστροφές στον Κρόνιο Λόφο.

Οι δασικές πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007 καταγράφηκαν ως οι πιο καταστροφικές των τελευταίων δεκαετιών, όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά και ευρύτερα σε Ευρωπαϊκό. Το σύνολο των καμένων εκτάσεων ξεπέρασε τα 2,5 εκ. στρέμματα, εκ των οποίων τα 301.320 στρέμματα αφορούν προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000. Για πρώτη μάλιστα φορά οι καταστροφές επεκτάθηκαν πολύ πέρα από τα δάση και τις αγροτικές καλλιέργειες και έπληξαν σοβαρά οικισμούς και υποδομές. Το ιδιαίτερο όμως στοιχείο της ανθρώπινης τραγωδίας με 67 νεκρούς και χιλιάδες άστεγους και οικονομικά πληγγέντες έδωσε μια πραγματικά τρομακτική διάσταση στην καταστροφή αυτή.

Καταστροφές: Κατηγορία / Έκταση (στρέμματα) / Ποσοστό επί του συνόλου

Δάση και φυσικές εκτάσεις 975.180 55,0%

Τεχνητές επιφάνειες (οικισμοί, δρόμοι, γήπεδα, κλπ) 16.432 0,9%

Γεωργικές καλλιέργειες 781.043 41,1%

Σύνολο 1.772.654 100,0%

Καταστροφές σε περιοχές ιδιαίτερης φυσικής αξίας

Δάσος και λίμνη Καϊάφα (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2330005)

Η φωτιά κατέκαψε ολόκληρη τη ζώνη που περιβάλλει τη λίμνη, το πευκοδάσος κάτω από αυτήν, καθώς και τις πρώτες αμμοθίνες της παραλίας. Όλη η υδροχαρής βλάστηση κάηκε, ωστόσο σε μεγάλο βαθμό έχει υπάρξει ανάκαμψη. Το πευκοδάσος που κάηκε αποτελείτο από χαλέπιο πεύκη και κουκουναριά. Το κύριο δάσος κουκουναριάς στο βορινό κομμάτι της περιοχής έμεινε ευτυχώς αλώβητο. Είναι σίγουρο ότι η ερπετοπανίδα της περιοχής έχει πληγεί σε μεγάλο βαθμό.

Ωστόσο, το σημαντικότερο στοιχείο για την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος της περιοχής αφορά την περιφρούρησή του από τα παντοειδή συμφέροντα που χρόνια πιέζουν για αλλαγές στη χρήση του χώρου. Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 7.577 στρέμματα, ήτοι το 22,5% του συνόλου της.

Ολυμπία (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2330004)

Κάηκε σημαντικό κομμάτι στα ανατολικά της περιοχής. Η βλάστηση που επηρεάστηκε αποτελείται κυρίως από δασικά οικοσυστήματα, τα οποία αναγεννώνται φυσικά, αν βέβαια αντιμετωπιστούν οι αναμενόμενες πιέσεις από την αυξανόμενη, έως σήμερα, τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 670 στρέμματα, ήτοι το 21,3 % του συνόλου της.

Οροπέδιο Φολόης (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2330002)

Έχουν καεί εκτάσεις με αείφυλλα-πλατύφυλλα καθώς και πευκοδάση στις δυτικές και νοτιοδυτικές παρυφές και ως το επίπεδο του οροπεδίου όπως οριοθετείται από το δρόμο. Έχουν επίσης καεί και περίπου 100 δέντρα δρυός στις παρυφές του δάσους. Συνεπώς, η πυρκαγιά δεν έπληξε σημαντικά την οικολογική σημασία της περιοχής.

Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 29.943 στρέμματα, ήτοι το 30,7% του συνόλου της.

Όρος Ταΰγετος (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2550006)

Σύμφωνα με το Δασαρχείο, η συνολική καμένη έκταση στον Ταΰγετο, υπολογίστηκε σε 113.000 στρέμματα. Από αυτά, τα 93.000 είναι δασικές εκτάσεις, 45.000 στρ. μαύρης πεύκης και κεφαλληνιακής ελάτης και 38.000 αραιής ελάτης και πεύκης εκτός ζώνης διαχείρισης. Το μεγαλύτερο τμήμα της ΝΔ πλευράς του βουνού δυστυχώς καταστράφηκε ολοσχερώς για πολλοστή φορά. Οι περισσότερες καμένες εκτάσεις, αποτελούνταν από άτομα μαύρης πεύκης (σε διάφορες ηλικίες), προερχόμενα από αναδασώσεις προηγούμενων χρόνων. Ανεπανόρθωτη είναι η ζημιά στην κορυφογραμμή του βουνού, στο ίδιο σημείο (ΝΔ) όπου κάηκαν οι διάσπαρτες αραιές συστάδες κεφαλληνιακής ελάτης, οι οποίες φύονταν ανάμεσα στις σάρες. Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 86.542 στρέμματα, ήτοι το 16,3% του συνόλου της.

Όρος Πάρνωνας (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας: GR2520006)

Ένα μεγάλο μέρος των νότιων παρυφών του βουνού, από το χωριό Χρύσαφα μέχρι το Πολύδροσο (Τζίτζινα) και τη ζώνη που περικλείει τα γύρω χωριά, έχει καεί ολοσχερώς. Η ζημιά είναι πολύ μεγάλη και αφορά στην καταστροφή εκτενούς, πολύ εύρωστου δάσους κεφαλληνιακής ελάτης και μαύρης πεύκης, καθώς και άλλων λοχμών φυλλοβόλων και αειφύλλων πλατυφύλλων.

Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 45.066 στρέμματα, ήτοι το 8,1% του συνόλου της.

Όρη Μπαρμπάς και Κλωκός, Φαράγγι Σελινούντα (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας GR2320005)

Σημαντικό μέρος της προστατευόμενης περιοχής, οι ανατολικές πλαγιές του όρους Μπαρμπάς, ολόκληρο το φαράγγι του Σελινούντα, σχεδόν ολόκληρο το όρος Κλωκός, αλλά και το όρος Ρούσκιο έχουν καεί ολοσχερώς. Η ζημιά είναι πολύ μεγάλη και αφορά στην καταστροφή δάσους χαλεπίου πεύκης, του δάσους κεφαλληνιακής ελάτης που περιορίζονταν στα βόρεια και βορειοδυτικά των κορυφών του Κλωκού, θαμνώνων αειφύλλων - σκληροφύλλων και αραιών θαμνολίβαδων που ήδη χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά για βοσκή. Καταστράφηκε επίσης η παρόχθια βλάστηση στον Σελινούντα. Τέλος, κάηκαν εκτεταμένα βραχώδη «στεπτόμορφα» λιβάδια στα ανατολικά και βόρεια του Κλωκού που ήταν προϊόν υποβάθμισης και χρησιμοποιούνταν ως βοσκότοποι.

Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 30.476 στρέμματα, ήτοι το 50,4% του συνόλου της.

Φαράγγι Βουραϊκού (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας GR 2320003)

Το τμήμα που έχει καεί βρίσκεται προς το βόρειο άκρο, σε τμήμα όπου το φαράγγι είναι σχετικά φαρδύ, και περιλαμβάνει ελαιώνες και άλλες καλλιέργειες, οι οποίες δεν έχουν υποστεί σημαντική ζημιά. Έχει καεί η βλάστηση και στις δύο πλευρές του φαραγγιού, συμπεριλαμβανομένης της βλάστησης σε απότομες και βραχώδεις πλαγιές.

Συνολικά, εντός της προστατευόμενης περιοχής κάηκαν 6.362 στρέμματα, ήτοι το 29,2% του συνόλου της.

Καταστροφές σε άλλες φυσικές περιοχές

Εκτός από τις καταστροφές που προκλήθηκαν στις παραπάνω περιοχές ιδιαίτερης φυσικής αξίας, επίσης σημαντικό ήταν το πλήγμα στο ευρύτερο φυσικό περιβάλλον με την καταστροφή εκτεταμένων ενιαίων περιοχών φυσικής κάλυψης. Συνολικά εκτιμάται ότι κάηκαν 975.180 στρ φυσικής φυτοκάλυψης, εκ των οποίων τα 768.544 στρ (78,8%) δεν εντάσσονται στο σύστημα προστατευόμενων περιοχών Natura. Οι εκτάσεις αυτές καλύπτονταν κυρίως από δάση χαλεπίου πεύκης, χαμηλή βλάστηση (φρύγανα, μακία) και λιβάδια.

Η αναγέννηση των περιοχών αυτών δεν προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία, στον βαθμό βεβαίως που αυτές θα προστατευτούν επαρκώς από οικολογικά ασύμβατες αλλαγές χρήσεων γης.

Επιπλέον, σημαντικές είναι και οι συνέπειες προς την τοπική οικονομία, ειδικά σε ότι αφορά την πρωτογενή παραγωγή (γεωργία, κτηνοτροφία), την επισκεψιμότητα και τον τουρισμό στις καμένες περιοχές.

Καταστροφές σε υποδομές και παραγωγικό δυναμικό

Εκτός από τις ζημιές που προκλήθηκαν στο φυσικό περιβάλλον και στις προστατευόμενες περιοχές, σημαντικές είναι και οι επιπτώσεις της πυρκαγιάς στις παραγωγικές και οικιστικές υποδομές των πληγείσων περιοχών. Όπως προκύπτει από την επεξεργασία των δορυφορικών εικόνων, καταστράφηκαν από τις πυρκαγιές 781.043 στρέμματα αγροτικής γης (στην πλειονότητά τους ελαιώνες), αλλά και 16.432 στρέμματα οικισμών, γηπέδων και άλλων τεχνητών επιφανειών.

Κατά την επίσημη καταγραφή των ζημιών σε κτήρια το ΥΠΕΧΩΔΕ κατέγραψε την ολική καταστροφή 1644 κτισμάτων όλων των χρήσεων, καθώς και ζημιές σε 887 ακόμη.

Οι αυτοψίες στην περιοχή κατέγραψαν επίσης αρκετά εκτενείς ζημιές στις υποδομές του οδικού δικτύου, αλλά και στις υποδομές τηλεπικοινωνιών και ηλεκτροδότησης.

Σε ότι αφορά τις αγροτικές περιοχές που επλήγησαν, πιο σημαντικές όλων είναι οι ζημιές στους εκτεταμένους ελαιώνες της περιοχής. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τις πρώτες διαθέσιμες πληροφορίες, μόνο στην Ηλεία καταστράφηκε το 50% του δυναμικού ελαιοπαραγωγής,

Οι ζημιές στη γεωργία συμπληρώνονται και από τις έμμεσες ζημιές που προκύπτουν από καταστροφές σε σχετικές υποδομές (αποθήκες) αλλά και στον εξοπλισμό.

Ο κλάδος της κτηνοτροφίας επλήγη επίσης σοβαρά. Υπήρξαν τεράστιες απώλειες σε ζωικό κεφάλαιο που συμπληρώνονται και από τις καταστροφές σχετικών υποδομών, όπως οι στάβλοι.

Τέλος, ολοκληρώνοντας την αναφορά στις επιπτώσεις στο παραγωγικό δυναμικό, πρέπει οπωσδήποτε κανείς να αναφερθεί στις επιπτώσεις στον τουρισμό. Αυτές είναι σημαντικές, καθώς σημειώθηκε σοβαρό πλήγμα στο οικιστικό κεφάλαιο, το οποίο αποτελούσε πόλο έλξης επισκεπτών, και στα λοιπά τουριστικά αξιοθέατα της περιοχής.

Για το μέλλον υπάρχει φόβος για επέκταση αυτής της υποβάθμισης του τουριστικού προϊόντος, σε περίπτωση άναρχης χωροθέτησης αναπτυξιακών επενδύσεων και παρεμβάσεων.

4.2 Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας

4.2.1 Γενική περιγραφή, χαρακτηριστικά γνωρίσματα και γενικοί τύποι τοπίων

Η Περιφερειακή Ενότητα της Αχαΐας έχει ένα έντονα διακριτό ορεινό τοπιακό χαρακτήρα.

Οι ορεινοί όγκοι της εμφανίζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία λίμνες, ποτάμια, φαράγγια, σπήλαια, καταρράκτες, ποικιλότητα οικοσυστημάτων, καθώς και ενδιαφέροντες οικισμούς κλπ. Το ορεινό συγκρότημα του Χελμού (Αροάνια όρη), είναι από τα πλέον αναγνωρίσιμα και ελκυστικότερα της Ελλάδας. Οι ορεινοί όγκοι, τα όρη και οι λόφοι της συνοδεύονται με θρύλους, μύθους, παραδόσεις αλλά και πλούσια ιστορία.

Εκτός από τον αρχαιολογικό χώρο στο Κεφαλόβρυσο Πορτών ο οποίος συγκαταλέγεται μεταξύ των σπουδαιότερων υπάρχει πλήθος αρχαιολογικών θέσεων που δεν έχουν αναδειχθεί

Παρά τον ορεινό τοπιακό χαρακτήρα της, το ήπιο και εύκρατο κλίμα της και οι μικροί αλλά αρκετοί ποταμοί της δημιουργούν ποικιλόμορφο αγροτικό τοπίο στις παραθαλάσσιες περιοχές και στην Δυτική Αχαΐα. Οι ακτές της παρά τον μικρό διαμελισμό τους δημιουργούν ευπρόσιτες και δημοφιλείς παραλίες με την ποικιλότητα τοπίου να συμπληρώνεται με την ποικιλία τύπων οικοσυστημάτων και οικοτόπων οι λιμνοθάλασσες του Πρόκοπου και της Καλογριάς στον Κυλληνιακό κόλπο. Συνολικά όλα αυτά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία συνιστούν την σημαντική ποικιλότητα του Τοπίου της ΠΕ της Αχαΐας.

4.2.1.α Η υλική διάσταση του τοπίου της Αχαΐας

α.1 Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία: Εμφανίζει μεγάλη ποικιλότητα ορεινών τοπίων λόγω της μεγάλης κάλυψης, της έκτασης της Περιφερειακής Ενότητας από πλήθος τύπων βουνών, που καθορίζουν το ανάγλυφο της περιοχής και τα οποία στην πλειονότητά τους προστατεύονται από Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Συμβάσεις όπως αναλυτικά αναφέρονται στα κεφαλαία ΠΠΧΣΑΑΑ.1.1.α 6-3.5: το ορεινό συγκρότημα του Χελμού (Αροάνια όρη, 2.341 μ.), το Αφροδίσιο όρος, το Παναχαϊκό ο Ερύμανθος, Κλωκός ή Βουνά της Φτέρης ο Μπαρμπαριάς και τα χαμηλότερα βουνά Σκόλλης και Μόμβρη.

Αγροτικά Τοπία: Οι πεδινές εκτάσεις είναι περιορισμένες διότι τα βουνά, απλώνονται προς κάθε κατεύθυνση. Οι πεδιάδες είναι γενικά περιφερειακές, και σχηματίζονται ανάμεσα στα τελευταία αντερείσματα των βουνών και στη θάλασσα. Μερικές πεδιάδες είναι: η γόνιμη πεδιάδα της Πάτρας, η πεδιάδα της Αχαΐας, του Αιγίου, και άλλες μικρότερες. Μικρές επίσης πεδιάδες και κοιλάδες σχηματίζονται και κατά μήκος του ρου των ποταμών. Το αγροτικό τοπίο που δημιουργούν εμφανίζει ποικιλότητα κύρια λόγω των διαφορετικών καλλιεργειών με αμπελώνες ελαιώνες. Σε ορισμένες μόνο πεδιάδες όπως στην πεδιάδα της Αχαΐας εμφανίζεται ποικιλότητα και λόγω της γεωμορφολογίας με λοφίσκους.

Δασικά Τοπία: Το Δάσος της Στροφυλιάς όντας το μοναδικό δάσος δρυός που βρίσκεται στο ύψος της θάλασσας δημιουργεί χαρακτηριστικό δασικό Τοπίο και το Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία: Από τις γενικές κατηγορίες υδροτόπων απαντώνται: ποταμοί, λίμνες, λιμνοθάλασσες, πηγές.

Λιμνοθάλασσες: Η μικρή λιμνοθάλασσα Καλογριά κοντά στο ακρωτήριο Άραξος, η οποία χρησιμεύει για ιχθυοτροφείο, Λιμνοθάλασσα Αλυκής Αιγίου

Λίμνες: Η ορεινή βαθιά και μικρή λίμνη Τσιβλού στα Αροάνια, η Πρόκοπος (ή Προκόπι) στο Ακρωτήριο Άραξος (Πάπας) που είναι ιχθυοτροφείο, η λίμνη Ρακίτας.

Πηγές: «Τα Ύδατα της Στυγός» είναι οι πηγές του ποταμού Κράθη στον Χελμό, το Σπήλαιο Λιμνών με 13 καταγεγραμμένες κλιμακωτές λίμνες, οι πηγές του Αροανίου, και οι πηγές του Λάδωνα.

Ποταμοί: Είναι μικροί και χειμαρρώδεις, και ορισμένοι προκαλούν ζημιές σε περιόδους βροχών, ιδίως στην παραλιακή ζώνη π.χ Σελινούντας. Με τις πηγές και τις ροές τους κύρια στις ορεινές περιοχές δημιουργούν εξαιρετικά αξιόλογα τοπία.

Στον Κορινθιακό εκβάλλουν ο Βουραϊκός που έχει ανασκάψει μια βαθιά κοίτη φαράγγι, ο Σελινούντας, ο Κράθης ο Κρίος, ο Φοίνικας και ο Μεγανίτας. Στον Πατραϊκό χύνεται ο Πείρος, ο Γλαύκος και ο Βελιτσιάνικος. Στο νότιο τμήμα βρίσκονται οι πηγές και το ανώτερο τμήμα του ποταμού Ερύμανθου, ο Αροάνιος ποταμός, ο οποίος συνεχίζει το ρου του στην Αρκαδία ως Λάδωνας καθώς και ο ποταμός Πας.

Παράκτια τοπία: Οι ακτές της Αχαΐας εμφανίζουν μικρό διαμελισμό. Μεταξύ των ακρωτηρίων του Άραξου και του Ρίου σχηματίζεται ο Πατραϊκός κόλπος με το λιμάνι της Πάτρας. Ανατολικά του στενού Ρίου Αντιρρίου, στον Κορινθιακό, βρίσκονται το ακρωτήριο Δρέπανο, οι όρμοι Σελιανίτικων και Αιγίου, οι άκρες Γύφτισσα και Πούντα και το ακρωτήριο της Ακράτας.

Στον Κυλληνιακό κόλπο οι σημαντικοί οικοτοπιοι οι λιμνοθάλασσες του Πρόκοπου και της Καλογριάς και σχηματισμοί των αμμοθινών, το δάσος της Στροφυλιάς δημιουργούν ένα χαρακτηριστικό και πολύ αξιόλογο παράκτιο τοπίο.

α.2 Η κοινωνική υλικότητα του τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Παραδοσιακοί οικισμοί: Έχουν χαρακτηριστεί ως Παραδοσιακοί οι οικισμοί Βεσίни, Αλεποχώρι και τα δημοφιλή Καλάβρυτα. Υπάρχουν όμως πολλοί άλλοι οικισμοί με ενδιαφέρουσα παραδοσιακή αρχιτεκτονική καθώς και ιστορικοί οικισμοί κύρια στις παρυφές των ορεινών όγκων μέσα σε καταπράσινο περιβάλλοντα χώρο και κοντά τρεχούμενα νερά και με ωραία θέα. Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποιους από τους ιστορικούς οικισμούς που απλώνονται στις παρυφές του Χελμού με θέα προς τον καταρράκτη της Στύγας Περιστέρα, Σόλο, Μεσορρούγι, Ζαρούχλα, Αγία Βαρβάρα, Χαλκιάνικα, Αγρίδι, Τσιβλός.

Αρχαιολογικοί χώροι

Υπάρχουν αρχαιολογικοί χώροι που έχουν αναδειχθεί μερικώς όπως ο αρχαιολογικός χώρος στο Κεφαλόβρυσο Πορτών ο οποίος συγκαταλέγεται μεταξύ των σπουδαιότερων αλλά και πλήθος αρχαιολογικών θέσεων που μαρτυρούν την ύπαρξη αρχαίων πόλεων αρχαίων θεάτρων καθώς και Νεκροταφείων οι οποίες όμως παρότι έχουν εντοπιστεί, ουδέποτε ανασκάφηκαν ή ανασκάφηκαν και τις περισσότερες φορές εγκαταλείφθηκαν, με αποτέλεσμα να ερείπια να επιχλωθούν εκ νέου.

Τα αρχαία θέατρα που έχουν εντοπισθεί είναι της Αιγείρας, της Κερύνειας, της Κλειτορίας και του Λεοντίου.

Μνημεία νεότερων εποχών: Τα σημαντικότερα είναι το Κάστρο του Ρίο και το Κάστρο Σεντομέρ.

Μοναστήρια, Ναοί: Η Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας, η ιστορική μονή του Μεγάλου Σπηλαίου, ο ιερός ναός της Παναγίας της Πλατανιώτισσας

Πόλεις: Η Πάτρα, η αρχαία πόλη του μυθικού Πατρέα, είναι η μεγαλύτερη πόλη και το λιμάνι που συνδέει την Ελλάδα με τη Δυτική Ευρώπη και ξεχωρίζει για την αρχιτεκτονική και τη ρυμοτομία της καθώς και την πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της.

4.2.1.β Άυλα στοιχεία: Στα άυλα στοιχεία των τοπίων συμπεριλαμβάνονται οι θρύλοι, μύθοι, παραδόσεις αλλά και η πλούσια ιστορία που συνοδεύουν τους ποταμούς τους λόφους και τα βουνά

Οι ζώνες τοπίου της ΠΕ Αχαΐας μαζί με τις τοπιακές ενότητες που περιλαμβάνουν οι κάθε μια είναι οι ακόλουθες:

A.1 Ζώνη τοπίου Χέλμου – Βουραϊκού – παραλία Κορινθιακού κόλπου

E.1 Τοπιακή ενότητα Χελμού – Βουραϊκού

Χελμός

Ο Βουραϊκός ποταμός το φαράγγι του και ο Οδοντωτός

Σπήλαιο Λιμνών Καστριών

Ο Κράθης

Ύδατα Στυγός ή Μαυρονέρι

Λίμνη Τσιβλού

Καλάβρυτα, ιστορικά μνημεία και χωριά στο Χελμό

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΟΥΣΟΙ

ΑΡΧΑΙΑ (ΑΧΑΪΚΗ) ΦΑΡΡΑΙ

ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΕΙΡΑ

E.2 Τοπιακή ενότητα Αμπελώνων ορεινής Αιγιάλειας

E.3 Τοπιακή ενότητα Αυχένα Χελμού και αφροδίσου όρους

Όρος Αφροδίσιο

Αροάνιος ποταμός

Λάδωνας (Το ποτάμι του Δράκοντα)

Κλειτορία (Μαζέικα)
ΑΡΧΑΙΟΣ (ΑΡΚΑΔΙΚΟΣ) ΚΛΕΙΤΩΡ
ΑΡΧΑΙΑ ΨΩΦΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΠΑΟΣ
ΒΕΣΙΝΙ
Δάφνη ή Στρέζοβα
Τριπόταμα
Ο Πάος

E.4 Τοπιακή ενότητα Κλωκός – Μάρμπας - Σελινούντας

Ο Σελινούντας
Όρη Κλωκός και Μάρμπας
Κλωκός
Μάρμπας
Μπουφούσκια Αιγίου
Αρχαία Κερύνεια

E.5 Τοπιακή ενότητα παράκτιων περιοχών Κορινθιακού κόλπου

Αίγιο
Λιμνοθάλασσα Αλυκής Αιγίου
Αρχαία Ελίκη
Το Διακοφτο

A.2 Ζώνη τοπίου Πάτρας Παναχαϊκού

E.1 Παράκτια τοπιακή ενότητα Πατραϊκού κόλπου

Η Πάτρα.
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΤΡΑΣ
Παραλίες Πάτρας
Το Ρίο
Κάστρο Ρίου
Ωλενος Αχαΐας

E.2 Τοπιακή ενότητα Παναχαϊκού

Το Παναχαϊκό
Η λίμνη της Ρακίτας
Σκολίς ή Σαντομέρι
Κάστρο Σαντομερίου
Πόρτες (Κεφαλόβρυσος)
Μόβρη
Αγροτική περιοχή Μόβρης
Γυφτόκαστρο
Αρχαία Τριτεία ή Τρίταια
Ο Πείρος ποταμός
Λίμνη Αστερίου
Ο Γλαύκος
Ο Βολιναίος ή Δρεπανέικο
Το Πλατανέικο
Ποταμός Σέλεμνος
Ο Διακονιάρης
Σγάρτσικο
Αχαϊκό Λεόντιο
Αισθητικό Δάσος χειμάρρων Σελέμνου και Χαράδρου
Αρχαιολογικός χώρος Πετρωτού-Κρήνης

A.3 Ζώνη τοπίου Ερύμανθος Λάμπεια – Κοινή ζώνη με ΠΕ Ηλείας

A.4 Παράκτια ζώνη τοπίου ΠΕ Αχαΐας, Ηλείας – Κοινή ζώνη με ΠΕ Ηλείας

E.1 Ενότητα τοπίου Κυλλήνιος Κόλπος - Κοινή ενότητα τοπίου με ΠΕ Ηλείας

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΖΩΝΩΝ ΤΟΠΙΟΥ ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΧΑΪΑΣ

A.1 Ζώνη τοπίου Χελμού – Βουραϊκού – παραλία Κορινθιακού κόλπου

E.1 Τοπιακή ενότητα Χελμού – Βουραϊκού

Χελμός

Είναι το τρίτο σε ύψος βουνό της Πελοποννήσου. Το όλο συγκρότημά του εκτείνεται από τη χαράδρα του Βουραϊκού ποταμού ως την λεκάνη του ποταμού Ολβίου το κάτω τμήμα της μικρής κοιλάδας του ποταμού Κριά. Καταλαμβάνει έκταση μεγαλύτερη των 60 τετρ. χιλιομέτρων η δε ψηλότερη κορυφή του βρίσκεται στα 2.355 μ. Ο ορεινός όγκος είναι ένας σημαντικός βιότοπος διεθνούς σημασίας με δασωμένες πλαγιές με δάση Κεφαλληνιακής ελάτης & μαύρης Πεύκης. Από τα μέσα του 20ού αι., λόγω της υπερεκμετάλλευσης της γης και της αλόγιστης θήρας, αρκετά είδη θηλαστικών και ορνιθοπανίδας εξαφανίστηκαν.

Μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συνθέτουν το τοπίο του είναι το Σπήλαιο Καστριών τα Υδάτα Στυγός, το φαράγγι Βουραϊκού, το Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων, οι πηγές Αροανίου, η λίμνη Τσιβλού και οι πηγές Λάδωνα. Οι υψηλότερες κορυφές του Χελμού με εξαιρετική θέα είναι: Η Ψηλή Κορφή το Μαρμάτι το Ξεροβούνι το Αβγό ο Προφήτης Ηλίας και η Νεραϊδόραχη όπου εγκαταστάθηκε πρόσφατα ένα υπερσύγχρονο τηλεσκόπιο, μια και αυτή η περιοχή είναι μια από τις σκοτεινότερες της Ευρώπης τη νύχτα.

Ο Χελμός έχει ενταχθεί στο δίκτυο «NATURA 2000». Πρόσφατα ιδρύθηκε το «Εθνικό Πάρκο Χελμού – Βουραϊκού» Σκοπός του είναι η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου. Ειδικότερα επιδιώκεται η διατήρηση και διαχείριση των σπάνιων οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας που διακρίνονται για την μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και παιδαγωγική τους αξία.

Η εντυπωσιακή χαράδρα της Στύγας που πλαισιώνεται από τις πιο σημαντικές ορθοπλαγιές του όρους και σχετίζεται με μια υγρή σπηλιά και ένα καταρράκτη στη βάση της, όπου κατά τη μυθολογία η θεά Αθηνά βάφτισε τον Αχιλλέα και έγινε αθάνατος. Ο Χελμός είναι ιδανικό βουνό για πεζοπορία και ορειβασία. Υπάρχει ορειβατικό καταφύγιο και οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου Καλαβρύτων που εκτείνεται από τον Ξερόκαμπο ως τη Νεραϊδόραχη (7 αναβατήρες, 12 πίστες).

Ο Βουραϊκός ποταμός το φαράγγι του και ο Οδοντωτός

Ο Βουραϊκός ποταμός πηγάζει από τα βουνά των Καλαβρύτων ανάμεσα στις ανατολικές προεκτάσεις του Ερύμανθου και δυτικές του Χελμού και ρέει με βόρεια κατεύθυνση στα δυτικά του νόμου Αχαΐας. Μετά τα Καλάβρυτα ο Βουραϊκός έχει ανοίξει βαθύ και απόκρημνο φαράγγι το οποίο συνοδεύει ο μύθος του Ηρακλή μέσα στο οποίο κινείται ο οδοντωτός σιδηρόδρομος που συνδέει τα Καλάβρυτα με το Διακοπτό.

Στις όχθες του Βουραϊκού ποταμού υπάρχει σπήλαιο όπου κατά την μυθολογία ήταν μαντείο αφιερωμένο στον Ηρακλή. Εκεί οι προσκυνητές έριχναν τους αστραγάλους και διάβαζαν τους χρησμούς στους Πίνακες της Γνώσης, όπως τους αποκαλούσαν.

Το φαράγγι του Βουραϊκού ποταμού αποτελεί ένα από τα ωραιότερα τοπία της χώρας μας. Πυκνή βλάστηση, απόκρημνα βράχια, καταρράκτες και σπηλιές είναι μόνο μερικά από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του. Η διαδρομή πεζοπορίας μέσα στο φαράγγι είναι τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4. Ένα από τα ωραιότερα τμήματα της διαδρομής είναι από την Κάτω Ζαχλωρού μέχρι την στενή σήραγγα στις Πόρτες.

Το φαράγγι διασχίζει το διασημότερο ελληνικό τρένο, ο Οδοντωτός σιδηρόδρομος, έργο του Χαρίλαου Τρικούπη που διανύει μια από τις ωραιότερες διαδρομές της Ευρώπης και συνδέει το Διακοπτό με τα Καλάβρυτα. Είναι ο στενότερος οδοντωτός στην Ευρώπη, με πλάτος γραμμής μόλις 75 εκατοστά.

Ως τη δεκαετία του '60 αποτελούσε το μοναδικό μέσο μεταφοράς των κατοίκων της περιοχής, με σπουδαία οικονομική σημασία. Η λειτουργία του σήμερα όμως είναι κυρίως τουριστική.

Η διαδρομή του περνάει μέσα από αλλεπάλληλες λαξεμένες στο βράχο στοές, ψηλές και στενές γέφυρες, αλλά και από τοπία άγριας φύσης, με καταρράκτες που λαξεύουν τα βράχια δημιουργώντας μοναδικούς σχηματισμούς και φτάνει στις «Πόρτες», το στενότερο και εντυπωσιακότερο σημείο της διαδρομής. Σε άλλα τμήματα της διαδρομής του περνάει μέσα από καταπράσινα τοπία, τρεχούμενα νερά και γραφικά πέτρινα σπιτάκια. Ο οδοντωτός φτάνει στα Καλάβρυτα.

Σπήλαιο Λιμνών Καστριών

Σε λίγα χιλιόμετρα μετά το Πλανητέρο, νότια των Καλαβρύτων, συναντώνται τα Καστριά με το γνωστό σπήλαιό τους, (στα 827 μ. υψόμετρο), ένα από τα σπήλαια με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στην Ελλάδα.

Πρόκειται για ένα μοναδικό κάλλους μνημείο της φύσης με 13 λίμνες να εκτείνονται στα τρία επίπεδά του. Είναι παλαιά κοίτη υπόγειου ποταμού με εξερευνημένο μήκος 1.980 μ., εκ των οποίων έχουν αξιοποιηθεί τα 500 μ. Αποτελεί ένα σπάνιο δημιούργημα της φύσης με λαβυρινθώδεις διαδρόμους, στοές, ποικιλόμορφα σταλακτιτικά και σταλαγμιτικά συμπλέγματα που καθρεφτίζονται στα νερά των λιμνών και μεταμορφώνουν το τοπίο σε ένα τεράστιο φυσικό έργο τέχνης με θαυμαστό διάκοσμο σε ποικιλία σχηματισμών και χρωμάτων.

Μεταξύ των διαδοχικών κλιμακωτών λιμνών έχουν αναπτυχθεί, με τη συνεχή επί χιλιάδες χρόνια εναπόθεση σταλακτιτικής ύλης, πρωτότυπα λιθωματικά φράγματα ύψους 4μ. που καθιστούν το σπήλαιο μοναδικό πραγματικά μαγευτικό Μνημείο της Φύσης.

Η διάβασή από τους επισκέπτες των μόλις τριών λιμνών διασφαλίζεται με κατάλληλους φωτισμούς και υπερυψωμένα γεφυράκια. Ανακαλύφθηκε το 1964 από κατοίκους των Καστριών και εξερευνήθηκε ένα χρόνο μετά.

Παρουσιάζει εξαιρετικό σπηλαιολογικό και γεωλογικό ενδιαφέρον και έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος. Στο σπήλαιο διαβιούν τρία είδη νυκτερίδων και αρκετά είδη σπηλαιόβιων οργανισμών.

Ο Κράθης

Ποταμός της Αχαΐας, στην περιοχή της Ακράτας. Πηγάζει από τον Χελμό και οι πηγές του είναι γνωστές σαν Ύδατα Στυγός, έχει όμως και μια δεύτερη πηγή στο δάσος της Ζαρούχλας. Έχει μήκος 40 χιλιόμετρα και περνά από την λίμνη Τσιβλού η οποία δημιουργήθηκε το 1912 όταν μια μεγάλη κατολίσθηση έφραξε την κοίτη του.

Χύνεται στον Κορινθιακό κόλπο, στην Ακράτα της οποίας το όνομα προέρχεται από τον Κράθη. Το όνομα του Κράθη προέρχεται, σύμφωνα με τον Στράβωνα, από το Κίρνασθαι (αναμειγνύω, ενώνω), γιατί ο Κράθης έχει δύο διαφορετικές πηγές που ενώνονται στην πορεία. Το ποτάμι κατά καιρούς πλημμυρίζει και προξενεί μεγάλες καταστροφές κυρίως στην πόλη της Ακράτας.

Ύδατα Στυγός ή Μαυρονέρι

Τα Ύδατα της Στυγός είναι, όπως προαναφέρθηκε, οι πηγές του ποταμού Κράθη στον Χελμό σε υψόμετρο 2.100 μέτρα. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τα ύδατα της Στυγός εντυπωσιάζουν τους ορειβάτες, πεζοπόρους του Χελμού με το θέαμά τους. Στην πιο σημαντική ορθοπλαγιά του βουνού υπάρχει μία υγρή σπηλιά και ένας εντυπωσιακός καταρράκτης. Είναι ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της φύσης στην περιοχή.

Τα ύδατα της Στυγός συνδέθηκαν με θεολογικές και φιλοσοφικές ιδέες, όπως τα Ελευσίνια Μυστήρια και οι ορφικοπυθαγορικές δοξασίες για τη μετενσάρκωση. Κατά την μυθολογία η θεά Θέτιδα βάπτισε τον Αχιλλέα και έγινε αθάνατος. Η Στύγα, η σατανική ωκεανίδα με τα φαρμακερά νερά της, κύκλωνε τον Άδη και τρομοκρατούσε όποιον άνθρωπο ή θεό ορκιζόταν ψέματα. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι αυτή η πηγή συνδεόταν με την υποχθόνια πηγή του Άδη.

Υπάρχουν δύο διαδρομές για να φτάσει κανείς στα Ύδατα της Στυγός. Η μία είναι να κατεβεί στη Στύγιο κοιλάδα από την κορυφογραμμή του Χελμού που βρίσκεται πάνω από αυτή.

Η δεύτερη να ανέβει από τη χαράδρα που διασχίζει ο ποταμός Κράθης. Από τον οικισμό Βουναριάνικα δίπλα στην Περιστέρα υπάρχει μονοπάτι το οποίο έχει γίνει ειδικά για τα Ύδατα της Στυγός.

Λίμνη Τσιβλού

Η λίμνη του Τσιβλού βρίσκεται στην ορεινή περιοχή της Ακράτας, στις παρυφές του Χελμού. Είναι μια ασυνήθιστη μικρή βαθιά, ορεινή λίμνη. Η έκτασή της φτάνει τα 200 στρέμματα. Σχηματίστηκε μετά από μεγάλη κατολίσθηση που έφραξε τον ποταμό Κράθη το 1913 και παρέσυρε τον οικισμό Τσιβλό, από όπου πήρε την ονομασία της η λίμνη. Στον πυθμένα της βρίσκονται ακόμη τα ερείπια των σπιτιών του οικισμού.

Αποτελεί εντυπωσιακό Τοπίο καθώς περιβάλλεται από πλούσια ελατοδάση και έτσι συνδυάζει τα υγροτοπικά με τα δασικά οικοσυστήματα.

Η λίμνη είναι δημοφιλής χώρος αναψυχής. Τους καλοκαιρινούς μήνες αρκετοί επισκέπτες επιλέγουν τα νερά της λίμνης για κολύμπι, με θέα το καταπράσινο τοπίο και τις κορυφές του Χελμού, ενώ τους χειμερινούς μήνες κάνουν περιπάτους ή βόλτες με ποδήλατο και αυτοκίνητο στους δρόμους και τα μονοπάτια γύρω της.

Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η λίμνη χρειάζεται προσεκτική διαχείριση για να μην υποβαθμιστεί ανεπανόρθωτα.

Καλάβρυτα, ιστορικά μνημεία και χωριά στο Χελμό

Τα Καλάβρυτα είναι χτισμένα σε ύψος 756 μ., σε ένα τεράστιο ξέφωτο, που το αγκαλιάζει το δύσβατο ελατοδάσος της Ανεξαρτησίας (Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων). Συγκοιτώνται στους δημοφιλέστερους χειμερινούς προορισμούς της χώρας. Είναι ο τελευταίος σταθμός του Οδοντωτού.

Ενδιαφέροντα μνημεία στην πόλη ή στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων είναι ο τόπος θυσίας στα ανατολικά της πόλης, που υπενθυμίζει το ολοκαύτωμα της 13ης Δεκεμβρίου 1944, και το Μουσείο του Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος Η Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας όπου φυλάσσεται το λάβαρο της Επανάστασης, όπως και τα άμφια και η ποιμενική ράβδος του Παλαιών Πατρών Γερμανού.

Η ιστορική μονή του Μεγάλου Σπηλαίου και τέλος ο ιερός ναός της Παναγίας της Πλατανιώτισσας. Ένα μικρό εκκλησάκι στο εσωτερικό ενός πλατάνου με το αποτύπωμα της Παναγίας της Βρεφοκρατούσας.

Μερικά μόνο από τα ιστορικά χωριά που απλώνονται στις παρυφές του Χελμού Περιστέρα, Σόλο, Μεσορρούγι, Ζαρούχλα, Αγία Βαρβάρα, Χαλκιάνικα, Αγρίδι, Τσιβλός. Η θέα με την πυκνή μεικτή βλάστηση από πεύκα, πλατάνια, καστανιές, κυπαρίσσια, έλατα κ.α. είναι πραγματικά εντυπωσιακή. Πιο πέρα, βρίσκεται η Ζαρούχλα, το πιο ανεπτυγμένο τουριστικά χωριό της περιοχής.

Αρχαιολογικοί χώροι

Αρχαίοι Λουσοί

Κοντά στο χωριό Λουσικό του Δήμου Καλαβρύτων, το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο έχει φέρει στο φως τη σπουδαία αρκαδική πόλη Λουσοί, ενώ οι ανασκαφικές εργασίες συνεχίζονται. Έχουν ανασκαφεί θεμέλια οικιών ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής, αλλά τα σημαντικότερα ευρήματα είναι η αγορά της πόλης και κυρίως το Ιερό της Αρτέμιδος Ημερησίας, χτίσμα του 3ου π.Χ. αιώνα.

Πρόκειται για ένα σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα με ναό, πρόναο και άδυτο. Γίνονται αντιληπτά τα χαρακτηριστικά Βασιλικής και κάποια στοιχεία δωρικού ρυθμού, ενώ διακρίνονται εύκολα το βουλευτήριο, το πρόπυλο και η κρήνη.

Αρχαία (Αχαϊκή) Φαρραί

Μεταξύ των χωριών Πρέβεδος και Ίσωμα στις Φαρρές, συναντάται η αρχαία πόλη Φαρραί, που υπήρξε συνιδρύτρια πόλη της «Β' Αχαϊκής Συμπολιτείας», το 281 π.Χ.

Υπάρχει πλήθος από αρχαιολογικά ευρήματα όπως: Ρωμαϊκό λουτρό, επιγραφές στο νεκροταφείο του Πρεβέδου, τύμβοι στη Σταρόλακκα και μυκηναϊκοί τάφοι.

Αρχαία Αιγείρα

Στα όρια των Νομών Αχαΐας και Κορινθίας, κοντά στον οικισμό Αιγές, βρίσκεται η ακρόπολη της μυκηναϊκής πόλης, που λεγόταν Υπερησία ή Υπερησή, οι κάτοικοι της οποίας έλαβαν μέρος στον Τρωικό Πόλεμο. Επίσης, εκεί κοντά βρίσκονται τα ερείπια της κλασσικής - ελληνιστικής - ρωμαϊκής Αιγείρας, της οποίας σπουδαιότερα μνημεία είναι το Θέατρο, δύο Ναοί και το Γυμνάσιο. Πρόσφατα στην περιοχή της Οάσεως βρέθηκε οικισμός του 3ου π.Χ. αιώνα.

Ε.2 Τοπιακή ενότητα Αμπελώνων ορεινής Αιγιαλείας

Οι πλαγιές της Αιγιαλείας δεσπόζουν του Κορινθιακού Κόλπου και ορίζονται από τα όρια του ελατοδάσους στα 800μ και τα χαμηλότερα μέρη καλλιέργειας της σταφίδας στα 200-300 μ. Πρόκειται για πλαγιές ήπιας κλίσης με εξαιρετικά πολύπλοκο και πολύμορφο ανάγλυφο με εξάρσεις, κοιλάδες και μικρά οροπέδια. Οι αμπελώνες βρίσκονται στην ημιορεινή ζώνη της Αιγιαλείας σε υψόμετρο 400 έως 900 μ. που χωρίζεται σε επιμέρους τμήματα από βαθιές χαράδρες που έχουν διαμορφωθεί από τη δράση επτά ποταμών (από ανατολικά: Κρίδος, Κράθις, Βουραϊκός, Κερυνίτης, Σελινούντας, Μεγανίτης και Φοίνικας) που εκβάλλουν στον Κορινθιακό Κόλπο.

Αμπελώνες (κυρίως Κορινθιακή σταφίδα αλλά και οινοποιήσιμα σταφύλια) υπάρχουν σχεδόν σε όλες τις περιοχές με ήπια κλίση ενώ στις πιο απότομες περιοχές υπάρχουν γκρεμοί, πευκοδάση και μακία βλάστηση. Ελαιόδεντρα και άλλα δέντρα (π.χ. αμυγδαλιές) υπάρχουν συχνά στα όρια των αμπελώνων ή, μερικές φορές και ανάμεσα σε αυτούς. Βασικό στοιχείο του τοπίου είναι οι διάσπαρτες αγροικίες και οι επίπεδες ορθογώνιες παραλληλόγραμμες γυμνές επιφάνειες (τα «αλώνια») όπου γίνεται η ξήρανση της σταφίδας.

Το κύριο χαρακτηριστικό που ενοποιεί και προσδίδει στην περιοχή τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της είναι η αμπελοουργική δραστηριότητα που ασκείται ανελλιπώς στην περιοχή τουλάχιστον από την μυκηναϊκή περίοδο, η καλλιέργεια δε στην περιοχή της περιφέρειας «Κερυνείας αμπέλου» αναφέρεται ιδιαίτερα από τον Πausanία στα Αχαϊκά. Η Αιγιαλεία είναι ένας ημιορεινός απέραντος αμπελότοπος. Οι αμπελώνες της Αιγιαλείας έχουν χαρακτηριστεί από τους ωραιότερους του κόσμου και η περιοχή έχει αποκληθεί Τοσκάνη της Ελλάδας.

Ε.3 Τοπιακή ενότητα Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου όρους

Όρος Αφροδίσιο

Στα όρια με την Αρκαδία, μεταξύ Τριποτάμων και Δάφνης υψώνεται το Αφροδίσιο Όρος με υψόμετρο 1.445 μ. Εκεί βρίσκονται τα χωριά Βεσίνι και Δεχούνι που αποτελούν παραδοσιακούς οικισμούς και νοτιότερα η Δάφνη (Στρέζοβα) με το Βυζαντινό Μοναστήρι της Ευαγγελίστριας. Ο Σειραίος, ποταμός ρέει στους πρόποδες του. Το όρος ονομάστηκε έτσι από τα περίφημα λουτρά της Αφροδίτης.

Πάνω στο Αφροδίσιο όρος, βρίσκεται το μοναδικό δάσος της Μπαρμπούς με τις αιωνόβιες καστανιές που είναι χαρακτηρισμένο ως μνημείο της φύσης. Σ' όλο το βουνό, βρίσκουν καταφύγιο και τροφή κοπάδια από αγριογούρουνα. Την περίοδο του κυνηγιού, γίνονται οργανωμένες εξορμήσεις κυνηγών.

Οι σημαντικότερες κορυφές του βουνού είναι: Μαύρη Βρύση: Πρόκειται για το ψηλότερο σημείο του Αφροδίσιου όρους, σε υψόμετρο 1.445 μέτρων και βρίσκεται στα όρια της Αχαΐας και της Αρκαδίας. Οι υπόλοιπες ψηλότερες κορυφές του όρους, είναι ο Αη Λιάς, τα Λακκώματα, η Κορακοφωλιά, (όπου δεσπόζει το βυζαντινό, εν λειτουργία γυναικείο μοναστήρι της Ευαγγελίστριας Δάφνης) και η Φτελιά.

Στο Αφροδίσιο όρος, και κύρια στη περιοχή γύρω από τους οικισμούς Τριπόταμα, Παιο και Δάφνη δημιουργείται ένα δαιδαλώδες δίκτυο από κοιλάδες ημιορεινών ποταμών και καρστικές πηγές του συστήματος του Λάδωνα (Λάδωνας, Αροάνειος,) και του Ερυμάνθου ποταμού. Σχεδόν καθ' όλο το μήκος της περιοχής υπάρχει παραποτάμιο δάσος από πλατάνια και ιτιές. Παραδοσιακές καλλιέργειες και συστάδες με άλλα δέντρα όπως λεύκες υπάρχουν σε πολλά σημεία κοντά στο ποτάμι. Στις πλαγιές γύρω από τις κοιλάδες το τοπίο αλλάζει και επικρατούν ασβεστολιθικοί λόφοι με μακία βλάστηση ή βοσκότοποι

Αροάνιος ποταμός: Ο Αροάνιος έχει τις πηγές του στους πρόποδες του Χελμού στα όρια του Πλανητέρου, διασχίζει την κοιλάδα της Κατσάνας και συναντάται με το χείμαρρο Κλείτορα και τον αρχαιότερο από τους ποταμούς της Πελοποννήσου, το Λάδωνα με τον οποίο ενώνεται μέχρι την τεχνητή λίμνη της Δάφνης.

Όλη η περιοχή από την οποία διέρχεται ο Αροάνιος χαρακτηρίζεται από σημαντική βλάστηση και έχει χαρακτηριστεί μνημείο της φύσης. Σημαντικά χαρακτηριστικά στοιχεία του Αροάνιου είναι το καθαρό νερό του και στην διαδρομή του, τα υπεραιωνόβια πλατάνια, οι νεροτριβές και οι νερόμυλοι

Λάδωνας (Το ποτάμι του Δράκοντα): Το μήκος του ξεπερνά τα 60 χλμ. Το αρχικό του τμήμα βρίσκεται στην Αχαΐα και το υπόλοιπο στην Αρκαδία. Οι πηγές του ποταμού Λάδωνα βρίσκονται σε ύψος 500 μ. στην τοποθεσία Χελωνοσπηλιά, κοντά στα χωριά Παγκράτι και Λυκούρια. Ο Λάδωνας με μήκος 75 χλμ. μαζί με τον ποταμό Ερύμανθο είναι οι δύο μεγάλοι παραπόταμοι του ποταμού Αλφειού.

Στο ύψος της Δάφνης υπάρχει φράγμα και τεχνητή λίμνη. Όπως αποδείχθηκε πρόσφατα, η λιμνοπηγή του Λάδωνα τροφοδοτείται από υπόγειο ποταμό. Ο Λάδωνας ποταμός, είναι ένας από τους αρχαιότερους, θεοποιημένους ποταμούς της Πελοποννήσου. Το όνομα του αναφέρεται αμέτρητες φορές στην ελληνική μυθολογία ως τόπος συνάντησης και σύγκρουσης θεών και ανθρώπων.

Κλειτορία (Μαζεία): Είναι το κέντρο της περιοχής Κλειτορολευκασίας. Το όνομα της προέρχεται από τον αρχαίο Κλείτορα. Η ιστορία της είναι πλουσιότερη καθώς και άπειροι είναι οι μύθοι και οι παραδόσεις που πηγάζουν από τις ιδιαιτερότητες της φύσης. Τα ποτάμια και τα λαγκάδια των γύρω χωριών συνδέονται ακτινωτά μαζί της δίνοντας την εντύπωση ενός αρχιτεκτονικά δομημένου τοπίου.

Η Κλειτορία διαθέτει όλες σχεδόν τις δημόσιες υπηρεσίες, Κέντρο Υγείας, Κέντρο Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, πλούσιο Λαογραφικό Μουσείο, καθώς και πολλούς νερόμυλους και νεροτριβές στα γύρω χωριά.

Αρχαίος (Αρκαδικός) Κλείτωρ: Τα ανασκαφικά ευρήματα της αρχαίας πόλης-κράτους Κλείτωρ, σώζονται κοντά στην Κλειτορία. Η πόλης-κράτους Κλείτωρ είναι η πρώτη από όλες τις αρκαδικές πόλεις η οποία έκοψε νομίσματα. Εκτός των τειχών της πόλης και του θεάτρου της, η αρχαιολογική σκαπάνη έχει αποκαλύψει και πλήθος άλλων αρχαιοτήτων.

Με τα σωζόμενα μέχρι σήμερα στοιχεία και ευρήματα των ανασκαφών φαίνεται ότι ο Κλείτωρ ήταν από τις πλουσιότερες, ισχυρότερες αρκαδικές πόλεις από το 1600 π.Χ. έως το 935 μ.Χ., με κατοίκους υψηλής μορφωτικής στάθμης.

Το μεγαλείο αυτό μπορεί να νιώσει ο επισκέπτης περιδιαβαίνοντας τον σπουδαίο Ο αρχαιολογικός χώρος ενωποιημένος με τη φύση δημιουργούν ένα έντονα διακριτό Τοπίο.

Αρχαία Ψωφίς: Στα Τριπόταμα του π. Δήμου Αροανίας, βρίσκονται τα ερείπια της ισχυρής κατά την αρχαιότητα πόλης Ψωφίς, της οποίας είναι ορατά σήμερα τα τείχη, ενώ διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη, όπως κίονες και κιονόκρανα, σώζονται εντοιχισμένα σε νεότερης κατασκευής κτίρια. Σύντομα όμως θα αρχίσουν οι ανασκαφές για την αποκάλυψη της αρχαίας πόλης.

Αρχαία Πάος: Στο π. Δήμο Παϊών, Β.Α. του νέου οικισμού Πάος, βρίσκονται τα ερείπια της αρκαδικής πόλης Πάος, στην ακρόπολη της οποίας διατηρείται μια δεξαμενή όπου καταλήγει ένας πήλινος αγωγός.

Έχουν βρεθεί επίσης, θεμέλια αρχαίου οικοδομήματος (πιθανόν ανακτόρων), θεμέλια ναού των Διοσκούρων, ορθογώνιοι πύργοι και μια πύλη.

Βεσίνι: Παραδοσιακός οικισμός που χτίστηκε στην πλαγιά των Αφροδισίων βουνών πριν από το 1841. Το Βεσίνι υπάρχουν 70 πέτρινα σπίτια με τις κεραμοσκεπές τους, τα ξύλινα μπαλκόνια, τα παράθυρα και τις άφθαρτες πέτρες τους, τα οποία όμως σχεδόν δεν κατοικούνται το χειμώνα, αφού μένουν εκεί μόνιμα μόλις 3-4 άτομα. Υπάρχει επίσης μια Εκκλησία - πέτρινη και αυτή - της Κοιμήσεως της Θεοτόκου

Δάφνη ή Στρέζοβα: Το κεφαλοχώρι Δάφνη ή Στρέζοβα με 600 μόνιμους κατοίκους έχει εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε πόλο έλξης επισκεπτών, καθώς γειτνιάζει με τον ποταμό Λάδωνα και την τεχνητή λίμνη και διατηρεί παραδοσιακά αρχιτεκτονικά στοιχεία της περιοχής. Ανάμεσα στα πετρόχιστα σπίτια με τα ξύλινα μπαλκόνια και τις βαριές πόρτες, ξεχωρίζουν οι θολωτές λιθόκτιστες βρύσες της Αγίας Μαρίνας, της Παπαδιάς, η Απάνω Βρύση, του Αγίου Ανδρέα.

Τριπόταμα: Δημοφιλής τουριστικός προορισμός είναι το χωριό Τριπόταμα που περιστοιχίζεται από τα όρη Λάμπεια και Αφροδίσιο και βρίσκονται στα σύνορα των νομών Αχαΐας και Αρκαδίας. Οφείλουν το όνομά τους στο ότι στο σημείο που είναι κτισμένα συναντούνται τρία ποτάμια: ο Ερύμανθος, Αροάνιος και ο Ξειραίος αλλά και στο κέντρο τεσσάρων κομβικών σημείων (Πάτρα - Τρίπολη - Καλάβρυτα - Αρχαία Ολυμπία).

Ο Πάος: Πολλούς επισκέπτες δέχεται ο Πάος, αφού ο παλιός, έρημος πια, παραδοσιακός οικισμός είναι δείγμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Άλλα ενδιαφέροντα ορεινά χωριά στην ευρύτερη περιοχή είναι η Αροανία, τα Αγράμπελα, Πλάκα, Πλατανίτσα, η Κέρτεζη, το Αγρίδι και το Λειβάρτζι.

Ε.4 Τοπική ενότητα Κλωκός- Μάρμπας- Σελινούντας

Ο Σελινούντας

Ο Σελινούντας ποταμός πηγάζει από τον Ερύμανθο στην περιοχή της Βλασίας και εκβάλλει στον Κορινθιακό κοντά στα Βαλιμίτικα. Είναι ορμητικός και προξενεί μεγάλες καταστροφές στον εύφορο κάμπο του Αιγίου.

Μαζί με τον Γλαύκο θεωρούνται τα σύνορα του Ερύμανθου. Στην διαδρομή του σχηματίζει φαράγγι 14 χιλιομέτρων και είναι ιδανικός για ράφτινγκ.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Σελινούντα είναι οι μεγάλοι βράχοι μέσα στην κοίτη του αλλά και το πλήθος των καταρρακτών που δημιουργούν τα ορμητικά νερά του, ένας από αυτούς μάλιστα είναι γύρω στα εξήντα μέτρα, η μικρή λίμνη που σχηματίζει στο σημείο όπου η κοίτη του στενεύει στο χωριό Λαπαναγοί, καθώς και η πυκνή βλάστηση σε τμήμα των οχθών του, τα οποία συνθέτουν ενδιαφέροντα τοπία. Ανάμεσα στον Σελινούντα και τον Κερυνίτη βρίσκονταν η αρχαία Ελίκη

Όρη Κλωκός και Μάρμπας

Η περιοχή βρίσκεται νότια της πόλης του Αιγίου. Περιλαμβάνει τα όρη Κλωκός και Μάρμπας (Μπάρμπας ή Χιονίστρα) και τις απότομες πλαγιές του φαράγγιού του ποταμού Σελινούντα που ρέει ανάμεσά τους, καθώς επίσης και το παραποτάμιο οικοσύστημα.

Κλωκός

Ανάμεσα στο Παναχαϊκό και στο Χελμό αλλά και τον Βουραϊκό και τον Σελινούντα υψώνεται το όρος Κλωκός ή Κερύνεια (1777 μ.). Είναι ενδιαφέρον βουνό με αρκετές κορυφές. Το κατώτερο τμήμα του βόρειου μέρους είναι αγροτική περιοχή, αποτελούμενη μόνο από ελαιώνες. Στα βόρεια του μοναστηριού Άγιοι Ταξιάρχες φύτευται ένα εκτεταμένο δάσος χαλεπίου πεύκης που καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα του βόρειου και δυτικού τμήματος του όρους και φθάνει σε υψόμετρο 800-900 μ.

Το βουνό προσεγγίζεται εύκολα μέσω Αιγίου, από το χωριό Πτέρη (υψόμετρο περίπου 1.000 μέτρα). Πάνω απ' το χωριό Πτέρη βρίσκεται ένα πυκνό ελατόδασος.

τις ανοιχτές εκτάσεις του Κλωκού απαντάται ο κοκκινοκεφαλός ένα σχετικά σπάνιο πουλί. Η εντυπωσιακή βραχοκορυφογραμμή του Πεπελενίκου (1.405μ.) είναι ένα από τα σημεία συνάντησης, την εποχή της αναπαραγωγής, δεκάδων χιλιάδων *coccinella septempunctata* (πασχαλίτσα).

Στα βουνά αυτά πίστευαν οι αρχαίοι ότι ζούσε το χρυσοκέρατο ελάφι της Άρτεμης.

Μάρμπας

Το όρος Μάρμπας (1.615 μ.) μαζί με τον όμορό του Κλωκό αποτελούν την οροσειρά της Φτέρης. Χαρακτηρίζεται από ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων και σπηλαιών των οποίων δεν γίνεται τουριστική εκμετάλλευση. Στα χαμηλότερα υψόμετρα υπάρχουν εκτεταμένοι ελαιώνες. Στην ανατολική πλαγιά του όρους εκτείνονται δάση χαλεπίου πεύκης (*Pinus halepensis*) και σχηματισμοί μακκίας βλάστησης. Στα μεγαλύτερα υψόμετρα της πλευράς αυτής, φύονται λίγα διάσπαρτα άτομα κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cerhalonica*), ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του όρους χαρακτηρίζεται από γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους.

Το μεγαλύτερο τμήμα της βόρειας, δυτικής και νότιας πλευράς του όρους που περιλαμβάνεται στην περιοχή, καλύπτεται από πυκνό δάσος ελάτης (*Abies cerhalonica*), εκτός από τους γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους της κορυφής.

Οι Ορεινοί όγκοι Μπάρμπα και Κλωκού, όπως και το φαράγγι του Σελινούντα, είναι προστατευόμενες περιοχές του δικτύου NATURA 2000.

Μπουφούσκια Αιγίου

Πρόκειται για αξιόλογο φυσικό Τοπίο. Είναι βραχώδης απόκρημνη περιοχή μεταξύ Αιγίου και Καλαβρύτων, τμήμα του αριστερού πρानού του χειμαρροποτάμου Κερυνίτη, ο οποίος πριν την έξοδό του στην πεδιάδα του Αιγίου σχηματίζει ανοιχτό φαράγγι στη θέση Μπουφούσκια.

Εκτεταμένη εντυπωσιακή ορθοπλαγιά με πλήθος χαραδρών, εξάρσεων και σπηλαίων. Η βλάστηση είναι αραιή και εντοπίζεται μόνο σε μικροπλατώματα και στις σχισμές των βράχων (μεμονωμένα άτομα χαλεπίου πεύκης και μικροσυστάδες αειφύλλων πλατυφύλλων). Το δεξιό πρानές του χειμάρρου είναι ισχυρά επικλινές αλλά καλύπτεται από βλάστηση και σποραδικούς ελαιώνες.

Το μεγάλο πλήθος των σπηλαίων που υπάρχουν ιδίως στα ψηλότερα τμήματα της ορθοπλαγιάς, είναι καταφύγιο της ορνιθοπανίδας και ιδιαίτερα αρπακτικών. Αρκετές σπηλιές στη βάση της ορθοπλαγιάς χρησιμοποιούνται ως στάνες αιγοπροβάτων. Η περιοχή είναι πανοραμικά ορατή από τον ασφαλτοστρωμένο δρόμο που ξεκινάει από το χωριό Ελαιώνας, διασχίζει την απέναντι ομαλή πλαγιά και φτάνει μέχρι τον οικισμό Μπουφούσκια.

Η κατάσταση είναι αμετάβλητη για αιώνες. Κανένα τεχνικό έργο, ούτε οι πυρκαϊές, ούτε η βοσκή δεν επηρέασαν την περιοχή. Μόνο οι πληθυσμοί των αρπακτικών μειώθηκαν λόγω των φυτοφαρμάκων στην ευρύτερη αγροτική περιοχή και της χρήσης της φόλας.

Αρχαία Κερύνεια

Κοντά στο χωριό Μαμουσιά του π. Δήμου Διακοπτού, στη δεξιά όχθη του ποταμού Κερυνίτη, υπάρχουν τα λείψανα της πανάρχαιας πόλης Κερύνεια, που για μερικούς ερευνητές, υπήρξε η ακρόπολη της ιωνικής πόλης Ελίκη.

Εκτός από τα τείχη της πόλης ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει και το ελληνιστικό ηρώο, του οποίου η ανασκαφή ολοκληρώθηκε πρόσφατα.

E.4 Τοπιακή ενότητα παράκτιων περιοχών Κορινθιακού κόλπου

Η παράκτια περιοχή παρουσιάζει δυο ακρωτήρια της Πούντας και της Ακράτας. Σχηματίζονται οι ευπρόσιτες παραλίες της Τράπεζας, του Πλατάνου και άλλες όπου έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Η θάλασσα είναι καθαρή και οι παραλίες από βότσαλο και αμμοβότσαλο

Αίγιο

Το Αίγιο είναι σήμερα η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη σε πληθυσμό της Αχαΐας. Η πόλη, είναι κτισμένη αμφιθεατρικά σε τρία επίπεδα: α' την παραλιακή ζώνη (κάτω πόλη), β' γαλαξιδιώτικα ή περιοχή Αγ. Ανδρέα (μέση πόλη), γ' την άνω πόλη όπου βρίσκεται και το ιστορικό κέντρο και ο συνοικισμός.

Στην επάνω πόλη κτισμένη πάνω σε νεογενείς κροκαλοπαγείς βαθμίδες, εκτείνεται το μεγαλύτερο μέρος της πόλης και στον παραλιακό συνοικισμό, που είναι μία στενή λωρίδα εδάφους εκτεινόμενη από την θέση Μυρτιά μέχρι του Αγίου Νικολάου.

Οι βαθμίδες αυτές βρίσκονται σχεδόν στη μέση της νεότατης προσχωσιγενούς πεδιάδας του Αιγίου, η οποία προσχώνεται συνέχεια από τα καταρρακτώδη ποτάμια Μεγανίτη, Σελινούντα, Κερυνίτη και Βουραϊκό.

Η Πλατεία Υψηλών Αλωνίων με τον πύργο, στο κέντρο της και τους φοίνικες γύρω του, αποτελεί συμβολικό τοπόσημο της πόλης του Αιγίου. Στην αρχαιότητα το Αίγιο ήταν η πιο σημαντική πόλη της Αχαΐας. Βασικοί ιδρυτές της πόλης θεωρούνται οι Ίωνες και διάσημο στον τότε κόσμο το ιερό του Ομαγύριου Δία.

Τοπόσημα αποτελούν επίσης ο ιστορικός Πλάτανος με τις δώδεκα βρύσες, ο ναός της Παναγίας Τρυπητής, ο καθεδρικός ναός της Παναγίας Φανερωμένης και η εκκλησία των Εισοδίων, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Τσίλλερ. Το Μουσείο του Αιγίου, βρίσκεται στην ανατολική μεγάλη πλευρά του κτιρίου της παλαιάς αγοράς, όπου υπάρχουν έξι αίθουσες και εκτίθενται ευρήματα που χρονολογούνται από τα νεολιθικά χρόνια έως τα ύστερο-ρωμαϊκά.

Αρχαία Ελίκη

Τα ίχνη της αρχαίας πόλης έχουν χαθεί εδώ και χιλιάδες χρόνια. Η αρχαία Ελίκη καταστράφηκε στη διάρκεια ενός ισχυρού σεισμού το 373 π.Χ. και βυθίστηκε στη θάλασσα. Οι ψαράδες μάλιστα της περιοχής ισχυρίζονταν ότι όταν τα νερά ήταν ήσυχα, έβλεπαν στο βυθό τα ερείπια της πόλης.

Οι Αρχαιολόγοι όμως μάταια την έχουν αναζητήσει στα νερά, στο μήκος της παραλίας από Τρυπιά έως Νικολαίικα, ενώ οι έρευνες για την αρχαία Ελίκη συνεχίζονται πλέον στην ξηρά.

Λιμνοθάλασσα Αλυκής Αιγίου

Μικρή παράκτια λιμνοθάλασσα ανατολικά της πόλης του Αιγίου, με καλαμώνες (Phragmites), αλμυρόβαλτους και παραλία με βότσαλα. Η περιοχή είναι δημοφιλής τόπος αναψυχής.

Πρόκειται δηλαδή για Υγρότοπο με μεταβατικά τέλματα και πηγές, αλμυρούς βάλτους, θίνες και αμμώδεις παραλίες ή παραλίες με κροκάλες και πέτρες και παρυδάτια βλάστηση 200 στρ. της Σημαντικής Περιοχής για τα Πουλιά αποτελούν Καταφύγιο Άγριας Ζωής. 320 στρ. της περιοχής καλύπτονται από τη Ζώνη Ειδικής Προστασίας ΑΛΥΚΗ ΑΙΓΙΟΥ (GR2320006).

Η περιοχή είναι σημαντική για διαχειμάζουσες πάπιες, διαβατικά παρυδάτια και άλλα μεταναστευτικά είδη.

Οι κύριες απειλές είναι η όχληση και μικρού βαθμού μπαζώματα.

Το Διακοφτό

Παραθαλάσσιος οικισμός. Από το Διακοφτό ξεκινάει ο οδοντωτός σιδηρόδρομος.

A.2 Ζώνη τοπίου Πάτρας Παναχαϊκού

E.1 Παράκτια τοπιακή ενότητα Πατραϊκού κόλπου

Η Πάτρα

Η Πάτρα είναι το μεγαλύτερο οικονομικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια των τεσσάρων χιλιετιών της ιστορίας της και ειδικότερα στη Ρωμαϊκή περίοδο, η Πάτρα αποτέλεσε κοσμοπολίτικο κέντρο της Μεσογείου

Αποκαλείται *Πύλη της Ελλάδας προς τη Δύση*, καθώς είναι διεθνές εμπορικό κέντρο, μεγάλο λιμάνι και κομβικό σημείο για το εμπόριο και την επικοινωνία με την Ιταλία και την Ευρωπαϊκή Δύση. Η πόλη διαθέτει δύο πανεπιστήμια (Το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο) και ένα Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και συνδεδεμένα με αυτά ερευνητικά ινστιτούτα, που την καθιστούν επιστημονικό κέντρο με σημαντικές επιδόσεις στην τεχνική εκπαίδευση. Η υπερσύγχρονη γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου συνδέει το προάστιο της Πάτρας Ρίο με το Αντίρριο, ενώνοντας την Πελοπόννησο με τη Στερεά Ελλάδα. Επιπλέον, στην πόλη οργανώνεται το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό, μεσογειακού τύπου καρναβάλι της, Η τοπική πολιτιστική σκηνή ξεχωρίζει στις θεατρικές και τις πλαστικές τέχνες και τη σύγχρονη αστική λογοτεχνία. Η πόλη της Πάτρας ήταν η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης του 2006.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΤΡΑΣ

-Βυζαντινό - Φραγκικό Κάστρο: Χτισμένο στη θέση της αρχαίας ακρόπολης την εποχή του Ιουστινιανού, επιδιορθώθηκε και έλαβε τη σημερινή του μορφή από τους Φράγκους της Δ' Σταυροφορίας, στις αρχές του 13ου μ. Χ. αιώνα. Από την αρχαιότητα μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το κάστρο χρησιμοποιήθηκε

αδιάκοπα για την άμυνα της περιοχής, αλλά και ως φυλακή, με συνέπεια τις πολλές προσθήκες, που είναι εμφανείς.

- **Ρωμαϊκή Γέφυρα:** Τμήμα της «Via Militariam», που ένωνε την Πάτρα με το Αίγιο. Βρίσκεται στη βόρεια είσοδο της πόλης, στη συμβολή των οδών Αρέθα και Νέας Εθνικής Οδού. Πρόκειται για μια σπάνιας ομορφιάς δίτοξη γέφυρα και είναι ένα από τα λιγοστά τεχνικά έργα της μορφής αυτής, που διασώθηκαν στην Ελλάδα.

- **Ρωμαϊκό Υδραγωγείο:** Μεγάλο τεχνικό έργο των ρωμαϊκών χρόνων. Ξεκινάει από τις πηγές «Νερομάνα» του Ρωμανού και καταλήγει, μετά από διαδρομή 6 χλμ. στην Αρόη κάτω από το βυζαντινό κάστρο, όπου διατηρείται το καλύτερο τμήμα του.

- **Μυκηναϊκό Νεκροταφείο:** Σε απόσταση 7 χλμ. και ΒΑ της πόλης, στη θέση «Αμυγδαλιά» ή «Αγραπιδιά» του συνοικισμού Βούντενη, εντοπίστηκε μυκηναϊκό νεκροταφείο (1500 - 1100 π.Χ.), που καταλαμβάνει έκταση περίπου 80 στρεμ.

- **Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο ή Στάδιο:** Σπουδαίο κτίσμα του 1ου μ.Χ. αιώνα, ανασκαμμένο. Ένα τμήμα του, είναι ορατό και βρίσκεται στην οδό Ηφαίστου, κάτω από την πλατεία Αγ. Γεωργίου και κοντά στο Ωδείο.

- **Ρωμαϊκό Ωδείο:** Στα δυτικά της Ακρόπολης, κοντά στην πλατεία Αγίου Γεωργίου και πλαισιωμένο από τις οδούς Γερμανού, Σωτηριάδου και Παντοκράτορος, βρίσκεται το Αρχαίο Ωδείο της Πάτρας, το οποίο ανεγέρθη στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα και ενωρίτερα από το «Ηρώδειο» της Αθήνας. Διαθέτει όλα τα βασικά μέρη του θεάτρου, κοίλο, ορχήστρα, προσκήνιο, σκηνή και παρασκήνια. Είναι μικρότερο του Ηρώδειου και η χωρητικότητά του ανέρχεται σε περίπου 2.500 θεατές.

Παραλίες Πάτρας

Αγιά, Ρίο, Αγ. Βασίλειος, Λακόπετρα, Νιφορείκα, Κάτω Αχαΐας.

Το Ρίο

Το **Ρίο** ή **Άγιος Γεώργιος** είναι παραθαλάσσια κωμόπολη Βρίσκεται 8 χιλιόμετρα βορειο-ανατολικά της Πάτρας. Έχει δημοτικό σχολείο από το 1866. Στο Ρίο βρίσκονται το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών, η Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, το Πορθμείο Ρίου-Αντιρρίου, το Κάστρο του Ρίου και το Καζίνο.

Στο Ρίο αναφέρεται κατοίκηση από την αρχαιότητα, εκεί που βρίσκεται σήμερα το κάστρο ήταν ο ναός του Ποσειδώνα και διοργανώνονταν οι αγώνες Ρίεια. Η εγκατάσταση πιστεύεται ότι είναι μόνιμη έως σήμερα σε μικρούς οικισμούς ή αγροικίες. Το 1499 οι Οθωμανοί έκτισαν στη θέση του αρχαίου ναού το Κάστρο για να ελέγχουν το θαλάσσιο πέρασμα. Το 1923 έγινε εγκατάσταση προσφύγων από την Μικρά Ασία.

Κάστρο Ρίου

Οχυρωματικό έργο του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β', το 1499, χτίστηκε απέναντι από το κάστρο του Αντιρρίου, ώστε έτσι να ελέγχεται το θαλάσσιο πέρασμα, από το Ιόνιο Πέλαγος στον Κορινθιακό Κόλπο, που λεγόταν «Κιουτσούκ Τσανάκ Καλέ», δηλαδή «Μικρά Δαρδανέλλια».

Ωλενος Αχαΐας

Η Ωλενος ήταν αρχαία πόλη της Αχαΐας. Είχε ιδρυθεί από Ηλείους Επειούς και ήταν χτισμένη ανάμεσα στην Πάτρα και τη Δύμη δίπλα στον ποταμό Πείρο. Το όνομα της το οφείλει στον Ωλενο, γιο του Ποσειδώνα. Στην πόλη λατρευόταν η Αφροδίτη Λαφαία. Κατά τη μυθολογία ο Πέλοπας εγκαταστάθηκε στην Ωλενο προτού γίνει βασιλιάς στην Ήλιδα, ενώ ο Ηρακλής φιλοξενήθηκε από το βασιλιά της Ωλένου Δεξαμενό και σκότωσε τον κένταυρο Ευρυτίωνα. Η Ωλενος ήταν μέλος του Κοινού των Αχαιών και αργότερα κατακτήθηκε και ενσωματώθηκε στην Δύμη. Σύμφωνα με τον Πολύβιο η Ωλενος στην εποχή του είχε καταποντιστεί στη θάλασσα, πιθανός από σεισμό.

Η αρχαία πόλη σήμερα βρίσκεται δίπλα στο χωριό Άνω Αλισσός.

Ε.2 Τοπική ενότητα Παναχαϊκού

Το Παναχαϊκό

Το όρος Παναχαϊκό (ή Βοδιάς, 1.926 μ.) έχει διεύθυνση από τα ΒΔ προς τα ΝΑ, και τα ανατολικά του άκρα αποτελούνται από τα βουνά Ζουμπάτα και Χιονίστρα.

Πολλές χαράδρες διασχίζουν το βουνό από τις οποίες τρέχουν ορμητικοί χειμάρροι. Μία από αυτές η χαράδρα του ποταμού Βελβιτσάνου (Χαράδρου) χωρίζει τον κύριο όγκο του βουνού σε νότιο τμήμα όπου βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή (Παλαβού Πύργος) και σε βόρειο τμήμα (Μεγάλη Λάκκα). Οι πλαγιές του σκεπάζονται από θάμνους, ενώ στα ψηλότερα μέρη του βρίσκονται δάση από έλατα.

Οι ποταμοί Γλαύκος και Σελινούντας αποτελούν τα φυσικά σύνορα του όρους καθώς βρέχουν τους πρόποδες των δύο πλευρών του. Παλαιότερα το βουνό είχε πλούσια βλάστηση και δάση όμως το μεγαλύτερο μέρος τους καταστράφηκε από την ανεξέλεγκτη υλοτομία και υπερβόσκηση με επακόλουθο τη διάβρωση και τις κατολισθήσεις στα ασταθή εδάφη του.

Η πανίδα περιλαμβάνει πουλιά όπως γκιώνηδες, κουκουβάγιες, βλάχους, κοκκινόσπιζες, κούκους, ποντικογερακίνες, και θηλαστικά σκαντζόχοιρους και αλεπούδες, αλλά και ασβούς, κουνάβια και λίγους λαγούς, πελέκια, ποντίκια και αρουραίους δέχτηκε όμως μεγάλο πλήγμα από το ανεξέλεγκτο κυνήγι.

Διασώθηκαν και κάποιες περιοχές με όμορφα δάση αλλά και σημαντικά στοιχεία της χλωρίδας και πανίδας του βουνού. Η Ρακίτα, το Μικρόνι, το Πρασούδι είναι μερικές απ' τις τοποθεσίες που το καθιστούν ελκυστικό. Γεωλογικά ανήκει στη ζώνη Ωλενού - Πίνδου και αποτελείται κυρίως από φλύσχεις (ψαμμιτικές μάργες και κροκαλλοπαγή με αργίλους, κατά τόπους ασβεστόλιθο).

Το βουνό χαρακτηρίζει η εναλλαγή των δύο τύπων βióτοπων (θαμνοτόπια - ορεινά λιβάδια) και των δύο τύπων εδαφών (ασβεστόλιθοι με γκρεμούς, χαράδρες και φλύσχεις με ομαλές κορφές, ρυάκια κ.λπ.) Η πανίδα περιλαμβάνει πουλιά όπως γκίγνηδες, κουκουβάγιες, βλάχους, κοκκινόσπιζες, κούκους, ποντικογερακίνες, και θηλαστικά σκαντζόχοιρους και αλεπούδες, αλλά και ασβούς, κουνάβια και λίγους λαγούς, πελέκια, ποντίκια και αρουραίους.

Το Παναχαϊκό προσφέρεται για πεζοπορία και ορειβασία. Έχει ενταχθεί στο δίκτυο «NATURA 2000» για διατήρηση των οικοτόπων καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας του.

Η λίμνη της Ρακίτας

Πρόκειται για πολύ μικρή λίμνη στην περιοχή του οροπεδίου της Ρακίτας. Βρίσκεται πολύ κοντά στον οικισμό της Ρακίτας. Οι όχθες της έχουν συνολική περίμετρο λιγότερη από 900 μέτρα. Η λίμνη αποτελεί σημαντικό υδροβιότοπο. Η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων έχει φέρει τη λίμνη στο χείλος της καταστροφής.

Σκόλις ή Σαντομέρι

Είναι μικρό και απότομο αλλά χαμηλό (960 μ.) σχετικά βουνό, στη Δυτική Αχαΐα. Από εδώ πηγάζει ο μικρός ποταμός Λάρισος (ή Μάνα) που αποτελεί το όριο μεταξύ Αχαΐας και Ηλείας.

Καλύπτεται κυρίως με γυμνούς και απόκρημνους βράχους. Βρίσκεται δυτικά του Ερύμανθου και η ψηλότερη κορυφή του είναι ο Προφήτης Ηλίας.

Το βουνό, λέγεται και Σαντομέρι, στο τμήμα που βρίσκεται πάνω από το ομώνυμο χωριό αλλά και Πορτέικο, στο τμήμα που βρίσκεται πάνω από το χωριό Πόρτες. Είναι, λόγω των απόκρημνων πλαγιών του, κατάλληλο για αναρριχητές αλλά και ανεμοπτεριστές.

Κάστρο Σαντομερίου

Στο όρος Σκόλις, πάνω από το χωριό Σαντομέρι που είναι ένα από τα ενδιαφέροντα χωριά της Δυτικής Αχαΐας, συναντώνται ερείπια Κάστρου της Φραγκοκρατίας. Το Κάστρο λεγόταν Σαίντ Ομέρ και το έχτισαν φράγκοι Φλαμανδοί άρχοντες της Θήβας στα 1273 κατά μια εκδοχή ή στα 1311 κατά μια δεύτερη. Έχει συνδεθεί με σπουδαίες φυσιογνωμίες. Η παράδοση λέει ότι εδώ πέθανε η γυναίκα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Σήμερα σώζονται ερείπια από τα τείχη, τον πύργο, εκκλησίες και άλλα κτίσματα, αλλά και ερείπια μεταβυζαντινού ναού με την ονομασία «της Παναγίας ο λάκκος».

Πόρτες (Κεφαλόβρυσος)

Κοντά στο χωριό Πόρτες στις πλαγιές του όρους Σκόλις βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κεφαλόβρυσου Πορτών, που συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων αρχαίων εγκαταστάσεων της Δυτικής Ελλάδας, αφού εδώ ήρθαν στο φως σημαντικά και μοναδικά κατάλοιπα της μυκηναϊκής εποχής (17ος-11ος αι. π.Χ.).

Στον σημαντικό αυτό αρχαιολογικό χώρο έχει ερευνηθεί και αναδειχθεί το νεκροταφείο, που αποτελείται από σειρά τύμβων με κτιστούς θαλαμοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους εντός αυτών, δύο θολωτούς τάφους και πολλούς θαλαμωτούς λαξευμένους στο μαλακό πέτρωμα. Βορειοδυτικά του νεκροταφείου και σχεδόν σε επαφή με αυτό διακρίνονται θεμέλια τοίχων των σπιτιών του οικισμού, ο οποίος γειτνιάζει με την πλούσια σε νερά φυσική πηγή, το Κεφαλόβρυσος.

Τόσο η πηγή όσο και το στρατηγικό πέρασμα στο σημείο αυτό, από την ορεινή Ηλεία προς την εύφορη περιοχή της Δυμαίας χώρας και τον Πατραϊκό κόλπο, έπαιξαν τον σημαντικότερο ρόλο για την οργάνωση της μυκηναϊκής εγκατάστασης εδώ.

Αν συσχετίσει κανείς τις γραπτές πηγές με τις νεώτερες έρευνες, η θέση του Κεφαλόβρυσου Πορτών θα μπορούσε να ταυτιστεί με την Ηλειακή Πύλο.

Εδώ, εκτός από τα σπουδαία μυκηναϊκά κατάλοιπα που έφεραν στο φως οι αρχαιολογικές έρευνες τα τελευταία χρόνια και τα οποία μπορούν να ταυτιστούν με την αναφορά του Ομήρου, η γεωμορφολογία της περιοχής, τα μεγάλα βαραθρώδη σπήλαια με τα μικρά στόμιά τους, αλλά και το σύγχρονο τοπωνύμιο Πόρτες, ταιριάζουν με όσα αναφέρει ο Πausanias για τις Πύλες του Άδη και τη λατρεία του θεού των νεκρών στην Ηλειακή Πύλο.

Για τον προϊστορικό οικισμό δεν υπάρχουν ακόμα περισσότερα στοιχεία, πλην της θέσης του, αφού δεν έχει ερευνηθεί ακόμη.

Το νεκροταφείο βρίσκεται στα ανατολικά του οικισμού και καταλαμβάνει την κορυφή και τις πλαγιές ενός χαμηλού λόφου, που στο σύνολό του αποτελείται από μαλακό ιζηματογενές πέτρωμα. Αν και κατά το παρελθόν είχε συληθεί επανειλημμένα, η αρχαιολογική έρευνα που ξεκίνησε το 1994 και συνεχίστηκε στα χρόνια που ακολούθησαν, αποκάλυψε μια ιδιαίτερα πλούσια νεκρόπολη, με όλα τα στοιχεία της εξέλιξης της ταφικής αρχιτεκτονικής των μυκηναϊκών χρόνων. Εδώ, μπορεί κανείς να συναντήσει όλους σχεδόν τους τύπους των τάφων που χρησιμοποιήθηκαν από τα πρώιμα χρόνια της ύστερης εποχής του Χαλκού έως και το τέλος της.

Μόβρη: Είναι η προέκταση του όρους Σκόλης στα Δυτικά και το ύψος του μόλις που αγγίζει τα 692 μέτρα. Παλαιότερα ονομαζόταν Μαυρονέρι επειδή οι κάτοικοι της Αχαΐας, «ενοχοποιούσαν» το βουνό για τα μαύρα σύννεφα που έρχονταν από αυτό και έφερναν βροχή.

Από το Μαυρονέρι πήραν το όνομά τους και τα Μαύρα Βουνά του Αράξου. Οι Φράγκοι παρέλαβαν την ονομασία και κατά την εκφορά της Μαυρε την έκαναν Μόβρη.

Αγροτική περιοχή Μόβρης: Η περιοχή από το Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφυλιά μέχρι το βουνό της Μόβρης είναι μια μεγάλη πεδινή έκταση με αγροτικό χαρακτήρα. Η πεδινή αυτή έκταση είναι εύφορη και πλούσια κυρίως σε ελαιώνες και αμπελώνες. Η τοπική οικονομία στηρίζεται επίσης στην πλούσια κτηνοτροφία.

Κάθε χρόνο η διαδικασία του τρύγου παραμένει αναλλοίωτη και γίνεται με άσβεστο πάθος και μεράκι από τους ντόπιους τρυγητές και παραγωγούς αλλά και από τους οικονομικούς μετανάστες.

Γυφτόκαστρο: Βρίσκεται έξω από το χωριό Άρλα του π. Δήμου Ωλενίας. Λέγεται και κάστρο της Άρλας. Σήμερα αποτελεί το καλύτερα διατηρούμενο φραγκικό κάστρο στην Αχαΐα. Το σχήμα του είναι πολυγωνικό και στο κέντρο του υπάρχει δεξαμενή.

Αρχαία Τριταία ή Τρίταια: Πλησίον του χωριού Αγία Μαρίνα του Δήμου Τριταίας υπάρχουν τα ίχνη (τμήματα τοίχων και οικοδομήματα) της αρχαίας αχαϊκής πόλης Τρίταιας, την οποία είχε επισκεφθεί ο περιηγητής Πausanίας.

Ο Πείρος ποταμός: Είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Αχαΐας. Πηγάζει από τα ανατολικά του Ερύμανθου και εκβάλει στον Πατραϊκό κόλπο. Κατά καιρούς είχε αλλάξει διάφορα ονόματα όπως Καμενίτσα, Μέλλας, Πίερος, Νεζερίτικο, Πρέβεδος και Αχελώος. Στον Πείρο χύνεται ο μικρός ποταμός Τυθείς που είναι πιο γνωστός σαν Παραπίερος και πιο παλιά σαν Τόσκεσι. Ο Πείρος εκβάλει στον Δήμο Δύμης κοντά στην αρχαία πόλη Ωλενο. Στίς όχθες του υπήρχε και άλλη αρχαία πόλη η Φαρραί.

Λίμνη Αστερίου: Πρόκειται για τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε από χωμάτινο φράγμα ύψους 75 μ. στον Πείρο ποταμό.

Ο Γλαύκος

Είναι το μεγαλύτερο ποτάμι της Επαρχίας Πατρών. Το όνομα Γλαύκος είναι παραφθορά του ονόματος Λεύκας με το οποίο πολύ συχνά συναντάται ο ποταμός. Πηγάζει από το Παναχαϊκό και στη διαδρομή του τροφοδοτείται από διάφορες πηγές. Εκβάλει στη νότια πλευρά του Πατραϊκού κόλπου.

Από τον Γλαύκο έχουν πάρει και την ονομασία τους το χωριό Γλαύκος, ενώ από την παλιά του ονομασία, η συνοικία Λεύκα της Πάτρας.

Κατά το παρελθόν έχει προκαλέσει πολλές πλημμύρες.

Το 1927 στο χωριό Γλαύκος κατασκευάστηκε το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο του Γλαύκου για τον φωτισμό της Πάτρας καθώς και φράγμα και τεχνητή λίμνη.

Στις παραποτάμιες εκτάσεις του υπάρχουν αθλητικές εγκαταστάσεις το γήπεδο της Ε.Π.Σ. Αχαΐας, το δημοτικό γήπεδο Πετρωτού του Δήμου Μεσσήνης και οι εγκαταστάσεις του Καρναβαλικού εργαστηρίου του Δήμου Πάτρας.

Ο Βολινάιος ή Δρεπανέικο: Ο Βολινάιος ή Δρεπανέικο πηγάζει από τις δυτικές παρυφές του Παναχαϊκού και εκβάλει κοντά στο Δρέπαν. Την ονομασία την οφείλει στην αρχαία πόλη Βολίνη.

Το Πλατανέικο: Ο ποταμός Πλατανέικο πηγάζει στις παρυφές του Παναχαϊκού κοντά στο Καστρίτσι. Στην διαδρομή του περνά από το χωριό Πλατάνι από το οποίο έχει πάρει και την ονομασία του. Εκβάλει στον Κορινθιακό κόλπο.

Ποταμός Σέλεμνος: Ποτάμι της Αχαΐας που πηγάζει και αυτό στο Παναχαϊκό και στην πορεία του περνά από το Καστρίτσι στα προάστια της Πάτρας. Εκβάλει στον Κορινθιακό κόλπο. Στις όχθες του Σέλεμνου βρισκόταν η αρχαία πόλη Αργυρά.

Ο Διακονιάρης: Είναι χείμαρρος της Αχαΐας στην νότια πλευρά της Πάτρας. Η ονομασία του σύμφωνα με τον Πουκεβίλ οφείλεται στο ότι δεν έχει πηγές αλλά μαζεύει τα νερά του από την βροχή, δηλαδή διακονεύει. Το καλοκαίρι δεν έχει καθόλου νερό αλλά τον χειμώνα πλημμυρίζει και δημιουργεί πολλές καταστροφές. Ξεκινά πολύ κοντά στην Πάτρα από το χωριό Ελεγκύστρα και περνά μέσα από την πόλη.

Σγάρτσικο: Επίσης κοντά στο χωριό Σκιαδά του π. Δήμου Τριταίας, στη δεξιά όχθη του ποταμού Πείρου και στην κορφή ενός λόφου, που έχει υψόμετρο 54 μέτρα, βρίσκεται το Σγάρτσικο, αρχαία ακρόπολη που χρησιμοποιήθηκε αργότερα από τους Βυζαντινούς και τους Φράγκους.

Τα τείχη και τα ερείπια από τα οικοδομήματα σώζονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Λέγεται και Κάστρο Δοξαπατρή, γιατί προφανώς είχε περιέλθει στην κατοχή του βυζαντινού αυτού στρατηγού, ο οποίος αγωνίστηκε κατά των Φράγκων το 1204.

Αχαικό Λεόντιο: Στην ομώνυμη Κοινότητα, έχει βρεθεί οικισμός και ιερό της Αρτέμιδος, που χρονολογούνται τον 8ο π.Χ. αιώνα, ενώ σε διάφορες τοποθεσίες της περιοχής, όπως π.χ. στη θέση Άγιος Ιωάννης, έχουν βρεθεί θαλαμοειδείς τάφοι της υστερομυκηναϊκής εποχής. Επίσης, στη θέση Παλαιά Κτίρια, μεταξύ άλλων, έχει ανασκαφεί και ένας υδραγωγός, ενώ στη θέση Λουτρά έχει αποκαλυφθεί ρωμαϊκό λουτρό.

Αισθητικό Δάσος χειμάρρων Σελέμνου και Χαράδρου: Πρόκειται για δασωμένη περιοχή, έκτασης 1850 Ηα, των λεκανών απορροής δύο χειμάρρων πάνω από την πανεπιστημιούπολη της Πάτρας. Έχει ιδιαίτερη αξία ως χώρος αναψυχής κυρίως για τους κατοίκους της Πάτρας.

Αρχαιολογικός χώρος Πετρωτού-Κρήνης: Πρόκειται για αρχαιολογικό χώρο του οποίου τα ευρήματα αναφέρονται στη Μυκηναϊκή εποχή. Στο Πετρωτό μάλιστα υπήρχε και Μυκηναϊκό νεκροταφείο.

4.3 Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

4.3.1 Γενική Περιγραφή

Η ΠΕ της Αιτωλοακαρνανίας έχει ένα έντονα διακριτό Υγροτοπικό Τοπιακό χαρακτήρα, τόσο στην Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας, όσο και στο σύνολο της Χώρας.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του πλήθους των τύπων υγροτόπων της και τα εξαιρετικά αξιόλογα οικοσυστήματα τους δημιουργούν μοναδική ποικιλότητα υγροτοπικών Τοπίων που κυριαρχούν στην Περιφέρεια όπως το σύμπλεγμα της λιμνοθάλασσας Μεσολογίου – Αιτωλικού, τις λιμνοθάλασσες με τους βραχώδεις λόφους ανάμεσα τους στο Αμβρακικό κόλπο ένα από τους μεγαλύτερους υγροτόπους της χώρας, τις πέντε Φυσικές Λίμνες και τη μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας την λίμνη της Τριχωνίδας και τρεις Τεχνητές, τον Αχελώο ποταμό ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ελλάδας και ο πατέρας όλων των ρεόντων υδάτων σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες, τον Εύηνο με την χαρακτηριστική ελικοειδή ροή του.

Η ποικιλότητα του Τοπίου της Περιφερειακής Ενότητας συμπληρώνεται με το πλήθος των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων των ορεινών της όγκων, όπως Αράκυνθος και τα Στενά της Κλεισούρας, τις χαρακτηριστικές πεζούλες στην ορεινή Ναυπακτία, το όρος Βαρασοβα με την χαρακτηριστική μορφή του που μαζί με τα δασικά τους οικοσυστήματα καθώς και με τους ορεινούς οικισμούς συνιστούν ποικίλα και ενδιαφέροντα ορεινά Τοπία.

Τα αξιόλογα και πολλά μνημεία της διαφόρων τύπων και ιστορικών περιόδων αποτελούν επίσης σημαντικά χαρακτηριστικά στοιχεία του συνολικού Τοπίου της Αιτωλοακαρνανίας

Πολλά από αυτά είναι αρχαιολογικές θέσεις πόλεις και επτά αρχαία θέατρα από τα οποία όμως λίγα έχουν ανασκαφεί και λειτουργούν όπως το θέατρο των Οινιάδων.

Από τα αγροτικά Τοπία της άλλα περιβάλλουν τις Λίμνες της όπως το αγροτικό Τοπίο του Αγρινίου, άλλα βρίσκονται μαζί με τον Εύηνο ποταμό κοντά στην Λιμνοθάλασσα του Μεσολογίου, και άλλα μαζί με τον Αχελώο περιβάλλουν την αρχαία πόλη των Οινιάδων και μπορούν να συνθέτουν ιδιαίτερα Αγροτικά Τοπία.

4.3.1.α Η υλική διάσταση του Τοπίου της Αιτωλοακαρνανίας

α.1 Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του τοπίου: Η Αιτωλοακαρνανία διακρίνεται για την σημαντική ποικιλότητα του τοπίου της.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία: Διαθέτει πάρα πολλά υγροτοπικά τοπία λόγω της ύπαρξης πλήθους τύπων Υγροτόπων που συμβάλλουν στο ανάγλυφο της περιοχής και τα οποία στην πλειονότητά τους προστατεύονται από Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Συμβάσεις όπως αναλυτικά αναφέρονται στα κεφαλαία ΠΠΧΣΑΑΑ.1.1.α.6-3.5.

Από τις γενικές κατηγορίες υγροτόπων απαντώνται: ποταμοί, λίμνες, λιμνοθάλασσες, πηγές, δέλτα-εκβολές.

Ποταμοί: Οι σημαντικότεροι είναι:

Ο Αχελώος ή Ασπροπόταμος ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ελλάδας που δέχεται τα νερά των Μέγδοβα, Αγραφιώτη, Μπιζάκου, και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος.

Ο Εύηνος ή Φιδαρης που πηγάζει από τον Κόρακα (Βαρδούσια) της Ευρυτανίας,, αποχετεύει τη λεκάνη ανάμεσα στο Παναϊτωλικό και τα Βαρδούσια και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο.

Ο Μόρνος που πηγάζει από την Οίτη, σχηματίζει μικρή προσχωματική περιοχή και εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο.

Ανάμεσα στις εκβολές των δύο ποταμών Αχελώου και του Εύηνου σχηματίζονται τρεις λιμνοθάλασσες: του Αιτωλικού, του Μεσολογίου και της Κλείσοβας.

Λίμνες: Στις κοιλάδες και τα βυθίσματα έχουν σχηματιστεί οι λίμνες του νομού: Οζερός, Αμβρακία Λυσιμαχεία, Τριχωνίδα, (η μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας) και η Βουλκαρία

Τεχνητά υγροτοπικά τοπία: Η Αιτωλοακαρνανία διαθέτει σημαντικά Τεχνητά υγροτοπικά τοπία όπως οι τεχνητές λίμνες Καστρακίου και Κρεμαστών που σχηματίζονται από την κατασκευή φραγμάτων.

Ορεινά τοπία: Πλήθος ορεινών τοπίων συναντώνται λόγω της ύπαρξης πολλών Ορεινών όγκων.

Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι: τα Όρη του Βάλτου, το Παναιτωλικό, (Κυρα-Βγένα, Κούτουπας, Πλοκαπάρη), τα όρη της Ναυπακτίας, τα Ακαρνανικά (Περγαντή, Μπούμιτσος), το όρος Αράκυνθος και η Βαράσσοβα

Τους ορεινούς όγκους καλύπτουν κατά κανόνα Δασικά Οικοσυστήματα, κυρίως με Βελανιδιές, Οξιές, Έλατα και Καστανιές, τα οποία εντάσσονται στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών “Φύση 2000” (Natura 2000).

Οι προστατευόμενοι Ορεινοί όγκοι και τα Δασικά οικοσυστήματα αναφέρονται στο κεφαλαίο ΠΠΧΣΑΑΑ.1.1.α 6-3.5

Αγροτικά τοπία: Εμφανίζονται στις πεδιάδες και στους κάμπους που έχουν σχηματιστεί με προσχώσεις ή με φερτές ύλες, που μεταφέρουν και αποθέτουν ο Αχελώος, ο Εύηνος και ο Μόρνος. Σημαντικότεροι από αυτούς τους κάμπους είναι του Αγρινίου, του Μεσολογγίου, του Λεσινίου της Βόνιτσας του Αστακού, και της Κατοχής. Έχουν μορφή σύγχρονου Αγροτικού Τοπίου με κανονικά σχήματα.

Αγροτικά Τοπία συναντώνται επίσης και σε τμήμα της ημιορεινής ζώνης, αλλά και της ορεινής, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τις πεζούλες οι περισσότερες όμως από αυτές έχουν δασωθεί

Τα βοσκοτόπια, με χαμηλή ή θαμνώδη βλάστηση και αραιά δάση, καλύπτουν το μισό νομό και κυριαρχούν στο Ξηρόμερο, το Βάλτο και Ναυπακτία.

Παράκτια Τοπία: Οι ακτές προς το Ιόνιο, εμφανίζουν μεγάλο διαμελισμό, με πλήθος νησάκια απέναντί τους.

Η ακτογραμμή στον Πατραϊκό κόλπο, είναι χαμηλή και με δαιδαλώδη διαμελισμό που οφείλεται στις προσχώσεις του Αχελώου και του Εύηνου.

α.2 Η κοινωνική υλικότητα του τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία: Στην Αιτωλοακαρνανία υπάρχουν περίπου 150 αξιοσημείωτα μνημεία Αρχαίας, Ρωμαϊκής, Βυζαντινής, Μεταβυζαντινής, και Νεώτερης εποχής, αρχαίες πόλεις, οχυρά, θέατρα, ιερά, μοναστικά κέντρα, ναοί, σπηλαιώδεις εκκλησίες, βυζαντινά κάστρα, ενετικά και τούρκικα οχυρά, κλπ.

Αρχαιολογικά Τοπία: Πλήθος είναι οι αρχαιολογικές θέσεις που θυμίζουν πόσο σπουδαίο υπήρξε το παρελθόν της Αιτωλοακαρνανίας, οι οποίες όμως παρότι έχουν εντοπιστεί, ουδέποτε ανασκάφηκαν ή αν έγινε αυτό, τις περισσότερες φορές εγκαταλείφθηκαν, με αποτέλεσμα τα ερείπια να επιχωθούν εκ νέου. Έχουν καταμετρηθεί επτά αρχαία θέατρα που όμως δεν έχουν αναστηλωθεί.

Είναι τα θέατρα της Καλυδώνας, της Στράτου, της Νέας Πλευρώνας, των Οινιάδων, της Μακύνειας, του Αμφιλοχικού Άργους (το οποίο δεν έχει ανασκαφεί) και της πόλης του Θυρρείου- πιθανολογείται μάλιστα τα δύο τελευταία θέατρα να συνδέονται, όπως συνηθιζόταν στην αρχαιότητα.

Στο θέατρο των Οινιάδων διοργανώνεται φεστιβάλ.

Πόλεις και Οικισμοί: Υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες πόλεις μεγάλες και μικρές στην κλίμακα της Περιφερειακής Ενότητας όπως Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Θέρμο, Ναύπακτος κλπ. καθώς και αρκετοί ενδιαφέροντες ορεινοί και παραλίμνιοι οικισμοί καθώς και παραθαλάσσιοι που όμως δεν έχουν αναδειχθεί. Μόνο η πόλη της Ναυπάκτου έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός σε ολόκληρη την Περιφερειακή Ενότητα

4.3.1.β Άυλα στοιχεία

Στα άυλα στοιχεία των τοπίων συμπεριλαμβάνονται τα έθιμα, οι μύθοι ιδιαίτερα των αρχαίων τοποθεσιών, οι θρύλοι παραδόσεις αλλά και η πλούσια ιστορία που συνοδεύουν τους ποταμούς τους λόφους και τα βουνά, η αναγνωρισιμότητά τους κλπ.

Οι κατ' αρχήν ζώνες τοπίου της ΠΕ Αιτωλ/νίας με τις τοπιακές τους ενότητες η κάθε μία είναι οι ακόλουθες:

A.A.1 Ζώνη τοπίου Οινιάδων / λιμνο-θάλασσας Μεσολογγίου / Βαρασσοβας

Το Αιτωλικό

Τουρλίδα

Μεσολόγγι

Οινιάδες

Δάσος Φραξού,

Εύηνος Ποταμός

Όρος Αράκυνθος

Η Κλεισούρα της Αιτωλοακαρνανίας

Όρος Βαράσσοβα

Θέατρο Πλευρώνας

A.A.2 Ζώνη τοπίου λιμνών Τριχωνίδας Λυσιμαχίας Οζερού

Λίμνη Τριχωνίδα

Λίμνη Λυσιμαχία

Λίμνη Οζερού
Ποταμός Αχελώος
Το όρος Παναιτωλικό (Κυρά – Βγένα)
Αγρίνιο
Κάμπος Αγρινίου
Πολιτιστικά Μνημεία
Θέρμο

A.A.3 Ζώνη τοπίου Ακαρνανικών Όρεων και παράκτιων περιοχών Ιονίου

Τα Ακαρνανικά ορη
Ξηρόμερο-Δρυόδασος
Αστακός
Μύτικας

A.A.4 Ζώνη τοπίου Αμβρακικού

Μνημεία
Η Βόνιτσα
Λίμνη Βουλκαρία
Λίμνη Αμβρακία
Οι παράκτιες λίμνες στο Άκτιο

A.A.5 Ζώνη τοπίου τεχνητών λιμνών

Ποταμός Αχελώος
Λίμνη Κρεμαστών
Λίμνη Καστρακίου
Λίμνη Στράτου
Θέατρο Στράτου

A.A.6 Ζώνη τοπίου ορεινή Ναυπακτία και Ναύπακτος

Ορεινή Ναυπακτία
Ποταμός Μόρνος

A.A.7 Παράκτια ζώνη τοπίου Πατραϊκού

Ναύπακτος
Οικισμοί Κάτω Βασιλικής και Κρυονερίου Κάστρο Αντιρρίου
Μακύνεια
Κάστρο Αντιρρίου
Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΖΩΝΩΝ ΤΟΠΙΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

A.A.1 Ζώνη τοπίου Οινιάδων / λιμνο-θάλασσας Μεσολογγίου / Βαρασοβας

Η Ζώνη χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά σημαντική ποικιλότητα Τοπίου. Πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της Ζώνης αυτής έχουν οι ποταμοί Εύηνος και Αχελώος. Σε αυτή απαντώνται λιμνοθαλάσσιες, χερσαίες και ποτάμιες περιοχές που διακρίνονται για τη μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και περιβαλλοντική τους αξία.

Μεγάλο τμήμα της Ζώνης έχει χαρακτηριστεί ως Εθνικό Πάρκο αποτελώντας έναν από τους πλουσιότερους υγρότοπους της Ευρώπης, τόσο σε αριθμό ειδών, όσο και σε πληθυσμό.

Το πάρκο περιλαμβάνει:

Το εκτεταμένο σύμπλεγμα υγροτόπων λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου - Αιτωλικού και των εκβολικών συστημάτων των ποταμών Εύηνου και Αχελώου. Στο σύμπλεγμα αυτό διακρίνονται ποτάμιες και παραποτάμιες περιοχές, λιμνοθάλασσες, γλυκόβαλτοι, αλμυρόβαλτοι, λασποτόπια, υδροχαρή δάση.

Σήμερα με βάση τη γεωμορφολογία της περιοχής όπως προέκυψε από τις ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο διάστημα 1960-1995 αποτελείται από ένα σύστημα 6 λιμνοθαλασσών που είναι σχετικά απομονωμένες μεταξύ τους και παρουσιάζουν διαφορετικά φυσικοχημικά χαρακτηριστικά.

Έτσι, έχει διαμορφωθεί ένα σύμπλεγμα λιμνοθαλασσών στο οποίο διακρίνονται έξι ενότητες:

1. Λιμνοθάλασσα Βορείου Διαύλου Κλείσοβας
2. Λιμνοθάλασσα Κλείσοβας
3. Κεντρική λιμνοθάλασσα, (όπου στο μέτωπο της υπάρχουν τα ιχθυοτροφεία: Τουρλίδα, Βασιλάδι, Σχοινιάς και Προκοπάνιστος)
4. Λιμνοθάλασσα Θολής
5. Λιμνοθάλασσα Παλαιοποτάμου
6. Λιμνοθάλασσα Αιτωλικού (Κανάλι Αιτωλικού)

Το χερσαίο τμήμα το οποίο περιλαμβάνει:

- Λόφους που διακρίνονται διάσπαρτοι στον υγρότοπο. Το όρος Βαράσοβα (καταφύγιο θηραμάτων) και τμήμα του όρους Αράκυνθος.
- Αμμοθίνες που δημιουργήθηκαν από τα φερτά υλικά των ποταμών και οριοθετούν τις λιμνοθάλασσες από την ανοιχτή θάλασσα.
- Το φαράγγι της Κλεισούρας που έχει ενταχθεί στις περιοχές «ιδιαιτέρου κάλλους».
- Το Δάσος του Φράξου, χαρακτηρισμένο σαν «Διατηρητέο Μνημείο της Φύσης».
- Καλλιεργούμενες εκτάσεις.
- Το νησιωτικό σύμπλεγμα των Εχινάδων, που είναι άρρηκτα δεμένο με το εκβολικό σύστημα του Αχελώου. (Δεν ανήκει στην Αιτωλοακαρνανία)

Το Αιτωλικό: Είναι μια μικρή προσχωματική νησίδα ανάμεσα στις δύο λιμνοθάλασσες Αιτωλικού και Μεσολογγίου που συνδέεται με την ξηρά με δύο πέτρινες πολύτοξες γέφυρες που έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία. Είναι πολύ πυκνοκατοικημένη και συχνά αποκαλείται η «νερένια πόλη». Το Αιτωλικό αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής και συνθέτει μέσα στην λιμνοθάλασσα ένα διακριτό τοπίο.

Τουρλίδα: Μέχρι το 1885 ήταν νησί. Εκεί άραζαν τα καράβια πριν γίνει το λιμάνι της πόλης, καθώς από κει και πέρα τα νερά γίνονται πολύ ρηχά. Ενώθηκε με την πόλη του Μεσολογγίου με δρόμο ο οποίος προχωρεί μέσα στη λιμνοθάλασσα. Η διαδρομή είναι μαγευτική. Ο οικισμός της Τουρλίδας αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής με τα ξύλινα σπίτια (πελάδες), που συνθέτουν μέσα στην λιμνοθάλασσα ένα διακριτό τοπίο. Στον οικισμό παραθερίζουν πολλοί Μεσολογγίτες. Σήμερα η Τουρλίδα είναι η πλαζ του Μεσολογγίου. Ιδιαίτερα αξιόλογη η θέα το σούρουπο που η λιμνοθάλασσα βάφεται στα υπέροχα χρώματα του δειλινού.

Μεσολόγγι: Η Πρωτεύουσα της Αιτωλοακαρνανίας με έντονη ιστορικότητα είναι ταυτισμένο με τη λιμνοθάλασσά του. Η ονομασία Μεσολόγγι έχει μάλλον ιταλική προέλευση (σημαίνει περιοχή ανάμεσα σε λίμνες) και πιθανόν να προήλθε από τη συνένωση των ιταλικών λέξεων «mez- zo και «laghi», ενώ γύρω στο 1650 συνήθιζαν να αποκαλούν το Μεσολόγγι «Μικρή Βενετία», καθώς ήταν χτισμένο πάνω σε τρεις νησίδες. Οι κάτοικοί του ζούσαν από παλιά κυρίως από το ψάρεμα.

Οινιάδες: Η αρχαία πόλη των Οινιάδων, βρίσκεται στον λόφο του «Τρίκαρδου», κοντά στις εκβολές του Αχελώου ποταμού και στο χωριό Κατοχή. Είναι ένας αρχαιολογικός χώρος, από τους σημαντικότερους της Αιτωλοακαρνανίας.

Τα ερείπιά της- οχυρώσεις με πύργους, λουτρά, Αγορά, κτλ.- βρίσκονται, ανάλογα με την εποχή, «μέσα» στο νερό. Το πλέον εντυπωσιακό μνημείο της είναι οι νεώσοικοι (κτίρια για τον ελλιμενισμό των πλοίων) του αρχαίου λιμανιού που με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας έχουν βρεθεί στην ξηρά.

Ανάμεσα σε βελανιδιές και ελιές ξεχωρίζει το μεγάλο και καλοδιατηρημένο αρχαίο θέατρο των Οινιάδων. Είναι το μοναδικό από τα αρχαία θέατρα της Αιτωλοακαρνανίας που έχει χρησιμοποιηθεί, έστω και ελάχιστα παρ' ότι βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Η θέση του παρέχει εξαιρετική θέα της πεδιάδος του Αχελώου κι ενός μεγάλου τμήματος των παραλίων του Ιονίου πελάγους.

Από το καλοκαίρι τού 1986 και κάθε καλοκαίρι, διοργανώνεται με επιτυχία φεστιβάλ στον χώρο του θεάτρου, και πραγματοποιούνται διεθνή συνέδρια - συμπόσια και εκπαιδευτικές επισκέψεις διαφόρων πανεπιστημίων.

Δάσος Φραξού: Σε μικρή απόσταση κοντά στο χωριό Λεσίνι βρίσκεται το παραποτάμιο Δάσος Φραξού, μοναδικό στο είδος του (έχει ανακηρυχθεί Μνημείο της Φύσης). Καταλυτική στην ποικιλότητα του τοπίου της ευρύτερης περιοχής είναι η παρουσία του Αχελώου.

Το καλύτερο σημείο θέασης στην κατάφυτη κοίτη του μεγάλου ποταμού βρίσκεται στη γέφυρα του Νεοχωρίου.

Εύηνος Ποταμός: Από τα σημαντικότερα ποτάμια της Αιτωλοακαρνανίας είναι και ο Εύηνος ή Φίδαρης ποταμός, που πηγάζει απ' τα Βαρδούσια της Ευρυτανίας και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο, απέναντι από την Πάτρα και δυτικά της Βαράσοβας. Είναι γνωστός από την Μυθολογία, το πέρασμα του Ηρακλή και πήρε το όνομα του από τον βασιλιά Εύηνο που πνίγηκε στα νερά του.

Το όνομα Φίδαρης οφείλεται στην οφιοειδή πορεία του μέχρι τις εκβολές του. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία του ποταμού ποικίλουν από το ανώτερο τμήμα με την ορμητική ροή, τα καμπύλα τμήματα του, τα ελατοδάση, τις πεζούλες και τα φαράγγια της Βαράσοβας.

Όρος Αράκυνθος: Πρόκειται για ιδιαίτερα εκτεταμένο βουνό, μεταξύ του Ευήνου και του Αχελώου. Βόρεια καταλήγει στην λίμνη Τριχωνίδα και νότια στους κάμπους της περιοχής Μεσολογγίου.

Στα πετρώματά του κυριαρχεί ο φλύσχος, πάνω στον οποίο φύονται τυπικά φυτά της μεσογειακής μακίας, όπως πουρνάρια, φιλικία, σχίνα, αριές κ.ά.

Οι κορυφές όμως του βουνού και όλα τα υψώματα στο εσωτερικό του και στα βόρειά του, καλύπτονται από μεγάλα δάση πλατύφυλλης βελανιδιάς και συστάδες καστανιών. Το όρος Αράκυνθος και τα Στενά της

Κλεισούρας έχουν χαρακτηριστεί ως ΤΙΦΚ στην κατηγορία Βιότοποι. Έντονη αντίθεση στις ομαλές ράχες του βουνού που κυριαρχεί ο φλύσχος, αποτελεί το ΝΔ τμήμα του. Εκεί, τραχείς ασβεστόλιθοι κυριαρχούν στο τοπίο, που καταλήγουν απότομα σε μεγάλο τείχος βράχων και κάθετων γκρεμνών. Αυτό το μέτωπο σχίζουν βαθιά τέσσερα φαράγγια. Μεγαλύτερο όλων είναι της Κλεισούρας, από το οποίο διέρχεται η υφιστάμενη Εθν. Οδός Αντιρρίου – Ιωαννίνων. Επίσης, πιο ανατολικά συναντούμε τα φαράγγια του Αϊ-Νικόλα Κρεμαστού, του Παληαρόλακκα και του Κάκαβου. Τέλος το ενδιαφέρον του βουνού είναι μεγάλο όσον αφορά και την άγρια ζωή.

Η Κλεισούρα της Αιτωλοακαρνανίας: Το φαράγγι της Κλεισούρας αποτελεί το εντυπωσιακό χαρακτηριστικό γνώρισμα του όρους Αράκυνθος και αναγνωρίσιμο τοπόσημο της περιοχής. Ανάμεσα περνάει ο εθνικός δρόμος Αντιρρίου Αγρινίου. Τοίχοι ασβεστόλιθων περισσότερο από 150μ οι υψηλοί, γκρίζοι και πορτοκαλιοί υψώνονται και στις δύο πλευρές του δρόμου. Πολλοί από αυτούς φαίνονται κακής ποιότητας βράχοι, άλλοι καταδεικνύουν τους τεράστιους σταλακτίτες ψηλά επάνω στο φαράγγι. Σκαρφαλωμένο στη μια πλευρά του είναι το εκκλησάκι της Παναγίας της Ελεούσας. Το φαράγγι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αναρριχήσεις την άνοιξη και το φθινόπωρο

Όρος Βαράσοβα: Πρόκειται για έναν ορεινό όγκο, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα τις απότομες κλίσεις, τα βάραθρα και τα σπήλαια. Από μεγάλη απόσταση φαίνεται ως εντυπωσιακής μορφής Τοπίο Υψώνεται πλάι στον πατραϊκό κόλπο, στην πεδιάδα του Ευήνου και στην κοιλάδα της Γαβρολίμνης. Στα βάραθρα του φωλιάζουν αρπακτικά πουλιά. Ψηλά στην δυτική πλαγιά του ορεινού όγκου οι παλαιοανθρωπολόγοι εντόπισαν κατοίκηση ανθρώπων από την εποχή του λίθου. Κατά την βυζαντινή εποχή αναπτύχθηκε έντονα στα σπήλαια του ο μοναχισμός σε μικρές μονές και σκήτες. Υπολείμματα κατοίκησης, αγιογραφίες, αλλά και ολόκληροι μικροί ναοί σώζονται σήμερα, μνημεία αυτής της εποχής. Στη ΝΔ πλευρά του ορεινού όγκου, στον οικισμό Κρυονέρι, υψώνονται εκπληκτικοί κάθετοι βράχοι ιδανικοί για αναρρίχηση. Πλήθος αναρριχητών διαδρομών εκεί, σημαδεμένων και διανοιγμένων από παλαιότερα χρόνια προσελκύουν πολλές αναρριχητικές ομάδες από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Το όρος Βαράσοβα εντάσσεται στο δίκτυο Natura με τον κωδικό GR2310005.

Θέατρο Πλευρώνας: Χρονολογείται στα μέσα περίπου του 3ου π.Χ. αιώνα, καταλαμβάνει την δυτική πλευρά του τετραγώνου που σχηματίζεται από τα τείχη της αρχαίας πόλης και είναι κτισμένο σε φυσική πλαγιά. Εκτός από τη διαμόρφωση του εδάφους, σημαντικό ρόλο στην επιλογή της θέσης του θεάτρου έπαιξε ασφαλώς και η μαγευτική του θέα, που φτάνει μέχρι τα νησιά Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο. Εδώ, ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το σκηνικό οικοδόμημα εφάπτεται στην εσωτερική πλευρά του τείχους της πόλης. Ο πύργος του τείχους, που βρίσκεται στο σημείο αυτό, αποτελούσε βοηθητικό χώρο της σκηνής και των παρασκηνίων, πιθανόν μάλιστα να χρησίμευε ως αποδυτήρια των ηθοποιών. Εντυπωσιακή σε μέγεθος ήταν εξάλλου η **Νέα Πλευρώνα** που δεσπόζει πάνω από το Μεσολόγγι και τη λιμνοθάλασσά του. Διαθέτει πολλά μνημεία που δεν έχουν όμως ανασκαφεί όλα.

Α.Α.2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΛΙΜΝΩΝ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑΣ ΛΥΣΙΜΑΧΙΑΣ ΟΖΕΡΟΥ

Το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της Ζώνης αυτής έχουν οι μεγάλες λίμνες της Τριχωνίδας και της Λυσιμαχίας, ο ποταμός Αχελώος, οι ορεινοί όγκοι του Αράκυνθου και του Παναιτωλικού, το φαράγγι της Κλεισούρας αλλά και τα πολλά πολιτιστικά μνημεία της περιοχής όπως το θέατρο της Στράτου, η Ακρόπολη των Θεστίων κ.α.

Λίμνη Τριχωνίδα

Η λίμνη της Τριχωνίδας είναι μια λίμνη γλυκού νερού στον νομό Αιτωλοακαρνανίας, 6 χλμ Ν.Α. της πόλης του Αγρινίου. Η λεκάνη απορροής της έχει έκταση 421 km² και περιβάλλεται από τα όρη Παναιτωλικό, Ναυπακτίας και Αράκυνθο.

Η επιφάνειά της έχει έκταση 97 km², πρόκειται για την μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας, το μέγιστο βάθος της φθάνει τα 58 μ, το υπερθαλάσσιο ύψος της είναι στα 16 m. Τροφοδοτείται από τα νερά των επιφανειακών απορροών της υδρολογικής της λεκάνης, καθώς και από επιφανειακές και υπόγειες πηγές. Επικοινωνεί με τάφρο μήκους 2,8 χλμ με την λίμνη Λυσιμαχία, προς την οποία διοχετεύεται το πλεονάζον υδατικό της δυναμικό.

Η λίμνη δημιουργήθηκε κατά το τέλος του Πλειστόκαινου και αποτελεί τμήμα μιας μεγαλύτερης τοπικής λίμνης. Η προέλευσή της οφείλεται σε διεργασίες από τεκτονικές κινήσεις, καρστικά φαινόμενα, την δράση των ποταμών και την ιζηματογένεση.

Διατηρεί τον φυσικό και υδατικό της πλούτο και παρά τις πιέσεις που δέχεται (γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, αστικά απόβλητα) κατορθώνει να ανταπεξέρχεται, επειδή ανανεώνει γρήγορα τα νερά της, τα οποία είναι σημαντικά σε όγκο, έχουν μεγάλη διαφάνεια, καλή οξυγόνωση και περιορισμένες συγκεντρώσεις θρεπτικών. Η λίμνη χαρακτηρίζεται ως ολιγοτροφική. Με τα νερά της αρδεύονται περί τα 200.000 στρέμματα. Καλλιεργούνται κυρίως καπνά, εσπεριδοειδή, ελαιόδενδρα, μηδική. Έχει σημαντική ιχθυοπαράγωγή.

Λίμνη Λυσιμαχεία

Λυσιμάχεια ή Λυσιμάχεια ή Λίμνη του Αγγελόκαστρου και άλλη αρχαία ονομασία, Ύδρα. Βρίσκεται νότια του νομού Αιτωλοακαρνανίας, της Στερεάς Ελλάδας και απέχει 5 χλμ. από την πόλη του Αγρινίου. Σχηματίζεται μεταξύ των βουνών Παναϊτωλικού και Αράκυνθου, από τα οποία τροφοδοτείται και τα νερά της. Απέχει από την Τριχωνίδα 2 χλμ., αφού τις χωρίζει μόνο μία λωρίδα ξηράς. Τα πλεονάζοντα νερά της διοχετεύονται με την διώρυγα του Δίμηκου στον Αχελώο, δυτικά του Αγγελόκαστρου. Με διώρυγα συνδέεται και με την Τριχωνίδα, της οποίας δέχεται τα πλεονάζοντα νερά. Έχει σχήμα επίμηκες με χαμηλές όχθες. Το μέγιστο μήκος της είναι 6 χλμ. και το πλάτος της περίπου 3 χλμ., ενώ η επιφάνειά της φθάνει τα 13 τετ. χλμ.

Λίμνη Οζερού

Ο Οζερός είναι και αυτή μία λίμνη της Αιτωλοακαρνανίας με μικρότερο μέγεθος, που φθάνει τα 10 τετ. χλμ. Βρίσκεται 4 χλμ. νοτιότερα της λίμνης Αμβρακίας, έχει μήκος 5 περίπου χλμ. και πλάτος 2,5 χλμ. Σχηματίστηκε από τα νερά που εγκλωβίζουν στην περιοχή οι προσχώσεις του Αχελώου ποταμού, στον οποίο διοχετεύονται και τα πλεονάζοντα νερά της. Τη σχήμα της είναι επίμηκες. Οι ανατολικές της ακτές, κοντά στην ροή του Αχελώου είναι χαμηλές, αλλά οι δυτικές που βρίσκονται κοντά στους πρόποδες του βουνού Λιγκοβίτσι, είναι απότομες. Είναι τεκτονικής προέλευσης και την γένεσή της, την οφείλει στην ύπαρξη της μεγάλης ρηξιγενούς ζώνης από τον Αμβρακικό ως την λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου. Πρόκειται για φραγματογενή λίμνη που δημιουργήθηκε από τον εγκλωβισμό των υδάτων από τις προσχώσεις του Αχελώου.

Είναι διαυγής ολιγοτροφική λίμνη και με τα νερά της αρδεύονται περί τα 4.000 στρέμματα.

Βιότοπος CORINE: Κωδικός Τόπου: A00020024

Κατάσταση Τόπου: Υποβαθμισμένη

Τάση Κατάστασης Τόπου: Σταθερότητα-Συντήρηση

Ποταμός Αχελώος

Ο Αχελώος ή Ασπροπόταμος είναι ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ελλάδος. Πηγάζει στην Ήπειρο, στις νότιες πλαγιές του όρους Περιστέρι (νότια της Πίνδου) διασχίζει τον κάμπο του Αγρινίου και διανύοντας μία διαδρομή 200 χλμ. χύνεται εκεί που ο Πατραϊκός κόλπος συναντά το Ιόνιο πέλαγος.

Περισσότερα στοιχεία για τον Αχελώο αναφέρονται στη ζώνη Α.5.

Το όρος Παναϊτωλικό (Κυρά - Βγένα)

Η «Κυραβγένα», όπως όλοι οι Αγρινιώτες ονομάζουν το όρος Παναϊτωλικό, δεσπόζει στην περιοχή του Αγρινίου, βρίσκεται βορειοανατολικά του Αγρινίου, στα σύνορα Ευρυτανίας.

Αποτελεί συνέχεια της οροσειράς του Βάλτου και μέχρι το μέσο ύψος του είναι κατάφυτο από δάση. Είναι το τελευταίο βουνό της Ρούμελης, πριν τον κάμπο του Αγρινίου και είναι αρκετά δασωμένο με αραιά δάση ελάτων που φτάνουν μέχρι τα 1700 μ.. Κυριότερες κορυφές του είναι η Γιόρλα (1924 μ.), το Πλοκαπάρι (1823 μ.), ο Κούτουπος (1795 μ.) και ο Άννινος (1708 μ.)

Αγρίνιο

Το Αγρίνιο αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της δυτικής Ελλάδας και είναι ο κρίκος που συνδέει την Αιτωλία και την Ακαρνανία. Γνώρισε μεγάλη αύξηση του πληθυσμού στις τελευταίες δεκαετίες από την προσέλκυση Ηπειρωτών, Ευρυτάνων, Τριχωνίων και Ακαρνάνων, αλλά και παλαιότερα, όταν κατά τη δεκαετία του 1920, δέχτηκε πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, οι οποίοι επηρέασαν καθοριστικά τη ζωή της πόλης. Αυτή η μετακίνηση των τοπικών πληθυσμών προς την πόλη κατέστησε το Αγρίνιο εμπορικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής.

Με κυρίαρχα παραγωγικά στοιχεία τον καπνό και την ελιά δημιουργήθηκε το κοινωνικό πλέγμα, που ανέπτυξε ουσιαστικά την σύγχρονη πόλη, που ακόμη και σήμερα διανύει την πορεία της εξελικτικής της διαδικασίας.

Η πόλη σε τελευταία απογραφή που έγινε το 2001 μετράει 57.067 κάτοικους, σε μια συνολική έκταση 162.728 στρέμμάτων.

Από πλευράς αναγλύφου ο δήμος Αγρινίου είναι κυρίως πεδινός και κατ' ελάχιστα ημιορεινός.

Κάμπος Αγρινίου

Είναι από τις πιο εύφορες πεδιάδες της Περιφερειακής ενότητας. Περιβάλλει από την βόρεια πλευρά την Τριχωνίδα. Αρδεύεται από τον Αχελώο ποταμό.

Πολιτιστικά Μνημεία

Κοντά στην πόλη του Αγρινίου βρίσκονται δύο εξαιρετικής σημασίας βυζαντινά μνημεία. Ο ναός της Αγίας Τριάδας του Μαύρικα, σε σχήμα ελεύθερου, που είναι μισοβυθισμένος στο νερό και χρονολογείται τον 9ο – 10ο αιώνα. Στη Μεγάλη Χώρα (Ζαπάντι) βρίσκεται ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου. Ο κοιμητηριακός ναός είναι το μόνο ορατό σημείο της παλαιοχριστιανικής και βυζαντινής Μ. Χώρας.

Βορειοανατολικά του Δήμου Θεσιέων (Καινούριο) υψώνεται ο **κώνος του Βλόχου**, ακρόπολη των Θεσιέων στην αρχαιότητα. Η μικρή πόλη έφερε το όνομα του μυθικού βασιλιά Θεσίου, γιου του Άρη και της Δημονίκης, σώζονται υπολείμματα της οχύρωσης της, Ο Βλόχος στα βυζαντινά χρόνια ήταν οχυρό κάστρο.

Δόθηκε κι αυτό ως προίκα το 1294 στο Φίλιππο του Τάραντα .Από του Τούρκους καταλήφθηκε το 1450, για να ερμωθεί στη συνέχεια.

Θέρμο

Το Θέρμο, διοικητικό και εμπορικό κέντρο της γύρω ορεινής περιοχής με εξαιρετικό κλήμα και άφθονα κρυστάλλινα νερά, είναι από τα καλύτερα θέρετρα της Δυτικής Στερεάς. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμου εκτίθενται ευρήματα που καλύπτουν διάστημα 2500 ετών. Παλαιότερα είναι ειδώλια νεολιθικής εποχής από την Χρυσοβίτσα Θέρμου, που χρονολογούνται περί το 2500 π.Χ. Απεικονίζουν δυο γυναικείες πληθωρικές μορφές πιθανότατα κάποιας θεότητας γονιμότητας.

A.A.3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΩΝ ΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΙΟΝΙΟΥ

Τα Ακαρνανικά όρη

Από βορρά προς νότο της Ακαρνανίας εκτείνονται τα Ακαρνανικά όρη, αφήνοντας ανάμεσά τους πολλές εύφορες κοιλάδες και δεκάδες χειμάρρους να ξεκινούν από τις πετρώδεις πλαγιές τους.

Στο μέσον τους δεσπόζουν οι κορυφές Υψηλή κορφή(1589μ.) και Μπούμιστος(1577 μ.) και η κορυφή Περγαντί με υψόμετρο (1423 μ.), όπου ευρίσκονται και οι φημισμένες ιαματικές πηγές της Κορπής. Στα νότια καταλήγουν στην κορυφή Βελούτσα (928 μ.) πάνω από τον Αστακό.

Τα Ακαρνανικά βουνά είναι ασβεστολιθικά και εξ' αιτίας αυτού είναι κακοτράχαλα και δεν κρατούν νερό, εξ' ου και η ονομασία της περιοχής τους Ξηρόμερο. Παρά τις πολλές βροχοπτώσεις, το νερό χάνεται στη γη και καταλήγει υπόγεια σε λίμνες, στον Αχελώο και στον κάμπο. Επίσης είναι τελείως γυμνά στα ψηλά ενώ στα χαμηλότερα υπάρχουν δάση από βελανιδιές, αριές, καστανιές και πουρνάρια.

Ένα μοναδικό φαινόμενο για τα Ακαρνανικά βουνά είναι το δάσος της κεφαλλονίτικης ελάτης, που υπάρχει στη βόρεια πλαγιά του Μπούμιστου.

Τα Ακαρνανικά βουνά δεν ήταν μέχρι πρότινος δημοφιλής προορισμός για τους ορειβάτες, αλλά πρόσφατα τα πράγματα άλλαξαν. Πολλοί ορειβατικοί σύλλογοι επισκέπτονται την περιοχή, συνδυάζοντας την ανάβαση σε κάποια κορυφή, με μπάνιο σε κάποια απ' τις όμορφες παραλίες του Αστακού η του Μύτικα η και επισκέψεις στα γειτονικά νησιά, Κάλαμο και Καστό.

Η θεά από την κορφή εκπληκτική. Ένα σύνολο νησιών και ακτών απλώνονται μπροστά στα μάτια του ορειβάτη. Ο Μύτικας, η Κανδήλα, ή Λευκάδα, η Ιθάκη, η Κεφαλλονιά, ο Κάλαμος, το Μεγανήσι κ.α.

Ξηρόμερο-Δρυόδασος

Το Ξηρόμερο κείται στις νότιες υπώρειες των Ακαρνανικών ορέων, μεταξύ της λίμνης Οζερού, του Αχελώου ποταμού και του Ιονίου πελάγους, και είναι μια λοφώδης περιοχή που καλύπτεται από το μεγαλύτερο σε έκταση δάσος ήμερης βελανιδιάς στην Ελλάδα. Ο δασικός αυτός όγκος καταλαμβάνει έκταση 150.000 στρ. και ονομάστηκε Ξηρόμερο κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο λόγω του άγονου ασβεστολιθικού εδάφους. Δασικός πυρήνας της περιοχής είναι η περιοχή Μάνινα που βρίσκεται στη λοφοσειρά Λιγοβίτσι-Μάνινα, μεταξύ της μονής Λιγοβιτίσου και του ποταμού Αχελώου.

Η ήμερη βελανιδιά φυτρώνει σε χαμηλά υψόμετρα και επομένως εύκολα υποβαθμίζεται η φυσική δομή των συστάδων της από την ανθρώπινη δραστηριότητα, με αποτέλεσμα να έχουν απομείνει ελάχιστα οικοσυστήματα της στην Ελλάδα.

Το τοπίο περιλαμβάνει εναλλαγή βραχωδών λόφων και δασών πάνω από τον Οζερό, ξηροφυτικά φρύγανα και αιωνόβιες συστάδες με φόντο το Ιόνιο Πέλαγος, πυκνά δάση και σαβάνες, υπεραιωνόνβια δέντρα, μικρούς υγρότοπους, παραδοσιακές καλλιέργειες και μεσογειακούς θαμνώνες. Ως μεσογειακή βλάστηση το βελανιδοδάσος συντηρεί σημαντική βιοποικιλότητα με την παρουσία εκατοντάδων ειδών χλωρίδας και πανίδας, σπανίων φυτών, απειλούμενων ειδών πουλιών, ερπετών και θηλαστικών.

Σήμερα, η οικονομική απαξίωση των προϊόντων της βελανιδιάς υπονομεύει το μέλλον του βελανιδοδάσους το οποίο εκχερσώνεται και υλοτομείται παράνομα. Παρόλα αυτά το δάσος εξακολουθεί να διατηρεί την έκταση και την φυσική του ποικιλότητα.

Οι ήμεροι βοσκότοποι και τα απέραντα βελανιδοδάση δημιουργούν ιδανικές συνθήκες για την άσκηση της κτηνοτροφίας που ασκούνταν στην περιοχή από τα ομηρικά χρόνια, την ρωμαϊκή και βυζαντινή εποχή και συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Στην ευρύτερη περιοχή ανάμεσα στους λόφους υπάρχουν μικρές κοιλάδες με παραδοσιακές καλλιέργειες. Υπάρχουν διάσπαρτοι οικισμοί και η δόμηση έξω από τα όριά τους είναι περιορισμένη σε σχέση με άλλες περιοχές. Το συνολικό τοπίο είναι ιδιαίτερα ασυνήθιστο για τα ελληνικά δεδομένα και δάση αυτού του τύπου έχουν περιορισμένη παγκόσμια εξάπλωση.

Αστακός

Ο Αστακός είναι σημαντικός οικισμός στη δυτική ακτή του νομού Αιτωλοακαρνανίας, στο μυχό του ομώνυμου κόλπου, που πήρε το όνομά του από τον αρχαίο βασιλιά Αστακό.

Συνδυάζει στην ευρύτερη περιοχή του βουνό, θάλασσα και πεδιάδα. Τα εναλλασσόμενα οικοσυστήματα με την πλούσια βιοποικιλότητα από βορρά προς νότο, σε συνδυασμό με την ιονιοπελαγίτικη γοητεία, αποτελούν για τον επισκέπτη μια δελεαστική πρόταση, παρέχοντας τη δυνατότητα πολλών εναλλακτικών μορφών δραστηριοτήτων και αποτελώντας το συνδετικό κρίκο της Ακαρνανίας με τα Επτάνησα.

Πρόκειται για έναν οικισμό με ιστορία, ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ζωντάνια, όπου αξίζει κανείς να επισκεφθεί τα ιστορικά μνημεία, τα αξιοθέατα αλλά και τις όμορφες παραλίες του.

Στους πρόποδες του λόφου, κάτω από την καστροπολιτεία του Αστακού, βρίσκεται η «Σπηλιά του Κύκλωπα», μια τεράστια σπηλιά σε απόκρημνο και απροσπέλαστο σημείο, όπου λέγεται ότι κατοικούσε με το κοπάδι του ο ξακουστός Κύκλωπας Πολύφημος τον οποίο και τύφλωσε ο Οδυσσεύς με τους συντρόφους του.

Στα Β-ΒΑ της σημερινής πόλης, στην κορυφή του λόφου «Κάστρο», βρίσκεται η αρχαία πόλη του Αστακού, όπου υπάρχουν τα ερείπια και τα κυκλώπεια τείχη της αρχαίας οχυρωμένης Ακαρνανικής πόλης, η οποία έφερε το ίδιο όνομα.

Σε απόσταση 200 μέτρων στα δυτικά της πύλης οχύρωσης, στην πλαγιά του λόφου, βρίσκεται ο εξάστυλος, αμφιπρόστυλος ναός του Καραού Διός .

Στην περιοχή του Αστακού υπάρχουν καθαρές παραλίες και απόμεροι κολπίσκοι ιδανικοί για μπάνιο. (π.χ. παραλία Βελά και Σκάλα), αλλά και τα νησάκια των Εχινάδων, όπου έγινε η περίφημη ναυμαχία, γνωστή ως ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571 μ.Χ.)

Τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί στην περιοχή ΝΑΒΙΠΕ με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης.

Μύτικας

Ο Μύτικας είναι παραθαλάσσιος οικισμός (με υψόμετρο 5μ) στη δυτική πλευρά του νομού Αιτωλοακαρνανίας και έχει 858 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Είναι χτισμένος σε ένα μυτερό κομμάτι γης που εισχωρεί στα νερά του Ιονίου, στη δυτική ακτή της Ακαρνανίας, μεταξύ Αστακού και Βόνιτσας.

Αποτελεί σημείο σύνδεσης με τα νησιά Κάλαμος και Καστός που βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση.

Ο Μύτικας είναι ένας σχετικά νέος οικισμός. Η πρώτη οργανωμένη οίκηση του τοποθετείται στις αρχές του 19ου αιώνα, ενώ οι πρώτοι κάτοικοι προέρχονται από τις γύρω περιοχές και χωριά. Σε όλη του την ιστορία αποτέλεσε αγκυροβόλιο και λιμάνι. Ο ρόλος του αυτός του προσέδωσε εμπορικό και διακομιστικό χαρακτήρα και από νωρίς εφοδίαζε με προϊόντα το γειτονικό νησί του Καλάμου και τη γύρω περιοχή.

Ο Μύτικας ουσιαστικά χωρίζεται σε δύο χωριά τον παλιό οικισμό με την παραδοσιακή αγορά και το νέο οικισμό που δημιουργήθηκε με τη μετοίκηση της κοινότητας της Παναγούλας. Οι κύριες ασχολίες των κατοίκων ήταν και είναι η αλιεία, η γεωργία και η κτηνοτροφία. Σήμερα στις ασχολίες αυτές έρχεται να προστεθεί και ο τουρισμός με τη σύγχρονη μορφή του αγροτουρισμού. Ξενοδοχεία, camping, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, εστιατόρια και ψαροταβέρνες, οργανωμένες και προσβάσιμες παραλίες προσφέρονται για ποιοτικές και οικονομικές διακοπές.

Α.Α.4. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ

Ο Αμβρακικός κόλπος, που βρίσκεται βόρεια του νομού Αιτωλοακαρνανίας και νότια της Ηπείρου, επικοινωνεί με το Ιόνιο Πέλαγος μέσα από μια στενή λωρίδα θάλασσας. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους υδροτόπους της χώρας και ένας από τους πιο ανέπαφους υδροτόπους της Ευρώπης, ιδιαίτερα σημαντικός για την αναπαραγωγή ενός σπάνιου πουλιού του Αργυροπελεκάνου του μεγαλύτερου υδρόβιου πουλιού του κόσμου .

Ο Αμβρακικός κόλπος καταλαμβάνει έκταση περίπου 400 τ. χλμ. Στον κλειστό αυτό κόλπο εκβάλλουν τα ποτάμια Λούρος και Άραχθος. Το γλυκό νερό τους αναμιγνύεται με το νερό της θάλασσας, και έτσι δημιουργούνται ζώνες υφάλμυρες ή με γλυκά νερά. Το τοπίο κυριαρχείται από τρεις βραχώδεις λόφους ανάμεσα στις λιμνοθάλασσες και η περιοχή περιβάλλεται από λόφους στα βόρεια και ανατολικά. Στα μικρά δέλτα που σχηματίζονται στα σημεία που εκβάλλουν τα παραπάνω αναφερόμενα ποτάμια, σχηματίζονται οι λιμνοθάλασσες Ροδιά, Λογαρού, Αγρίλου και Τσουκαλιού που φιλοξενούν αξιόλογη χλωρίδα και πανίδα. Ειδικά η λουρνησίδα του Τσουκαλιού που αποτελείται από σπασμένα κελύφη και λείψανα, είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία της περιοχής. Όλες οι λιμνοθάλασσες χρησιμοποιούνται ως ιχθυοτροφεία.

Η ποικιλία της βλάστησης είναι μεγάλη. Στη λιμνοθάλασσα Ροδιά υπάρχει ο μεγαλύτερος καλαμιώνας της χώρας.

Μνημεία

Η περιοχή είναι διάσπαρτη από πολλά μνημεία, κυρίως Αρχαιοελληνικά (ναός Απόλλωνα στο Άκτιο, ο αρχαίος Εχίνος, η αρχαία Ηράκλεια, το αρχαίο Θύρρειο, το αρχαίο Ανακτόριο κ.α.) καθώς και Βυζαντινά-Μεταβυζαντινά (Παντοκράτορας Μοναστηρακίου, Παναγία η Αλιχινιώτισσα Βόνιτσας, Γενέθλιο της Θεοτόκου Βόνιτσας), αλλά απαντώνται και Προϊστορικά (Σπήλαιο στην Τσουγκριά Παλιαμπέλων), Ρωμαϊκά – Παλαιοχριστιανικά (λουτρικές εγκαταστάσεις στο Άκτιο, Βασιλικές στη Βόνιτσα), Κάστρα (Ακτίου και Βόνιτσας), ενώ υπάρχουν και ενιάλιες Αρχαιότητες.

Η Βόνιτσα

Βόνιτσα είναι παραλιακή πόλη χτισμένη στη νότια πλευρά του Αμβρακικού κόλπου με πληθυσμό 4.081 κατοίκων σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Είναι χτισμένη πολύ κοντά στο αρχαίο Ανακτόριο, σημαντική πόλη της Ακαρνανίας που ιδρύθηκε από τους Κορίνθιους το 630 π.χ. Παρήκμασε όταν οι Ρωμαίοι ίδρυσαν τη Νικόπολη στην απέναντι πλευρά του Αμβρακικού. Με τον καιρό, στα Βυζαντινά χρόνια η πόλη άκμασε ξανά, με το όνομα Βόνιτσα αυτή τη φορά και στο ακριβές σημείο όπου βρίσκεται σήμερα. Κατά τη διάρκεια

της Τουρκοκρατίας η πόλη πέρασε για ένα μεγάλο διάστημα υπό τον έλεγχο των Βενετών. Το 1832 αποτέλεσε τμήμα του νέου Ελληνικού κράτους. Σημαντικότερο μνημείο της πόλης είναι το βενετσιάνικο κάστρο της, το οποίο είναι από τα πιο καλοδιατηρημένα της Ελλάδας. Στην περιοχή υπάρχουν επίσης πολλοί παλαιοί ναοί, ενώ το όμορφο νησάκι στον κόλπο μπροστά από την πόλη (Κουκουμίτσα Βόνιτσας) κατάφυτο με πεύκα και κυπαρίσσια, ενώνεται με γέφυρα και προσφέρεται για περιπάτους.

Τύπος Τοπίου: Νεώτερα κτίσματα. Παραθαλάσσιο Τοπίο. Πευκοδάσος χαμηλού υψομέτρου.

Κατάσταση Τόπου: Καλή

Κατάσταση Τόπου: Σταθερότητα/Συντήρηση

Αισθητική Αξία: Ιδιαίτερη Φυσική Ομορφιά

Προτεραιότητα προστασίας: Δευτερεύουσα

Λίμνη Βουλκαρία

Βουλκαρία ή Μυρτούντιον. Είναι ευμεγέθης λίμνη, σε πολύ καλή κατάσταση και διαθέτει ιδιαίτερη φυσική ομορφιά. Βρίσκεται στο ΒΔ άκρο του νομού Αιτωλοακαρνανίας, περίπου 5 χλμ. νότια τα Βόνιτσας, στο βύθισμα που σχηματίζεται στο μέσον της χερσονήσου της Στέρνας, που είναι δεξιός βραχίονας της εισόδου στον Αμβρακικό κόλπο.

Μία διώρυγα 1400 μέτρων, που οι κάτοικοι ονομάζουν "ο αύλακας της Κλεοπάτρας" διοχετεύει τα πλεονάζοντα νερά της στο Ιόνιο πέλαγος και την συνδέει με αυτό. Έχει σχήμα ακανόνιστο, όχθες βαλτώδεις και ασαφείς, επιφάνεια περίπου 9 τετ. χλμ., μήκος περίπου 4 χλμ. και μέγιστο πλάτος περίπου 3 χλμ. Ο πλησιέστερος στις όχθες της οικισμός είναι ο Άγιος Νικόλαος, στην άλλη ακτή του λαιμού που την χωρίζει από την θάλασσα. Βρίσκεται στον δίαυλο μετανάστευσης πουλιών. Σημαντικός βιότοπος έχει ενταχθεί μαζί με τις μικρότερες Κομήτη και Σαλτίνη στο πρόγραμμα CORINE και έχουν προταθεί και οριοθετηθεί ως Natura 2000 και προστατεύονται από την συνθήκη RAMSAR.

Λίμνη Αμβρακία

Αμβρακία ή Ρίβιο ή Λιμναία στην αρχαιότητα. Λίμνη, στο δυτικό άκρο του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Είναι η δεύτερη μεγαλύτερη λίμνη στο Νομό. Βρίσκεται περίπου 5 χλμ. από την Αμφιλοχία, στο βύθισμα Αμβρακικού - Αιτωλικού, μεταξύ των Ακαρνανικών ορέων. Το σχήμα της κατά βάση είναι επιμήκες, όμως προς τα Βόρεια έχει μία στενή λωρίδα που πλησιάζει την Αμφιλοχία. Η επιφάνειά της είναι περίπου 14 τετ. χλμ., με μήκος του κυρίως σώματός της περίπου 7 χλμ., ενώ με την προέκταση φθάνει τα 12 χλμ. μήκος. Κοντά στις όχθες της έχουν από χρόνια κτισθεί αρκετοί οικισμοί.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της Αμβρακίας έχουν αλλάξει σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της αποξήρανσης του βορείου ρηχού τμήματος (Στανιάτικο) εξαιτίας της ανομβρίας και της άρδευσης της γύρω περιοχής.

Είναι ολιγοτροφική, μονομικτική λίμνη με πλούσια πανίδα και χλωρίδα και ανήκει στο θεικό τύπο.

Οι παράκτιες λίμνες στο Άκτιο

Στην περιοχή του Ακτίου υπάρχουν τρεις ρηχές υφάλμυρες παράκτιες λίμνες που συνδέονται με κανάλια με τη θάλασσα και χρησιμοποιούνται σαν ιχθυοτροφεία. Οι δύο από αυτές βρίσκονται προς τη πλευρά του Ιονίου. Ανάμεσά τους έχει κατασκευαστεί ο κρατικός αερολιμένας του Ακτίου. Μεγαλύτερη από αυτές είναι η λίμνη Σαλτίνη (ή Σαλίνη), έκτασης περίπου 210 ha. Βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της χερσονήσου Στέρνας, νότια από το αεροδρόμιο του Ακτίου. Η γύρω περιοχή είναι επίπεδη, με εκτεταμένες καλλιέργειες και χορτολίβαδα.

Η τρίτη βρίσκεται στην αιχμή της χερσονήσου του Ακτίου ακριβώς πριν το χωμάτινο φρούριο που είχε κατασκευαστεί στα χρόνια του Αλή Πασά και προς τη πλευρά του Αμβρακικού.

Η περιοχή του Ακτίου με τα βαλτοτόπια, τις λίμνες και τα κανάλια αποτελεί βιότοπο ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας και καταφύγιο πολλών ειδών ιδιαίτερα πουλιών παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ιδιαίτερα από την υπερβόσκηση, την οικοπεδοποίηση, τη λαθροθηρία και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας των έργων για τη κατασκευή της υποθαλάσσιας σήραγγας Ακτίου Πρέβεζας όπου απαιτούνται έργα αποκατάστασης του τοπίου και του περιβάλλοντος γενικότερα.

Α.Α.5. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΤΕΧΝΗΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ

Η ζώνη χαρακτηρίζεται από έντονες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις με τις ουσιαστικές αλλοιώσεις στον Αχελώο ποταμό από την κατασκευή των 4 Υδροηλεκτρικών φραγμάτων και τη δημιουργία τεχνητών λιμνών για την παραγωγή ενέργειας (Κρεμαστών με 4.750×10^6 m³, Καστρακίου με 1.000×10^6 m³, Ταυρωπού με 400×10^6 m³ και Στράτου με 150×10^6 m³), αλλά και την άρδευση άλλων περιοχών.

Ποταμός Αχελώος

Ο Αχελώος ή Ασπιοπόταμος είναι ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ελλάδας. Πηγάζει στην Ήπειρο, στις νότιες πλαγιές του όρους Περιστέρι (νότια της Πίνδου) διασχίζει τον κάμπο του Αγρινίου και διανύοντας μία διαδρομή 200 χλμ. χύνεται εκεί που ο Πατραϊκός κόλπος συναντά το Ιόνιο πέλαγος.

Είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδας. Η λεκάνη απορροής του καλύπτει έκταση 5.572 τετ. χλμ. Από τα νερά του ποταμού αρδεύονται περί τα 370.000 στρέμματα γεωργικής γης. Τροφοδοτείται από τα νερά πολλών ρεμάτων και ποταμών και μέσω της διώρυγας Διμήκου δέχεται τα πλεονάζοντα νερά των λιμνών Τριχωνίδας και Λυσιμαχίας. Χαρακτηριστικές, στο τμήμα του που διασχίζει τη συγκεκριμένη ζώνη, είναι οι ανθρωπογενείς αλλοιώσεις για τη δημιουργία των φραγμάτων που προαναφέρθηκαν. Για τους αρχαίους Έλληνες ο Αχελώος ήταν ο πατέρας όλων των ρεόντων υδάτων. Την ονομασία του σε Ασπροπόταμο την οφείλει στη λευκή λάσπη (άργιλο) που μεταφέρει από τη ζώνη του φλύσχη έως τις εκβολές του.

Λίμνη Κρεμαστών

Η λίμνη Κρεμαστών βρίσκεται ανάμεσα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας και είναι η μεγαλύτερη τεχνητή λίμνη της Ελλάδας. Δημιουργήθηκε μετά την κατασκευή του φράγματος των Κρεμαστών το 1965 από τη συσσώρευση υδάτινων όγκων των ποταμών Αχελώου, Αγραφιώτη, Ταυρωπού και Τρικεριώτη. Οι ποταμοί συλλέγουν τα νερά των δυτικών και νότιων περιοχών της κεντρικής ζώνης της οροσειράς της Πίνδου και έτσι σχηματίζεται μία λεκάνη απορροής, με επιφάνεια 3.500 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Η τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε έχει μέγιστη χωρητικότητα 4.750.000.000 κυβικά μέτρα.

Όταν έγιναν ολοκληρώθηκαν τα έργα και το φράγμα (1963), δεκάδες χωριά, γεφύρια και εκκλησίες, πολλά σπουδαία μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς, διαγράφηκαν από το χάρτη, όταν τα νερά κάλυψαν την προκαθορισμένη περιοχή. Ανάμεσα τους και ο βυζαντινός ναός της Επισκοπής, κτίσμα του 8ου αιώνα, που ήταν αφιερωμένος στην Παναγία. Κάποιοι εικόνες και τοιχογραφίες και ό,τι διασώθηκε από αυτόν, φυλάσσονται σήμερα στο Εθνικό Μουσείο Αθηνών.

Λίμνη Καστρακίου

Η λίμνη Καστρακίου είναι κι αυτή τεχνητή λίμνη κοντά στα χωριά Καστράκι και Μπαμπαλιό της Αιτωλοακαρνανίας, πάνω στην κοίτη του ποταμού Αχελώου στην περιοχή συμβολής του με τον παραπόταμο Ίναχο. Η έκταση της επιφάνειας της λίμνης που έχει δημιουργηθεί είναι 28.000 km² και περιέχει 1.000.000 m³ νερό. Τα νερά σκέπασαν σχεδόν όλο τον τόπο απ' τα χωριά Μαλατείκα και Μπαμπαλιό. Το φράγμα της λίμνης έχει ύψος 95 μέτρα, μήκος 530 μέτρα και το πάχος στην βάση του είναι 380 μέτρα, και εκεί υπάρχει υδροηλεκτρικός σταθμός της ΔΕΗ.

Λίμνη Στράτου

Μια ακόμα τεχνητή λίμνη στην περιοχή αυτή. Εδώ η υδρόβια βλάστηση- παρά το ότι το φράγμα είναι σχετικά νέο αποκτά τυπική μορφή υδροβιότοπου με καλάμια, τύφες και άλλα παρόμοια φυτά λιμνών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζει η πλούσια ιχθυοπανίδα στη λίμνη. Μερικά από τα είδη που ζουν εκεί: πέστροφες, μουρούνα, ξυρίχι, τούρνα, γλήνι, ασπρόψαρο, κόκκινη σαρδέλα, μουρμουρίτσα, κυπρίνος, γουλιανός, γλανίδι, πέρκα.

Υπάρχει μια σειρά οργανισμών, οι οποίοι σχετίζονται με την παραποτάμια και παραλίμνια βλάστηση στον Στράτο. Σε υψηλό ποσοστό τα φυλλοβόλα δέντρα, όπως τα πλατάνια, φιλοξενούν μεγάλους αριθμούς ορνιθοπανίδας. Όμως έχουμε να κάνουμε- στην πλειονότητα των περιπτώσεων- με μεταναστευτικά είδη πουλιών που έρχονται μόνο το καλοκαίρι.

Θέατρο Στράτου

Το αρχαίο θέατρο της Στράτου έχει οικοδομηθεί ανατολικά του διατειχίσματος πολύ κοντά στην αρχαία Αγορά με την οποία συνδεόταν με βαθμιδωτό δρόμο με θέα προς τον ποταμό Αχελώο.

Το θέατρο είναι του 4ου π.Χ. αιώνα με συμπληρώσεις και διορθώσεις του 3ου και 2ου π.Χ. αι.

Το θέατρο είναι δομημένο κυρίως από γκριζοπράσινους ντόπιους ψαμμιτόλιθους. Υπάρχουν μέχρι σήμερα περίπου 35 σειρές εδωλίων (καθισμάτων) που χωρίζονται με κλίμακες σε 11 κερκίδες και μπορούσαν να χωρέσουν 6.000 θεατές. Πρόκειται για το μεγαλύτερο σε χωρητικότητα θέατρο της Αιτωλοακαρνανίας

A.A.6. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΟΡΕΙΝΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑ ΚΑΙ ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Ορεινή Ναυπακτία

Η Ορεινή Ναυπακτία απλώνεται στις πλαγιές της Πίνδου, συνδυάζοντας αρμονικά ένα σύνολο χωριών (Πλάτανος, Άνω Χώρα, Κλεπά, Αράχοβα, Αμπελακιώτισσα, Ελατού, Τερψιθέα, Ελευθέριανη κ.α.) με την ορεινή φύση, τη δύσβατη και ποικίλη διαμόρφωση του εδάφους με τις βαθιές χαράδρες και την πυκνή βλάστηση, κυρίως από δάση βελανιδιάς, ελάτων, οξιάς, πλατανιών και καστανιών.

Παλιά μονοπάτια ορεινά καταφύγια, ποτάμια παραπόταμοι καταρράκτες μικρές λιμνούλες και βρύσες κρυστάλλινου νερού συναντώνται παντού.

Τα παλιά σπίτια των χωριών της ορεινής Ναυπακτίας, χτισμένα από σχιστόλιθο στην πλειονότητά τους, παρουσιάζουν σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αντιπροσωπεύοντας ένα ευρύ φάσμα της παράδοσης με πολλές επιρροές απ' την αρχιτεκτονική της Ηπείρου.

Η περιοχή περιλαμβάνει περισσότερα από 45 ορεινά χωριά, μέσα σε υποβλητικό φυσικό τοπίο και με ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική καθώς οι Κραβαρίτες κτιστάδες ήταν ονομαστοί μαστόροι της πέτρας.

Τα πιο γνωστά χωριά είναι οι Άνω και Κάτω Χώρα (Μεγάλη και Μικρή Λομποτινά), η Ελατού (Ελετσού), η Τερψιθέα (Βετόλιστα), η Αμπελακιώτισσα (Κοζίτσα) και η Γραμμένη Οξυά (Σπίστα).

Άλλο ανθρωπογενές χαρακτηριστικό του ορεινού τοπίου της Ναυπακτίας είναι και οι εκατοντάδες πεζούλες από ξερολιθιές που παληότερα συντηρούσαν με την σοδιά τους τους κατοίκους της αλλά σήμερα εγκαταλείφθηκαν και δασώθηκαν.

Τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός της περιοχής συρρικνώθηκε σημαντικά και αν δεν υπήρχε το σχετικά πρόσφατο έντονο τουριστικό ενδιαφέρον σίγουρα η περιοχή θα είχε ερημωθεί. Μαζί με το τουριστικό ενδιαφέρον επέστρεψαν και οι κάτοικοι, αποκαθιστώντας τα σπίτια τους και ανοίγοντας καφενεία ταβέρνες και ξενώνες.

Έχοντας αποφύγει την άναρχη τουριστική «ανάπτυξη» της δεκαετίας του '80, η Ορεινή Ναυπακτία διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τα ελκυστικά χαρακτηριστικά της.

Ποταμός Μόρνος

Ο ποταμός Μόρνος, ιδιαίτερα γνωστός για την ύδρευση της Αθήνας μέσω της ομώνυμης τεχνητής Λίμνης (Ν. Φωκίδας), αποτελεί το ανατολικό όριο της Αιτωλοακαρνανίας. Στην αρχαιότητα λεγόταν Δαφνούς ή Υλαίαθος. Πηγάζει από τις νότιες πλαγιές της Οίτης και καθώς κατεβαίνει στα νότια αποχετεύει τη λεκάνη που βρίσκεται μεταξύ Βαρδουσίων, Οίτης, Γκιώνας και Λιδωρικίου και χύνεται στα όρια Κορινθιακού και Πατραϊκού κόλπου, ανατολικά της Ναυπάκτου.

Στο μέρος που εκβάλλει σχηματίζει μικρή πεδινή περιοχή με τις συνεχείς προσχώσεις του. Ο Μόρνος έχει συνολικό μήκος 70 χιλιόμετρα περίπου και η λεκάνη απορροής του έχει επιφάνεια 1180 τετρ. χιλιόμετρα.

Α.Α.7. ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΤΡΑΪΚΟΥ

Ναύπακτος

Η Ναύπακτος, μία από τις αρχαιότερες πόλεις της Ελλάδας, βρίσκεται σε απόσταση 10 χιλιομέτρων δεξιά από τη διασταύρωση μετά το Αντίρριο. Η Ναύπακτος είχε πάντα πρωτεύοντα ρόλο στην ιστορία της περιοχής ιδιαίτερα κατά τους χριστιανικούς χρόνους.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, το Ενετικό λιμανάκι της που είναι το μικρότερο και ένα από τα γραφικότερα της Μεσογείου και το Κάστρο της, σημαντικό πολιτιστικό μνημείο με τα 600 και πλέον χρόνια της ζωής του.

Οικισμοί Κάτω Βασιλικής και Κρυονερίου

Το όρος Βαράσοβα εντάσσεται στο δίκτυο Natura με τον κωδικό GR2310005.

Οι οικισμοί της Κάτω Βασιλικής και του Κρυονερίου, χτισμένοι στις ακτές δίπλα στο ορεινό όγκο της Βαράσοβας αναπτύσσονται τουριστικά.

Μακύνεια

Ακολουθώντας την εθνική οδό Αντιρρίου – Μεσολογγίου, δεξιά συναντούμε τη Μακύνεια και ένα χιλιόμετρο βόρεια του σημερινού χωριού συναντάμε τα ερείπια της αρχαίας ομώνυμης πόλης, με ακρόπολη, θέατρο και ναό ενώ δύο χιλιόμετρα έξω από τη Γαυρολίμνη βρίσκεται ο σημαντικός βυζαντινός Ναός της Παναγίας Παναξιώτισσας του τέλους του 10ου αιώνα .

Κάστρο Αντιρρίου

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην περιοχή του πορθμείου του Αντιρρίου είναι το ενετικό Κάστρο που κάλυπτε από Δυτικά, εξασφαλίζοντας, μαζί με το απέναντι κάστρο του Ρίου, την είσοδο του Κορινθιακού κόλπου. Χρονολογείται από την εποχή της εκστρατείας του Φ. Μοροζίνι, Αρχιστράτηγου της Ενετικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1686.

Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου

ΚΟΙΝΟΣ ΤΟΠΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ

Η γέφυρα που οραματίστηκε ο μεγάλος Αιτωλοακαρνάνας πολιτικός Χαρίλαος Τρικούπης πριν από 100 και πλέον χρόνια, είναι πλέον πραγματικότητα.

Είναι η μεγαλύτερη καλωδιωτή γέφυρα στον κόσμο, αποτελώντας απόλυτο χαρακτηριστικό παράδειγμα τοπίου έντονης ανθρωπογενούς παρέμβασης και δημιουργίας νέου Τοπίου με Ευρωπαϊκή αναγνωσιμότητα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΑΔΑ: ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ- ΥΠ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ιστοσελίδα visitgreece.gr του ΕΟΤ

Yves Luginbuhl: Το τοπίο, μια κοινωνική κατασκευή. Από το βιβλίο: Θεωρία και πολιτική του τοπίου. ΤΜΧΠΠΑ-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΑΡΧΕΛΩΝ: Σύλλογος για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας
nea.dynalias.net/visit-achaia/index.php?
<http://www.ekby.gr/ekby/el/>
Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού

Αρχαία Ολυμπία: μια Οικοτουριστική Αφετηρία. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
Πάτρα: μια Οικοτουριστική Αφετηρία. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Φύση και Πολιτισμός, Ν. Ηλείας, Οικολογικός Οδηγός Παράκτιας Ζώνης Κυπαρισσιακού Κόλπου, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας
Φιλοδασικός Σύλλογος Φτέρης Αιγίου
Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», Μπουμπουλίνας 30, Τ.Κ. 10682, Αθήνα

Αιτωλοακαρνανία: Τόποι-Μνημεία-Ιστορία: ΕΚΔΟΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ –1995
Η Αιτωλοακαρνανία κάθε μέρα : ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ 2008
Τα Αρχαία θέατρα της Αιτωλοακαρνανίας: ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ, ΛΣΤ΄ ΕΚΠΑ , ΔΙΑΖΩΜΑ

ΕΜΠ (2007) Αρχείο για τις πυρόπληκτες περιοχές της Πελοποννήσου. Σχολή Αρχιτεκτόνων μηχανικών.
<http://courses.arch.ntua.gr/view.aspx?l=112911>

«Οικολογικός απολογισμός των καταστροφικών πυρκαγιών του Αυγούστου 2007 στην Πελοπόννησο», WWF Ελλάς, Αθήνα: Σεπτέμβριος 2007
Ομάδα εργασίας
Α. WWF Ελλάς: Β. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης:

Έκθεση που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Πρόγραμμα επαναξιολόγησης 69 Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά για τον χαρακτηρισμό τους ως Ζωνών Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας. Σύνταξη σχεδίων δράσης για την προστασία των ειδών προτεραιότητας», το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Σκοπός της έκθεσης είναι η αξιολόγηση, η οριοθέτηση και ο χαρακτηρισμός της Σημαντικής Περιοχής για τα Πουλιά (ΣΠΠ) «GR 098, Λιμνοθάλασσα Καλογριάς, δάσος Στροφυλιάς και έλη Λάμιας» ως Ζώνης Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) της

Διαδίκτυο
<http://gym-k-achaias.ach.sch.gr/dth1.htm>
www.diazoma.gr / info@diazoma.gr
Ιστοσελίδα www.antroni.gr του Κώστα Παπαντωνόπουλου
<http://www.ektos.g>

palairosnews.blogspot.gr/29/7/12

Βικιπαίδεια
<http://el.wikipedia.org/>

www.erymanthos.gr

www.amaliada.gr

Τουριστικοί οδηγοί στο διαδίκτυο